

เรื่อง

การร่วมรับผิดชอบของกรมการบริษัททางกฎหมาย

โครงการพัฒนาระบบงานกฎหมายนี้เป็นส่วนหนึ่งของการอบรมตามหลักสูตร

การพัฒนานักกฎหมายภาครัฐระดับต้น

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา

พ.ศ. 2549

การร่วมรับผิดชอบของกรรมการบริษัททางกฎหมาย

โดย

นางสาวเพ็ญทิพย์ จาตุรนต์เกาศัลย์

นายภาคภูมิ ภูพันธ์ศรี

นางสาวสายพิรุณ วัฒนวงศ์สันติ

นางมัญญา พันธุชิน

นายอำนาจ วงศ์จา

นางสาวกัญญวรรณ สมบัติศิริ

นายพณพงศ์ กิตติวัจนสกุล

นายเทิดศักดิ์ ดำเนินยุทธ

นางสาวชีรา ลลิตเลิศล้ำ

นายโอบพงศ์ ภคภานนท์

นางสาวศิรดา สวัสดิ์มงคล

นางสาวทสมา รุ่งรัตน์มณีวงศ์

นายบรรศักดิ์ พิรทรัพย์

นายบัณฑิต ดิษสุวรรณ

โครงการพัฒนาระบบงานกฎหมาย เรื่อง การร่วมรับผิดชอบของกรรมการบริษัททางกฎหมาย
อาจารย์ที่ปรึกษา นางสาววรรณศิริ ทองวรรณ
อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม

อนุมัติให้เป็นส่วนหนึ่งของการอบรมหลักสูตรการพัฒนานักกฎหมายภาครัฐระดับต้น

.....
(นางสาววรรณศิริ ทองวรรณ)
อาจารย์ที่ปรึกษา

.....
(นายกิตติ กิจโกศล)
กรรมการ

.....
(นางสาววิณา จันทร์อาร์ักษ์)
กรรมการ

.....
()
เลขานุการคณะกรรมการบริหารหลักสูตร
เพื่อการพัฒนาพนักงานกฎหมายภาครัฐ

บทคัดย่อ

ในปัจจุบันประเทศไทยได้มีการเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว ส่วนใหญ่ผู้ประกอบการมักประกอบธุรกิจในรูปแบบของนิติบุคคล การประกอบธุรกิจมีความซับซ้อนมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะในกรณีผู้ประกอบการที่ไม่สุจริต มีเจตนาก่อตั้งบริษัทขึ้นมาเพื่อแสวงหาประโยชน์สำหรับตนเอง โดยไม่คำนึงถึงผลว่าจะก่อความเสียหายแก่บุคคลอื่น หรือสภาพเศรษฐกิจของประเทศมากน้อยเพียงใด เนื่องจากบุคคลดังกล่าวอาศัยช่องว่างของกฎหมายในการกระทำผิด ซึ่งในปัจจุบันกฎหมายของไทยยังไม่มีการบัญญัติไว้ โดยเฉพาะให้กรรมการของบริษัทต้องรับผิดชอบร่วมกับบริษัท ดังนั้น โครงการพัฒนาระบบงานกฎหมาย เรื่อง การร่วมรับผิดชอบของกรรมการบริษัททางกฎหมาย จึงได้จัดทำขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงความเป็นมาและสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น กรณีที่กรรมการบริษัทได้บริหารงานผิดพลาดจนสร้างความเสียหายให้แก่บริษัท บุคคลภายนอกผู้สุจริต ตลอดจนระบบเศรษฐกิจของประเทศ โดยที่กรรมการบริษัทไม่ต้องรับผิดชอบในความเสียหายที่เกิดจากการกระทำของตน

คณะผู้จัดทำได้ศึกษาถึงทฤษฎีว่าด้วยนิติบุคคล อำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบของผู้แทนนิติบุคคล เหตุผลของการก่อตั้งนิติบุคคล และหลักการไม่คำนึงถึงสภาพนิติบุคคล โดยได้ศึกษาจากบทบัญญัติของกฎหมายทั้งกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ กฎหมายอาญา และกฎหมายล้มละลาย ตลอดจนแนวคำพิพากษาศาลฎีกา โดยศึกษาเปรียบเทียบระหว่างกฎหมายไทยและกฎหมายต่างประเทศ

ผลการศึกษาปรากฏว่า กฎหมายของไทยยังไม่มียกเว้นที่ชัดเจนถึงความรับผิดชอบของกรรมการบริษัท ขณะที่ศาลต่างประเทศ ได้นำหลักไม่คำนึงถึงสภาพนิติบุคคล “PIERCING THE CORPORATE VEIL” มาใช้ในการพิจารณาคดี ซึ่งทำให้ผู้แทนของนิติบุคคลผู้ไม่สุจริตต้องร่วมรับผิดชอบกับนิติบุคคลในความเสียหายที่เกิดขึ้น และเมื่อพิจารณาถึงแนวคำพิพากษาของศาลไทยในหลายๆ คดีที่ผ่านมา พบว่าในปัจจุบันนี้ ศาลไทยได้มีการนำหลักไม่คำนึงถึงสภาพนิติบุคคล “PIERCING THE CORPORATE VEIL” มาประกอบการวินิจฉัยตัดสินคดีความในหลายๆ คดี แต่ก็ยังมีจำนวนน้อยเมื่อเทียบกับคดีที่ศาลยึดหลักความเป็นบุคคลของนิติบุคคลอย่างเคร่งครัด

คณะผู้จัดทำจึงได้เสนอแนวทางแก้ไขปัญหาดังกล่าวไว้สองแนวทาง คือ ให้นำหลักกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยเรื่องตัวแทนและความรับผิดทางละเมิดมาปรับใช้เพิ่มขึ้น ในกรณีที่กรรมการของบริษัทกระทำการในนามบริษัทโดยไม่สุจริต โดยอาศัยหลักการไม่คำนึงถึงสภาพนิติบุคคล “PIERCING THE CORPORATE VEIL” และเพิ่มเติมบทบัญญัติของกฎหมายให้ชัดเจนเพื่อเป็นการป้องกันไม่ให้กรรมการบริษัทกระทำการที่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อนิติบุคคล

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณ ท่านกัญญาบุษ สอทิพย์ อธิบดีกรมบังคับคดี, ท่านสิรวัด จันทร์รัฐ ผู้ตรวจการ
กระทรวงยุติธรรม อธิบดีอธิบดีกรมบังคับคดี, ท่านวราภรณ์ ยิ้มพานิชย์ รองอธิบดีกรมบังคับคดี,
ท่าน ผอ.รัตนาวดี สมบูรณ์ และท่าน ผอ.ศศิวิมล ชนสานติ ผู้ผลักดันและเป็นแรงกำลังสำคัญ
ที่ก่อให้เกิดโครงการนี้ ซึ่งเป็นประโยชน์แก่นิติกร กรมบังคับคดี ผู้ร่วมโครงการเป็นอย่างยิ่ง

ขอขอบคุณ ท่าน ผอ.วรรณศิริ ทองวรรณ ท่านที่ปรึกษาคณะผู้จัดทำที่คอยให้คำแนะนำ
ให้คำปรึกษา ให้ข้อเสนอแนะและข้อคิดในการจัดทำโครงการ อีกทั้งยังห่วงใยและใส่ใจ
ในความคืบหน้าของงานอยู่ตลอดเวลา คณะผู้จัดทำรู้สึกประทับใจอย่างยิ่งที่ท่านสละเวลาอันมีค่า
มาเป็นที่ปรึกษาให้แก่พวกเรา

ขอขอบคุณกลุ่มงานเจ้าหน้าที่ทุกท่าน ซึ่งต้องเหน็ดเหนื่อยในการจัดทำโครงการนี้
ให้แก่นิติกร กรมบังคับคดี

และขอขอบคุณเพื่อนๆ พี่ๆ คณะผู้จัดทำทุกท่านที่ให้ความร่วมมือร่วมใจในการทำงาน
ทำให้ผลงานสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

คณะผู้จัดทำหวังเป็นอย่างยิ่งว่าโครงการพัฒนาระบบงานบังคับคดีฉบับนี้จะเป็น
ประโยชน์แก่การพัฒนางานบังคับคดีของกรมบังคับคดี และพัฒนากฎหมายไทยให้มีความก้าวหน้า
ต่อไป

	หน้า
บทคัดย่อ	ก
กิตติกรรมประกาศ	ข
สารบัญ	ค
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาและสภาพปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์และขอบเขตการศึกษา	3
บทที่ 2 ความรับผิดชอบของผู้แทนนิติบุคคล	4
2.1 ทฤษฎีว่าด้วยนิติบุคคล	4
2.2 ผู้ทำการแทนนิติบุคคล	8
2.3 หลักการไม่ค้ำนึ่งถึงสภาพความเป็นนิติบุคคล	13
2.4 เหตุผลในการกำหนดให้ผู้ทำการแทนนิติบุคคลต้องรับผิดชอบในทางแพ่ง	15
2.5 เหตุผลในการกำหนดให้ผู้ทำการแทนนิติบุคคลต้องรับผิดชอบในทางอาญา	17
2.6 เหตุผลในการกำหนดให้ผู้ทำการแทนนิติบุคคลต้องรับผิดชอบในทางล้มละลาย..	21
2.7 แนวคำพิพากษาศาลไทยกับหลักการไม่ค้ำนึ่งถึงความเป็นนิติบุคคล	25
บทที่ 3 กรณีศึกษา	32
3.1 ความรับผิดชอบของกรรมการบริษัทตามกฎหมายแพ่งและพาณิชย์	32
3.2 ความรับผิดชอบของกรรมการบริษัทตามกฎหมายอาญา	35
3.3 ความรับผิดชอบของกรรมการบริษัทตามพระราชบัญญัติล้มละลาย	
พุทธศักราช 2483	37
บทที่ 4 บทสรุปและข้อเสนอแนะ	41
4.1 บทสรุป	41
4.2 ข้อเสนอแนะ	41

บรรณานุกรม	44
ประวัติผู้ศึกษา	46

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและสภาพปัญหา

ในปัจจุบัน เศรษฐกิจการค้าได้มีการพัฒนาและขยายตัวเป็นอย่างมาก การประกอบ การค้าหรือการพาณิชย์ต่างๆ จะทำกันในรูปแบบนิติบุคคลเพราะสามารถระดมทุนจากผู้ถือหุ้น ได้เป็นจำนวนมาก และมีความน่าเชื่อถือมากกว่าการติดต่อค้าขายกับบุคคลธรรมดา แต่การประกอบธุรกิจในรูปแบบของนิติบุคคลกลับก่อให้เกิดความเสียหายต่อประชาชน สังคม และเศรษฐกิจ เนื่องจากผู้ประกอบการได้อาศัยช่องว่างของกฎหมายเป็นเครื่องมือในการแสวงหาผลประโยชน์ในการประกอบธุรกิจมากเกินไป

ภายใต้กฎหมายแพ่งและพาณิชย์กำหนดให้นิติบุคคลมีสถานะเป็นบุคคลอีกคนหนึ่ง ที่กฎหมายสมมติขึ้นมา มีสิทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบตามกฎหมายเช่นเดียวกับบุคคลธรรมดา¹ แต่เนื่องจากนิติบุคคลไม่สามารถแสดงเจตนาออกมาได้ด้วยตนเองอย่างแท้จริงจึงต้องมีบุคคลธรรมดากระทำการแทนเป็นผู้แทนนิติบุคคล ด้วยเหตุนี้เอง ทำให้ความรับผิดชอบของนิติบุคคลและผู้แทนนิติบุคคลในทางแพ่งแยกจากกัน ความรับผิดชอบโดยมากจึงตกอยู่กับนิติบุคคล เป็นเหตุให้เกิดช่องว่างให้ผู้บริหารของนิติบุคคลที่ไม่สุจริตใช้ประโยชน์ของนิติบุคคลที่ตนได้จัดตั้งขึ้นมาประกอบธุรกิจที่เอาเปรียบประชาชนและ โยนความรับผิดชอบให้แก่นิติบุคคล โดยที่ผู้บริหารของนิติบุคคลไม่ต้องร่วมรับผิดชอบด้วย ตัวอย่างเช่น กรรมการบริษัทกระทำการแทนบริษัททำสัญญากู้ยืมเงินจากธนาคาร ผู้ที่ต้องรับผิดชอบตามสัญญากู้ยืมเงินดังกล่าวคือบริษัท หากบริษัทผิคนัดชำระหนี้บริษัทยอมถูกฟ้องร้องและถูกบังคับคดี แต่ไม่สามารถบังคับชำระหนี้จากกรรมการบริษัทซึ่งเป็นผู้กระทำการแทนบริษัทได้ จึงเป็นช่องทางให้ผู้แทนนิติบุคคลย้ายถ่ายเทพอร์ตfolioสินของบริษัทมาเป็นของตนเพื่อหลีกเลี่ยงความรับผิดชอบในคดีแพ่งดังกล่าว

ในทางอาญา การที่จะดำเนินคดีกับผู้บริหารของนิติบุคคล มักจะกระทำได้ยาก เนื่องจากความผิดที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจ พยานส่วนใหญ่มักอยู่ในความรู้เห็นของผู้ดำเนินการกิจการเหล่านั้น การที่รัฐบัญญัติกฎหมายในลักษณะสันนิษฐานให้ผู้ดำเนินการของนิติบุคคลต้องรับผิดชอบไว้ก่อนซึ่งบุคคลเหล่านั้นมิได้เป็นผู้ลงมือกระทำความผิด กฎหมายเหล่านี้มักจะบัญญัติในลักษณะที่ว่า “ในกรณีที่นิติบุคคลกระทำความผิดให้ถือว่า กรรมการ ผู้จัดการ ผู้แทนนิติบุคคล หรือผู้ซึ่งรับผิดชอบในการดำเนินการของนิติบุคคลมีความผิดด้วย เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าตนมิได้รู้เห็นหรือยินยอมในการกระทำนั้น” และโทษสำหรับความผิดเหล่านั้น กฎหมายได้กำหนดไว้ทั้งโทษจำคุกและปรับ

¹ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 66, 67

ซึ่งอาจเกิดปัญหาได้ว่าเป็นการใช้กฎหมายที่อาจทำให้กระทบกระเทือนสิทธิและเสรีภาพส่วนบุคคล นอกจากนี้ กฎหมายบางฉบับยังมีบทบาทในการส่งเสริมการประกอบธุรกิจหรือการลงทุนเมื่อกำหนดให้กรรมการ ผู้จัดการ ผู้แทนนิติบุคคลรับผิดชอบแล้ว ก็อาจเกิดปัญหาในการตัดสินใจที่จะประกอบธุรกิจได้

ในทางล้มละลาย การจัดตั้งบริษัทเพื่อประกอบธุรกิจการค้าขึ้น บางบริษัทประสบความสำเร็จสามารถทำกำไรได้ แต่บางบริษัทประสบปัญหาขาดทุน ผู้ถือหุ้นซึ่งเป็นเจ้าของทุนในบริษัทก็อาจตกลงกันที่จะหยุดประกอบธุรกิจของบริษัทนั้น เพื่อไม่ให้เกิดความเสียหายมากเกินไปจนเกินสมควร เพราะหากบริษัทขาดทุนจนมีหนี้สินล้นพ้นตัว กล่าวคือมีจำนวนหนี้สินมากกว่าทรัพย์สิน ก็อาจมีผลให้บริษัทต้องเข้าสู่ภาวะล้มละลาย และทำให้บรรดาเจ้าหนี้ของบริษัทได้รับความเสียหาย เพราะเจ้าหนี้จะไม่ได้รับชำระหนี้จนเต็มจำนวนหนี้ หรืออาจไม่ได้รับชำระหนี้จากบริษัทที่ล้มละลายเลยแม้แต่น้อย ซึ่งอาจทำให้เจ้าหนี้ถึงกับสิ้นเนื้อประดาตัว เนื่องจากเจ้าหนี้ที่ไม่ได้รับชำระหนี้จากบริษัท ก็อาจต้องกลายเป็นบุคคลที่มีหนี้สินล้นพ้นตัวเนื่องจากไม่สามารถชำระหนี้แก่เจ้าหนี้ของตนอีกทอดหนึ่งได้เช่นกัน ดังนั้น การล้มละลายของบริษัทนอกจากจะทำให้เจ้าหนี้ไม่ได้รับชำระหนี้เต็มจำนวนแล้ว ยังสามารถทำให้เจ้าหนี้ของบริษัทล้มละลายได้เช่นกัน และอาจส่งผลกระทบต่อกันเป็นลูกโซ่ต่อเนื่องกันไปทั้งระบบ จนอาจทำให้ระบบเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศได้รับความเสียหาย

การที่บริษัทต้องขาดทุนจนถึงขนาดที่มีหนี้สินล้นพ้นตัวนั้น สาเหตุสำคัญประการหนึ่งเกิดจากการบริหารงานของกรรมการที่ผิดพลาด ทำให้เกิดความเสียหายแก่บริษัทจนเกิดเป็นหนี้สินล้นพ้นตัว ซึ่งการกระทำของกรรมการดังกล่าวทำให้เจ้าหนี้ของบริษัทต้องได้รับความเสียหายไปด้วยนั้น เมื่อพิจารณาในด้านเจ้าหนี้ของบริษัทแล้ว เจ้าหนี้ไม่มีอำนาจฟ้องร้องให้กรรมการของบริษัทให้รับผิดชอบในหนี้สินดังกล่าว เนื่องจากหลักที่ว่ากรรมการไม่ต้องรับผิดชอบเป็นการส่วนตัวในหนี้สินของบริษัท ทำให้เห็นได้ว่าเจ้าหนี้ได้รับความคุ้มครองอย่างไม่เป็นธรรม นอกจากกรรมการจะไม่ต้องรับผิดชอบเป็นการส่วนตัวในหนี้สินดังกล่าวแล้ว แม้กรรมการจะได้ดำเนินกิจการของบริษัทไปในทางเสียหายแก่เจ้าหนี้ก็ตาม กรรมการก็ยังสามารถไปเป็นกรรมการของบริษัทอื่นได้อีก ยิ่งกว่านั้น กรรมการผู้ก่อให้เกิดความเสียหายนั้น ยังสามารถที่จะจัดตั้งบริษัทใหม่ขึ้นเพื่อดำเนินการทางธุรกิจได้ต่อไปอีก ซึ่งเป็นการเปิดช่องให้กรรมการกระทำการไม่สุจริต หรือไม่ใช้ความระมัดระวังเพียงพอ และอาจส่งผลกระทบต่อตามมาทำให้กรรมการกระทำการเช่นเดิมซ้ำอีก หรืออาจเป็นเหตุให้เกิดการเลียนแบบโดยบุคคลอื่นต่อไป จนกระทั่งเกิดปรากฏการณ์บริษัทที่ล้มแล้วตั้งใหม่ขึ้นแทนได้ ซึ่งบริษัทที่เกิดขึ้นใหม่ยังมีทรัพย์สินจากบริษัทเดิมไปด้วย ทำให้เจ้าหนี้ของบริษัทเดิมไม่สามารถจะบังคับชำระหนี้เอาจากทรัพย์สินของบริษัทเดิมได้แม้แต่น้อย

1.2 วัตถุประสงค์และขอบเขตการศึกษา

โครงการพัฒนาระบบกฎหมายนี้ มุ่งศึกษาพิจารณาถึงกรณีการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมาย ในส่วนของความรับผิดของนิติบุคคลทั้งในทางแพ่ง อาญา และล้มละลาย เพื่อหาขอบเขต และแนวทางในการกำหนดขอบเขตและความรับผิดของผู้แทนนิติบุคคล ทั้งเป็นแนวทางมิให้ผู้แทน นิติบุคคลหาช่องว่างของกฎหมาย มาใช้ประโยชน์ในการเอาผิดเอาเปรียบกับประชาชน หรือ เอากฎหมายมาใช้เป็นเครื่องมือในการกระทำความผิด โดยจะเสนอให้ผู้แทนนิติบุคคลต้องรับผิด ไม่ว่าจะในทางแพ่ง ในทางอาญาและทางล้มละลาย

โดยจะศึกษาในทฤษฎีว่าด้วยนิติบุคคล อำนาจหน้าที่และความรับผิดของผู้แทนนิติบุคคล เหตุผลของการก่อตั้งนิติบุคคล และการเสนออุดช่องว่างของการใช้นิติบุคคลเป็นเครื่องมือ ในการกระทำทุจริต แนวทางการแก้ไขปัญหาโดยพิจารณาถึงข้อสันนิษฐานของกฎหมายเกี่ยวกับ ความรับผิดของผู้แทนนิติบุคคล รวมถึงการมีบทบัญญัติลงโทษที่เหมาะสม การบังคับคดี ไม่ว่าจะในทางแพ่ง ทางอาญา และทางล้มละลาย

บทที่ 2

ความรับผิดชอบของผู้แทนนิติบุคคล

ในการศึกษาเรื่อง ความรับผิดชอบของผู้แทนนิติบุคคล จำเป็นที่จะต้องทำความเข้าใจในเรื่องต่างๆ ดังจะกล่าวเป็นลำดับหัวข้อดังต่อไปนี้

- 2.1 ทฤษฎีว่าด้วยนิติบุคคล
- 2.2 ผู้ทำการแทนนิติบุคคล
- 2.3 ทฤษฎีว่าด้วยการ ไม่คำนึงถึงสภาพความเป็นนิติบุคคล
- 2.4 เหตุผลในการกำหนดให้ผู้ทำการแทนนิติบุคคลต้องรับผิดชอบในทางแพ่ง
- 2.5 เหตุผลในการกำหนดให้ผู้ทำการแทนนิติบุคคลต้องรับผิดชอบในทางอาญา
- 2.6 เหตุผลในการกำหนดให้ผู้ทำการแทนนิติบุคคลต้องรับผิดชอบในทางล้มละลาย
- 2.7 แนวคำพิพากษาศาลไทยกับหลักการไม่คำนึงถึงความเป็นนิติบุคคล

2.1 ทฤษฎีว่าด้วยนิติบุคคล

บริษัทจัดตั้งขึ้นจากการรวมตัวกันของบุคคลเพื่อประกอบกิจการอันมีลักษณะเป็นการแสวงหากำไร ก่อให้เกิดปัญหาว่าบริษัทเหล่านั้น ควรเป็นตัวตนแยกต่างหากจากบุคคลที่มารวมตัวกันอยู่ในบริษัทเหล่านั้นเพื่อให้มีสิทธิหน้าที่และความรับผิดชอบในนามบริษัท เช่น สิทธิในการใช้ชื่อหรือครอบครองทรัพย์สิน เป็นต้น หรือควรเป็นเพียงการรวมกลุ่มกันของบุคคลทั้งหลายที่มารวมกันเท่านั้น ทำให้สิทธิ หน้าที่และความรับผิดชอบจะเป็นในนามของกลุ่มบุคคลที่มารวมกันทุกคน ไม่ใช่ในนามของบริษัทแต่อย่างใด ทฤษฎีเกี่ยวกับความเป็นนิติบุคคลเหล่านี้เกิดขึ้นและมีมาตั้งแต่สมัยโรมันดังจะเห็นได้จากกฎหมายศาสนาและกฎหมายพาณิชย์สมัยเริ่มแรก ที่ถือกันว่าบริษัทเป็นนิติบุคคลสมมติขึ้นตามกฎหมาย (Legal Person) มีตัวตนตามกฎหมาย (Juristic Entity) ไม่ใช่เป็นเพียงการรวมกลุ่มของบุคคล ซึ่งร่วมกันลงทุนและดำเนินการเพียงอย่างเดียวซึ่งได้กลายมาเป็นแนวความคิดของทฤษฎีตัวตน (Entity Theory) และได้เป็นที่ยอมรับกันทั้งในประเทศกลุ่มที่ใช้ระบบประมวลกฎหมาย (Civil Law System) และประเทศกลุ่มที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law System)

บริษัทเป็นรูปแบบของธุรกิจการค้าซึ่งต้องอยู่ภายใต้ข้อบังคับและการควบคุมของทางราชการยิ่งกว่าธุรกิจการค้าในรูปแบบอื่น เนื่องจากบริษัทเป็นนิติบุคคลต่างหากจากผู้ถือหุ้นจึงสามารถมีทรัพย์สินและทำนิติกรรมในนามของตนเอง อีกทั้งมีความเห็นกันว่า บริษัทเป็นเรื่องของทุนนิยม (Capitalism) โดยนายทุนลงทุนในหุ้นของบริษัทซึ่งตั้งขึ้นและดำเนินการโดยผู้ประกอบ

ธุรกิจการค้าผู้ถือหุ้นของบริษัทเป็นผู้ให้ทุน ฝ่ายจัดการของบริษัทเป็นผู้ให้ความคิดและลูกจ้างของบริษัทเป็นผู้ดำเนินการ ฝ่ายจัดการและลูกจ้างได้ค่าตอบแทนและค่าจ้างจากรายได้ของบริษัท รายได้ของบริษัทส่วนที่เหลือจากรายจ่ายเป็นผลกำไรตกได้แก่ผู้ถือหุ้น ถ้าขาดทุนผลของการขาดทุนก็จะตกได้แก่ผู้ถือหุ้นเช่นกัน ผู้ถือหุ้นจึงเป็นเสมือนเจ้าของและผู้ควบคุมกิจการของบริษัท

2.1.1 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับบริษัท มีแนวความคิดแบ่งเป็น 2 แนว ดังนี้

(ก) ทฤษฎีที่เห็นว่าบริษัทเป็นเรื่องของเอกชน

(ข) ทฤษฎีที่เห็นว่าบริษัทเป็นเรื่องของมหาชน

(ก) ทฤษฎีที่เห็นว่าบริษัทเป็นเรื่องของเอกชน แบ่งเป็น

1) ทฤษฎีสัญญา (Contract Theory) ทฤษฎีสัญญามีที่มาจากนิยามของสัญญาจัดตั้งบริษัท (Corporate Contract) ที่เป็นสัญญาซึ่งบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปตกลงรวมบางอย่างเข้ากันเพื่อความประสงค์ในการแบ่งปันกำไร โดยมีรากฐานจากกฎหมายโรมันที่เรียกว่า สมาคมทางการค้า (Societas) และปรากฏในประมวลกฎหมายแพ่งของภาคพื้นยุโรปในหลายประเทศ เช่น Article 1832 of French Civil Code , Article 2247 of Italian civil Code

สัญญาจัดตั้งบริษัทเป็นสัญญาประเภทหนึ่ง que ผู้ถือหุ้นตกลงเข้ากันในการแบ่งปันกำไรให้กับผู้ถือหุ้น บริษัทจึงต้องดำเนินงานเพื่อประโยชน์ของผู้ถือหุ้น ทฤษฎีสัญญามีชื่อเรียกอื่นๆ เช่น Shareholder-Centered Model หรือ Shareholder Primacy Principle ผู้ถือหุ้นในฐานะสมาชิกของบริษัทเมื่อรวมกันเป็นที่ประชุมผู้ถือหุ้นแล้ว ที่ประชุมผู้ถือหุ้นจะมีอำนาจเสมือนเป็นเจ้าของบริษัทที่สามารถมอบอำนาจให้ผู้อื่นจัดการกิจการแทนและมีอำนาจตัดสินใจในกิจการต่างๆของบริษัท

2) ทฤษฎีองค์การ (Organic Theory) ทฤษฎีองค์การมีที่มาจากแนวคิดสภาพนิติกบุคคลของนักนิติศาสตร์ชาวเยอรมัน คือ Gierke ที่ถือว่า นิติกบุคคลเป็นสิ่งที่มีความจริง ในสังคม หรือนิติบุคคลเป็นสถาบันที่มีประโยชน์ของตนเอง แยกออกจากสมาชิกของนิติบุคคล ทั้งนี้ ทฤษฎีองค์การมีชื่อเรียกอื่นๆ เช่น Realist Theory

บริษัทเป็นนิติบุคคลประเภทหนึ่งที่มีประโยชน์ของบริษัทเอง อันได้แก่ ความมั่นคงทางการเงิน พัฒนาการและการเติบโต (development and growth) โดยพัฒนาการของบริษัทอาจแบ่งออกได้เป็น 4 ช่วงใหญ่ๆ คือ

- ช่วงอยู่รอด (survival) เป็นช่วงที่บริษัทดำเนินธุรกิจโดยไม่มีผลกำไร มักเป็นช่วงเริ่มต้นของการดำเนินธุรกิจหรือการดำเนินธุรกิจในภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ

- ช่วงทำกำไร (profit) เป็นช่วงที่บริษัทดำเนินธุรกิจแล้วมีกำไรโดยกำไรทำให้บริษัทมีความมั่นคงในใจในความอยู่รอด หรือดำรงอยู่ได้ และกำไรแสดงถึงประสิทธิภาพในการดำเนินธุรกิจ

- ช่วงควบคุม (control) เป็นช่วงที่นอกจากบริษัทดำเนินธุรกิจแล้วมีกำไร บริษัทยังมีอำนาจควบคุมบุคคลที่มีความสัมพันธ์กับบริษัทได้อีก เช่น อำนาจต่อรองราคาวัตถุดิบที่ผู้ผลิตขายให้บริษัท หรืออำนาจกำหนดราคาสินค้าที่ลูกค้าซื้อจากบริษัท อันส่งผลให้บริษัทมีกำไรเพิ่มขึ้นอีก

- ช่วงเติบโต (growth) เป็นช่วงที่บริษัทมีฐานะทางการเงินที่มั่นคง มีการลงทุนขยายขอบเขตการดำเนินธุรกิจ ตลอดจนการวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีและผลิตภัณฑ์ใหม่ๆของบริษัท ดังนั้นเมื่อบริษัทดำเนินธุรกิจแล้วมีกำไร บริษัทก็อาจจัดสรรกำไรส่วนหนึ่งเป็นเงินสำรอง ในช่วงควบคุมและช่วงเติบโตของบริษัท เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการทำกำไรของบริษัท อันได้แก่ คณะกรรมการเป็นองค์กรจัดการและที่ประชุมผู้ถือหุ้นเป็นองค์กรควบคุมการจัดการ

3) ทฤษฎีกลุ่มของสัญญา (Nexus of Contract Theory) ทฤษฎีกลุ่มของสัญญาเป็นผลงานทางวิชาการระหว่างนิติศาสตร์และเศรษฐศาสตร์ของประเทศสหรัฐอเมริกาในช่วงทศวรรษ 1970 ที่ถือว่าบริษัทเป็น โครงสร้างและความสัมพันธ์ในรูปของกลุ่มสัญญา โดยบริษัทเป็นสัญญาระหว่างบริษัทกับผู้เกี่ยวข้องต่างๆ เช่น ผู้ให้เงินทุน ผู้ส่งวัตถุดิบ ลูกจ้าง ผู้ถือหุ้นมีฐานะเพียงผู้ให้ทุนแก่บริษัทเช่นเดียวกับเจ้าหนี้เงินกู้ของบริษัท ผู้ถือหุ้นจึงไม่ใช่ผู้มีอำนาจสูงสุดในการควบคุมการดำเนินงานของบริษัท และไม่มีใครเป็นเจ้าของบริษัท

ทฤษฎีกลุ่มของสัญญาถือว่า การเจรจาต่อรองระหว่างบริษัทกับผู้เกี่ยวข้องต่างๆ จะทำให้เกิดให้เกิดสมดุลระหว่างผลประโยชน์ของผู้เกี่ยวข้องต่างๆ กับบริษัท การเจรจาต่อรองมีองค์ประกอบพื้นฐานที่ต้องคำนึงถึงอยู่ 4 ประการ คือ ความเสี่ยงของการขาดทุน (risk of loss) ผลตอบแทน (return) การควบคุม (control) และระยะเวลาของสัญญา (duration) โดยแต่ละองค์ประกอบมีความสัมพันธ์กัน เช่น เมื่อระยะเวลาของสัญญายาวนานขึ้นจะ使得ความเสี่ยงสูงขึ้น เมื่อความเสี่ยงสูงขึ้นก็จะทำให้คู่สัญญาต้องการผลตอบแทนสูงขึ้นหรือการควบคุมที่มากขึ้น

(ข) ทฤษฎีที่เห็นว่าบริษัทเป็นเรื่องของมหาชน

1) ทฤษฎีความยินยอม (Concession Theory) ถือว่าบริษัทเกิดขึ้นโดยอำนาจรัฐรัฐเป็นผู้ให้ชีวิตและสิทธิพิเศษแก่บริษัท ได้แก่ สภาพนิติบุคคล การจำกัดความรับผิดชอบของผู้ถือหุ้น การที่สามารถคงอยู่ได้ตลอดไป บริษัทมีหน้าที่ตอบแทนรัฐในการทำประโยชน์เพื่อสาธารณะชน และรัฐมีอำนาจออกกฎหมายบังคับให้บริษัทปฏิบัติตามหน้าที่ดังกล่าว

การจำกัดความรับผิดชอบของผู้ถือหุ้นเป็นการลดความเสี่ยงในการลงทุนของผู้ถือหุ้น แต่ไม่ได้ทำให้ความเสี่ยงในการดำเนินงานของบริษัทลดลง ความเสี่ยงของบริษัทจึงโอนจากผู้ถือหุ้นไปยังเจ้าหนี้ของบริษัท นอกจากนี้การจำกัดความรับผิดชอบของผู้ถือหุ้นยังทำให้รัฐกลายเป็นผู้ร่วมรับความเสี่ยงกับบริษัทต่อท้ายจากเจ้าหนี้คนอื่น เช่น เมื่อบริษัทปิดโรงงานบางแห่งที่ไม่สามารถทำกำไรให้กับบริษัทต่อไปได้ รัฐจะต้องรับภาระในการดูแลคนว่างงาน หรือเมื่อโรงงานผลิตสารเคมีระเบิด

ทำให้เกิดอันตรายต่อความปลอดภัยและสุขภาพของชุมชนรอบข้างรัฐจะต้องรับภาระในการดูแลรักษาผู้ประสบอันตราย รัฐจึงต้องบัญญัติกฎหมายเพื่อความเสี่ยงจากการดำเนินงานของบริษัทอยู่ 4 ประการใหญ่ๆ คือ

- การกำหนดทุนเรือนหุ้นขั้นต่ำของบริษัท เพื่อให้เงินทุนของผู้ถือหุ้นเป็นหลักประกันเมื่อบริษัทก่อความเสียหายต่อบุคคลอื่น

- การบังคับให้บริษัททำประกันภัย เพื่อให้ผู้ประสบอันตรายได้รับค่าใช้จ่ายในการเยียวยารักษาความเสียหายที่เกิดขึ้น

- การกำหนดความรับผิดชอบของฝ่ายจัดการ เพื่อให้ฝ่ายจัดการมีความรับผิดชอบร่วมกับบริษัทก่อความเสียหายให้กับบุคคลอื่น

- การออกกฎระเบียบในการประกอบกร เพื่อป้องกันอันตรายที่อาจเกิดขึ้น เช่น การอนุญาตให้ผู้ประกอบการ ผลิตสารเคมีต้องมีการติดตั้งระบบความปลอดภัยและระบบจำกัดมลภาวะตามข้อกำหนดของกฎหมาย

โดยมาตรการเหล่านี้ต้องเป็นกฎหมายที่บังคับ ซึ่งบริษัทไม่สามารถยกเว้นหรือแก้ไขเป็นอย่างอื่นได้ เนื่องจากเป็นมาตรการที่ทำให้บริษัทมีค่าใช้จ่ายอันทำให้บริษัทมีกำไรลดลง บริษัทจึงอาจหลีกเลี่ยงมาตรการเหล่านี้หากเป็นกฎหมายที่ไม่เป็นบทบังคับ

2) ทฤษฎีการจัดการ (Management Theory) ทฤษฎีการจัดการเกิดขึ้นที่ประเทศสหรัฐอเมริกาในช่วงปี ค.ศ.1920-1930 โดยถือว่าบริษัทเป็น โครงสร้างอำนาจการจัดการดำเนินงานของบริษัทที่มีประสิทธิภาพต้องมีการมอบหมายอำนาจการจัดการให้กับทีมจัดการที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน เพื่อให้มีการตัดสินใจที่รวดเร็วและต่อเนื่อง โดยเฉพาะบริษัทขนาดใหญ่ที่มีการผลิตและการตลาดที่ซับซ้อนต้องมีการจัดการแบบรวมศูนย์เพื่อให้มีการจัดการอย่างต่อเนื่องในตัวเอง

จากการที่ฝ่ายจัดการมีความเชี่ยวชาญในการดำเนินงาน ฝ่ายจัดการจึงเป็นผู้มีอำนาจในการควบคุมการดำเนินงานบริษัทในความเป็นจริง ประกอบกับผู้ถือหุ้นไม่มีเวลาและความเชี่ยวชาญเพียงพอในการควบคุมการดำเนินงานของบริษัท อันรวมถึงกรรมการที่ไม่ได้เป็นฝ่ายจัดการ ทำให้คณะกรรมการและที่ประชุมผู้ถือหุ้นเป็นเพียงตรายางหรือแบบพิธีในการรับรองข้อเสนอของฝ่ายจัดการ จึงจำเป็นต้องมีควบคุมการดำเนินงานฝ่ายจัดการให้อยู่ในมาตรฐานเป็นผลให้มีการพัฒนามาตรฐานเกี่ยวกับการจัดการธุรกิจด้านต่างๆ เช่น การบัญชี การเงิน การผลิตเป็นอย่างมากในประเทศสหรัฐอเมริกา

นอกจากนี้ ฝ่ายจัดการยังมีอำนาจควบคุมเหนือผู้เกี่ยวข้องอื่นๆ ทำให้ผู้เกี่ยวข้องอื่นอาจเสียเปรียบฝ่ายจัดการได้ รัฐจึงต้องออกกฎหมายกำหนดมาตรฐาน เพื่อควบคุมการดำเนินงานฝ่ายจัดการและคุ้มครองผู้เกี่ยวข้องต่างๆ โดยเป็นกฎหมายที่ห้ามปฏิบัติต่ำกว่าเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนด แต่สามารถปฏิบัติสูงกว่าเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนดได้ เช่น กฎหมายว่าด้วยการบัญชีที่มีเกณฑ์

ขั้นต่ำเกี่ยวกับการเปิดเผยข้อมูลทางการเงิน หรือกฎหมายคุ้มครองแรงงานที่มีเกณฑ์ขั้นต่ำเกี่ยวกับค่าจ้างและสวัสดิการของลูกจ้าง

3) ทฤษฎีชุมชน (Community Theory) ทฤษฎีชุมชนถือว่าบริษัทเป็นทั้งสถาบันทางเศรษฐกิจและสังคม โดยเฉพาะบริษัทขนาดใหญ่ที่มักมีอำนาจทางเศรษฐกิจในการควบคุมกลไกตลาดและมีอำนาจแทรกแซงการตัดสินใจของรัฐ บริษัทจึงต้องมีความรับผิดชอบต่อสังคมในการดำเนินถึงประโยชน์ของผู้เกี่ยวข้องต่างๆ ของบริษัท ที่รวมถึงพนักงาน ผู้บริโภค ผู้ส่งวัตถุดิบตลอดจนสังคมโดยรวม เช่น สิ่งแวดล้อม ทฤษฎีชุมชนจึงมีอีกชื่อหนึ่งว่า “Stakeholder Theory”

บริษัทจึงมีหน้าที่ในการทำกำไรที่เหมาะสม เพื่อรักษาประโยชน์ของผู้เกี่ยวข้องต่างๆ ให้มีความสมดุล มิใช่ทำกำไรสูงสุด เพื่อผู้ถือหุ้นแต่เพียงอย่างเดียว โดยผู้ถือหุ้นเป็นเพียงส่วนประกอบหนึ่งของผู้เกี่ยวข้องต่างๆ กับบริษัท และบริษัทจะต้องคำนึงถึงประโยชน์ของสาธารณชนควบคู่กับประโยชน์ของผู้เกี่ยวข้องกลุ่มต่างๆ เช่น การรักษาสีเขียว สิ่งแวดล้อม การส่งเสริมสิทธิมนุษยชน การส่งเสริมการศึกษา หรือวัฒนธรรม ทฤษฎีชุมชนจึงโต้แย้งทฤษฎีสัญญาที่บริษัทต้องดำเนินงานเพื่อประโยชน์ของผู้ถือหุ้นแต่เพียงอย่างเดียว

นอกจากนี้ทฤษฎีชุมชนยังเห็นว่า การต่อรองของเอกชนอาจทำให้คู่สัญญาฝ่ายที่เสียเปรียบได้รับประโยชน์ต่ำกว่ามาตรฐานความเป็นอยู่ขั้นพื้นฐาน โดยเฉพาะการทำกำไรสูงสุดเพื่อผู้ถือหุ้นเป็นแนวคิดที่เป็นอันตรายต่อผู้เกี่ยวข้องอื่นที่ไม่ใช่ผู้ถือหุ้น จึงจำเป็นต้องมีกฎหมายที่คู่สัญญาต่อรองให้ต่ำกว่ามาตรฐานขั้นพื้นฐานได้

2.2 ผู้ทำการแทนนิติบุคคล

เนื่องจากบริษัทเป็นบุคคลโดยกฎหมายกำหนดขึ้น ไม่สามารถกระทำได้ด้วยตนเองอย่างบุคคลธรรมดา บริษัทจึงต้องมีกรรมการซึ่งเป็น “ผู้แทน” นิติบุคคลขึ้นมากกระทำแทน และเป็นกรณีที่สิทธิหน้าที่ความรับผิดชอบของบริษัทและผู้ถือหุ้นแยกต่างหากจากกัน เพื่อช่วยปกป้องผู้ถือหุ้นมิให้ต้องรับผิดชอบเป็นการส่วนตัวในกรณีที่บริษัทมีปัญหาทางการเงิน ซึ่งแนวความคิดนี้ให้ผู้ถือหุ้นแต่ละคนจะมีส่วนร่วมรับผิดชอบเพียงเท่าจำนวนที่ตนลงทุนเท่านั้น อันอาจเป็นช่องทางให้มีผู้ตั้งบริษัทขึ้นบังหน้าหาประโยชน์หรือหลีกเลี่ยงความรับผิดชอบได้

จากการที่บริษัทเป็นบุคคลต่างหากจากผู้ถือหุ้นนี้เอง แม้ผู้ถือหุ้นของบริษัทจะตายหรือเปลี่ยนตัวกันไปเรื่อย ๆ ก็ไม่กระทบถึงความคงอยู่ของบริษัท เว้นแต่จำนวนผู้ถือหุ้นจะเหลือน้อยกว่าที่กฎหมายกำหนด ผู้ทำการแทนนิติบุคคล หมายถึงผู้บริหารที่รับผิดชอบในการบริหารและเป็นผู้ตัดสินใจว่าจะต้องดำเนินการอย่างไรในกิจการของนิติบุคคล ถือได้ว่าเป็นหัวใจหรือมันสมองของนิติบุคคล กล่าวคือเป็นเสมือนตัวนิติบุคคลนั่นเอง ผลของการกระทำหรือการแสดงออกของนิติบุคคลจึงสะท้อน การกระทำของผู้แทนนิติบุคคล ซึ่งตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

มาตรา 70² ก็ได้บัญญัติให้มีผู้แทนนิติบุคคลขึ้นเพื่อสามารถให้นิติบุคคลแสดงออกโดยผ่านทางผู้แทนนิติบุคคลนั่นเอง ทั้งตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 73³ ก็ได้บัญญัติในกรณีที่ผู้แทนนิติบุคคลว่างลง และมีเหตุว่าอาจเกิดความเสียหายแก่ นิติบุคคล ศาลสามารถแต่งตั้งผู้แทนชั่วคราวขึ้นได้

ศาสตราจารย์ ดร.อมร จันทรมบูรณ์⁴ ได้ให้ความเห็นว่า การกระทำของนิติบุคคลย่อมแสดงออกโดยทางผู้แทนของนิติบุคคลนั่นเอง การที่จะควบคุมพฤติกรรมของนิติบุคคล จึงต้องควบคุมพฤติกรรมของผู้แทนนิติบุคคลด้วย

อาจารย์เข็มชัย ชูติวงศ์⁵ เห็นว่าผู้แทนนิติบุคคลนั้นเป็นสมอง หรือชีวิตของนิติบุคคล ดังนั้นจึงไม่น่าเป็นไปได้ที่นิติบุคคลจะกระทำผิดได้โดยผู้แทนไม่รู้เห็น แต่ในทางปฏิบัติมักจะหาพยานหลักฐานมาพิสูจน์ความรู้เห็น เกี่ยวข้องของผู้แทนนิติบุคคลได้ยาก ดังนั้นจึงต้องกำหนดบทสันนิษฐานความรับผิดชอบของผู้แทนนิติบุคคล ในกรณีที่นิติบุคคลกระทำผิด

“ผู้แทนนิติบุคคล” หมายถึง ผู้ซึ่งเป็นหัวใจ หรือ สมองของนิติบุคคลนั่นเอง บุคคลพวกนี้ เช่น คณะกรรมการบริษัท กรรมการผู้จัดการบริษัท ซึ่งได้รับมอบอำนาจจากกรรมการบริษัทคนอื่นๆ ในการบริหารงานบริษัท และตนก็มีฐานะเป็นกรรมการ หรือผู้แทนอยู่แล้วและตาม ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1164 ถือว่าบุคคลเหล่านี้เป็นผู้แทนของบริษัท (แต่หากคณะกรรมการมอบอำนาจให้ผู้จัดการซึ่งไม่ได้เป็นผู้แทนของบริษัทอยู่แล้วจะเรียกว่า ผู้จัดการ แต่ผู้จัดการนี้ไม่เป็นผู้แทนของบริษัท แต่เป็นตัวแทนทำนิติกรรมผูกพันบริษัทได้) นอกจากนี้แล้วในเรื่องห้างหุ้นส่วนจำกัด ผู้จัดการถือเป็นผู้แทนด้วย เป็นต้น

อนึ่งคำว่า “ผู้จัดการ” ซึ่งเป็นตำแหน่งในบริษัทนั้น ดังกล่าวมาแล้วว่าอาจมีฐานะเป็นเพียงตัวแทน มิใช่ผู้แทนเหมือนอย่างในเรื่องของห้างหุ้นส่วนจำกัด ดังนั้น การกำหนดให้ “ผู้จัดการ” รับผิดชอบในกฎหมายประเภทนี้ จึงน่าจะหมายถึง ผู้จัดการซึ่งเป็นผู้แทนของห้างหุ้นส่วนจำกัด และน่าจะหมายถึง ผู้จัดการซึ่งเป็นตัวแทนของบริษัทด้วย การกำหนดคำว่า “ผู้จัดการ” ในบทสันนิษฐานดังกล่าว จึงใช้กับบุคคลที่มีฐานะเป็นตัวแทนด้วย มิใช่เป็นผู้แทนเพียงอย่างเดียว

² มาตรา 70 “นิติบุคคลต้องมีผู้แทนคนหนึ่งหรือหลายคน ทั้งนี้ตามที่กฎหมาย ข้อบังคับ หรือตราสารจัดตั้งจะกำหนดไว้

³ มาตรา 73 “ถ้ามีตำแหน่งว่างลงในจำนวนผู้แทนนิติบุคคล และมีเหตุอันควรเชื่อว่าการปล่อยตำแหน่งว่างไว้นานจะเกิดความเสียหายขึ้นได้ เมื่อผู้มีส่วนได้เสียหรือพนักงานอัยการร้องขอ ศาลจะแต่งตั้งผู้แทนชั่วคราวขึ้นก็ได้”

⁴ อมร จันทรมบูรณ์, “บันทึกเรื่องการศึกษาแก้ไขบทกำหนดโทษทางอาญาที่ลงโทษแก่กรรมการและผู้จัดการบริษัทในความผิดฐานแจ้งรายการต่อราชการเนินช้าเกินกำหนดหรือแจ้งผิดพลาด,” ใน รายงานการประชุมพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค เรื่องเสรีจที่ 248/2530 , สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, น.8.(อัดสำเนา)

⁵ เข็มชัย ชูติวงศ์, คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน

โดยสรุปแล้ว ผู้แทนนิติบุคคล เป็นผู้ที่มีอำนาจในการจัดการ เป็นสมองและชีวิตของนิติบุคคล และเป็นผู้แทนอื่นๆ หรือผู้มีอำนาจกระทำการ ซึ่งเป็นบุคคลที่เป็นผู้จัดการมอบหมายให้เป็นตัวแทน ก็อยู่ในความหมายของ ผู้แทนนิติบุคคล

2.2.1 อำนาจของผู้แทนนิติบุคคล

โดยปกติอำนาจของผู้แทนนิติบุคคล ย่อมกล่าวไว้ในบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่จัดตั้ง หรือในข้อบังคับ หรือตราสารจัดตั้งและผู้แทนนิติบุคคล จะต้องกระทำการ ให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ในกฎหมาย หรือข้อบังคับ หรือตราสารจัดตั้ง (Intra vires) กิจกรรมนั้นจึงจะผูกพันนิติบุคคล แต่หากผู้แทนนิติบุคคลกระทำการนอกวัตถุประสงค์ดังกล่าว (Ultra Vires) การนั้นก็จะไม่ผูกพันนิติบุคคล

มีข้อสังเกตว่า การกระทำเกินอำนาจตามข้อบังคับนี้เป็นกรณีที่ยังอยู่ในขอบวัตถุประสงค์ซึ่งบริษัทยังคงมีสิทธิหน้าที่ได้ เพียงแต่การกระทำของกรรมการเกินอำนาจตามข้อบังคับซึ่งเป็นเรื่องการบริหารงานภายในให้ไว้เท่านั้น ดังนั้นเมื่อยังอยู่ในขอบวัตถุประสงค์ บริษัทจึงยังมีสิทธิที่จะให้สัตยาบัน การกระทำซึ่งเกินขอบอำนาจตามข้อบังคับนั้น หากบริษัทได้ให้สัตยาบันไปแล้ว บริษัทย่อมต้องรับผิดชอบในการกระทำนั้นในการให้สัตยาบันการกระทำซึ่งเกินอำนาจตามข้อบังคับนั้น อาจเป็นการให้สัตยาบันโดยชัดแจ้ง หรือปริยายก็ได้

นอกจากอำนาจของผู้บริหารนิติบุคคลซึ่งเป็นผู้จัดการจะกระทำการอันมีผลผูกพันนิติบุคคลตามหลักเกณฑ์ข้างต้น ผู้แทนอื่นๆ หรือผู้มีอำนาจกระทำการตามมาตรา 76 ซึ่งก็คือตัวแทนของผู้จัดการ โดยอาจเป็นตัวแทนในระดับบริหาร หรือระดับล่าง คือ พนักงาน หรือลูกจ้าง ก็อาจกระทำการผูกพันนิติบุคคลได้

2.2.2 ความรับผิดชอบของผู้แทนนิติบุคคล

ในการกระทำกิจการต่างๆ ของผู้แทนนิติบุคคล อาจจำต้องรับผิดชอบได้ในกรณีต่อไปนี้

(ก) ความรับผิดทางแพ่ง

1) ความรับผิดทางแพ่งของผู้แทนนิติบุคคลต่อบุคคลภายนอก

ความรับผิดจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อนิติบุคคล สามารถปฏิเสธความผูกพัน หรือความรับผิดที่มีต่อบุคคลภายนอกได้ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 76 วรรค 2 “ถ้าความเสียหายแก่บุคคลอื่นเกิดจากการกระทำที่ไม่อยู่ในขอบวัตถุประสงค์ หรืออำนาจหน้าที่ของนิติบุคคล บุคคลดังกล่าวตามวรรคหนึ่ง (ผู้แทนนิติบุคคลหรือผู้มีอำนาจกระทำการแทนนิติบุคคล) ที่ได้เห็นชอบในการกระทำ หรือได้เป็นผู้กระทำการดังกล่าว ต้องร่วมกันรับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่ผู้ได้รับความเสียหายนั้น” ก็คือผู้แทนนิติบุคคลซึ่งได้เห็นชอบ หรือเป็นผู้กระทำการ

จึงจะปฏิเสธความรับผิดชอบที่มีต่อบุคคลภายนอกไม่ได้ เช่น กรรมการสหกรณ์ลงมติให้กระทำการนอกขอบวัตถุประสงค์ของสหกรณ์ กรรมการก็ต้องรับผิดชอบเป็นการส่วนตัว

2) ความรับผิดชอบทางแพ่งของผู้แทนนิติบุคคลต่อบุคคล

ความรับผิดชอบจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อนิติบุคคลนั้นไม่สามารถปฏิเสธความผูกพันหรือความรับผิดชอบที่มีต่อบุคคลภายนอกได้ แม้ว่าการนั้นจะอยู่นอกขอบวัตถุประสงค์ของนิติบุคคลนั้น ผู้ที่ได้รับความเสียหายก็คือนิติบุคคลนั่นเอง ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1167 “ความเกี่ยวพันกันในระหว่างกรรมการและบริษัทและบุคคลภายนอกนั้น ท่านให้บังคับตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้ ว่าด้วยตัวแทน” ในเรื่องของบริษัท จึงนำเอาบทบัญญัติในเรื่องตัวแทนมาบังคับใช้ ผลมีว่าการที่ผู้บริหารทำไปอันเป็นการนอกขอบวัตถุประสงค์ของบริษัทย่อมต้องถือว่าเป็นการกระทำโดยปราศจากอำนาจ หรือนอกเหนือขอบอำนาจของผู้บริหารอยู่แล้ว

เหตุผลมีอยู่ว่า เมื่อนิติบุคคลเองยังไม่มีอำนาจกระทำ ผู้แทนนิติบุคคลจะมีอำนาจทำได้อย่างไร เรื่องนี้เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 812 บัญญัติว่า “ถ้ามีความเสียหายเกิดขึ้นอย่างใด ๆ เพราะความประมาทเลินเล่อของตัวแทนก็ดี เพราะไม่ทำการเป็นตัวแทนก็ดี หรือเพราะทำการโดยปราศจากอำนาจ หรือนอกเหนืออำนาจก็ดี ท่านว่าตัวแทนจะต้องรับผิดชอบ” ตัวแทนต้องรับผิดชอบในที่นี้ ก็คือต้องรับผิดชอบต่อตัวการ ถ้าเอามาปรับกับนิติบุคคลโดยถือว่า นิติบุคคลเป็นตัวการและผู้แทนนิติบุคคลเป็นตัวแทนแล้ว ผู้แทนนิติบุคคลย่อมต้องรับผิดชอบนิติบุคคลอย่างตัวแทนตัวการ

นอกจากนั้นถ้านิติบุคคลนั้นเป็นบริษัท ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1169⁶ ก็ได้บัญญัติให้อำนาจบริษัทที่จะฟ้องร้องเรียกเอาค่าสินไหมทดแทนจากกรรมการได้ ถ้าบริษัทไม่ยอมฟ้องร้องเอง ผู้ถือหุ้นคนหนึ่งคนใดจะเอาคดีนั้นขึ้นว่าก็ได้

(ข) ความรับผิดทางอาญา

ความรับผิดทางอาญาของผู้แทนนิติบุคคลนั้นมีหลายกรณีดังนี้คือ

1) ความรับผิดทางอาญาของผู้แทนนิติบุคคลในการกระทำของตนเอง

ในกรณีที่ผู้แทนนิติบุคคลได้กระทำความผิดอาญาเพื่อประโยชน์ของนิติบุคคล นิติบุคคลก็ต้องรับผิดทางอาญาในการกระทำนั้นและผู้แทนนิติบุคคลก็ต้องรับผิดชอบเป็นส่วนตัว ดังเช่น คำพิพากษาศาลฎีกา คดีหมายเลขแดงที่ 1612-1613/2518 ซึ่งตัดสินว่ากรณีที่ผู้แทนของนิติบุคคลได้กระทำการในนามของนิติบุคคล การกระทำนั้นเป็นความผิดต่อกฎหมาย ถ้ามิใช่ความผิด

⁶ มาตรา 1169 บัญญัติว่า “ถ้ากรรมการทำให้เกิดเสียหายแก่บริษัทฯ จะฟ้องร้องเรียกเอาค่าสินไหมทดแทนแก่กรรมการก็ได้ หรือในกรณีที่บริษัทไม่ยอมฟ้องร้อง ผู้ถือหุ้นคนหนึ่งคนใดจะเอาคดีนั้นขึ้นว่าก็ได้

อนึ่งการเรียกร้องเช่นนี้ เจ้าหนี้ของบริษัทจะเป็นผู้เรียกบังคับก็ได้เท่าที่เจ้าหนี้ยังคงมีสิทธิเรียกร้องแก่บริษัทอยู่”

เฉพาะตัวตามที่กฎหมายระบุไว้ ผู้แทนทั้งหลายผู้ลงมือกระทำจะต้องมีความผิดเป็นส่วนตัวด้วย จะอ้างความเป็นผู้แทนนิติบุคคลเป็นข้อแก้ตัวให้พ้นผิดหาได้ไม่

ในกรณีที่ผู้แทนนิติบุคคลรับผิดเป็นการส่วนตัว แม้จะกระทำในนามของนิติบุคคลนั้นก็ตาม ก็เป็นไปตามหลักประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 59 กล่าวคือ เมื่อผู้แทนนิติบุคคลได้กระทำการครอบงำประกอบภายนอกและภายในคือมีการกระทำและมีเจตนาในการกระทำความผิดพร้อมทั้งการกระทำดังกล่าวนี้ ผู้แทนนิติบุคคลไม่มีอำนาจกระทำได้ และไม่มีเหตุยกเว้นโทษ ผู้แทนนิติบุคคลก็ต้องรับผิดตามหลักกฎหมายอาญาทั่วไป

ดังนั้นความรับผิดทางอาญาของนิติบุคคล ไม่เป็นเหตุทำให้ผู้แทนนิติบุคคลหลุดพ้นจากความรับผิดทางอาญาที่ตนทำลงไปแต่อย่างใด

2) ความรับผิดทางอาญาของผู้แทนนิติบุคคลตามข้อสันนิษฐาน

กรณีที่กฎหมายกำหนดว่า เมื่อนิติบุคคลกระทำความผิดให้สันนิษฐานว่า กรรมการ ผู้จัดการ หรือ ผู้แทนนิติบุคคลกระทำความผิด เว้นแต่พิสูจน์ได้ว่าตนไม่ได้รู้เห็น หรือยินยอมในการกระทำความผิดดังกล่าว เป็นกรณีที่ไม่มีผู้บริหารคนใดลงมือกระทำความผิด แต่มีการกระทำอันถือได้ว่าเป็นความผิดของนิติบุคคลเกิดขึ้น ผู้แทนนิติบุคคลที่มีได้ลงมือกระทำความผิดก็ต้องถูกสันนิษฐานให้ต้องรับผิดได้ เช่น คำพิพากษาศาลฎีกา หมายเลขคดีแดงที่ 2119/2526 สรุปใจความได้ว่า พนักงานขายของห้างหุ้นส่วนจำกัดปฏิเสธรการจำหน่ายปูนซีเมนต์ โดยไม่มีเหตุผลอันสมควร ครอบงำประกอบความผิด ตามพระราชบัญญัติ กำหนดราคาสินค้าและป้องกันการผูกขาด พ.ศ. 2522 มาตรา 30⁷ และกรณีนี้ทำให้หุ้นส่วนผู้จัดการต้องรับผิดไปด้วย ตามข้อสันนิษฐาน ตามมาตรา 47⁸

เห็นได้ว่าคำพิพากษานี้ ยังถือได้ว่า การปฏิเสธรการจำหน่ายของพนักงานขาย ก็ถือว่าเป็นการกระทำของนิติบุคคลและศาลพิพากษาลงโทษนิติบุคคลด้วย ซึ่งเป็นกรณีที่ไม่มีผู้บริหารนิติบุคคลคนใดลงมือกระทำความผิดด้วยตนเอง แต่ต้องด้วยข้อสันนิษฐาน

⁷ พระราชบัญญัติกำหนดราคาสินค้าและป้องกันการผูกขาด มาตรา 30 ความว่า ห้ามมิให้บุคคลใด กักตุนสินค้า ควบคุมโดยมีสินค้าควบคุมไว้ในครอบครองเกินปริมาณที่กำหนดไว้ในประกาศของคณะกรรมการตาม มาตรา 24(14) หรือเก็บสินค้าควบคุมไว้ ณ สถานที่อื่น นอกจากที่เก็บตามที่ได้แจ้งไว้ต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ ตามมาตรา 26(6) หรือผู้ประกอบธุรกิจใดซึ่งมีสินค้าควบคุมไว้เพื่อจำหน่ายแล้วไม่นำออกจำหน่ายหรือเสนอขายตามปกติ หรือปฏิเสธรการจำหน่าย หรือการประวิงการจำหน่าย หรือการส่งมอบสินค้าควบคุมโดยไม่มีเหตุผลอันสมควร

⁸ พระราชบัญญัติกำหนดราคาสินค้าและป้องกันการผูกขาด มาตรา 47 ความว่า ในกรณีที่ผู้กระทำความผิดซึ่งต้องรับโทษตามพระราชบัญญัตินี้เป็นนิติบุคคลกรรมการผู้จัดการ ผู้จัดการ หรือผู้แทนของนิติบุคคลนั้น ต้องรับโทษตามที่บัญญัติไว้สำหรับความผิดนั้นๆ ด้วย เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่ากระทำความผิดนั้นได้กระทำโดยตนมิได้รู้เห็นหรือยินยอมด้วย

2.3 หลักการไม่คำนึงถึงความเป็นนิติบุคคลของบริษัท

โดยทั่วไปบริษัทมีสภาพบุคคลแยกต่างหากจากผู้ถือหุ้น และผู้ถือหุ้นรับผิดชอบจำกัดเพียงไม่เกินจำนวนเงินค่าหุ้นที่ตนถือ ดังนั้นหากยึดถือหลักความเป็นนิติบุคคลของบริษัท โดยเคร่งครัด จะก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมแก่เจ้าหนี้หรือบุคคลภายนอกผู้สุจริต เนื่องจากการจัดตั้งบริษัทขึ้นมา แล้วใช้ความเป็นนิติบุคคลของบริษัทโดยมิชอบ เช่น บุคคลผู้ต้องผูกพันตามสัญญา กับบุคคลอื่นจัดตั้งบริษัทขึ้นมากระทำการแทนตนเพื่อหลีกเลี่ยงความรับผิดชอบตามสัญญา หรือจัดตั้งบริษัทขึ้นมาโดยมีทรัพย์สินน้อยเกินสมควร และกระทำการโดยฉ้อฉลหรือมิชอบ เพื่อหลีกเลี่ยงความรับผิดชอบทั้งทางด้านละเมิดและสัญญา จึงเกิดหลักที่เป็นข้อยกเว้นหลักสภาพนิติบุคคลของบริษัท โดยให้ผู้ถือหุ้นของบริษัทต้องรับผิดชอบในบางกรณี เพื่อเป็นการคุ้มครองเจ้าหนี้หรือบุคคลภายนอก เรียกว่า "การเจาะม่าน" (piercing the veil) หรือ "การเลิกม่าน" (lifting the veil) หรือ "การไม่คำนึงถึงความเป็นนิติบุคคล" (piercing the corporate veil) หลักการนี้ถูกนำไปใช้ในหลายๆ ประเทศ เช่น ประเทศอังกฤษ สหรัฐอเมริกา และเยอรมันนี เป็นต้น

ประเทศอังกฤษช่วงแรกหลักการไม่คำนึงถึงความเป็นนิติบุคคลของบริษัทเกิดจากคำพิพากษาของศาลสูง ต่อมามีการออกกฎหมายมารองรับหลักการนี้ในกรณีต่างๆ เพิ่มเติม ศาลในประเทศอังกฤษได้ใช้หลักการไม่คำนึงถึงความเป็นนิติบุคคลของบริษัท เช่น จำเลยเป็นลูกจ้างของโจทก์มีข้อสัญญาว่าจะไม่แข่งลูกค้าของโจทก์หลังจากสัญญาจ้างสิ้นสุด แต่ต่อมาจำเลยจดทะเบียนจัดตั้งบริษัทขึ้นใหม่ เพื่อดำเนินกิจการตามที่จำเลยทำสัญญาไว้กับโจทก์แทนจำเลย ศาลวินิจฉัยว่าจำเลยและบริษัทของจำเลยต้องรับผิดชอบต่อโจทก์ แม้ว่าบริษัทนั้นจะมีได้เป็นคู่สัญญาหรือมีนิติสัมพันธ์กับโจทก์ก็ตาม เพราะบริษัทดังกล่าวเป็นกระดองกำบังหรือเป็นการหลอกลวงหรืออุปายของจำเลย เพื่อจำเลยจะบ้ายเบี่ยงความรับผิดชอบของตน ศาลถือว่าบริษัทนั้นเป็นหุ่น (Alter ego) ของจำเลย (Gilford Motor Co.Ltd.V.Home (1993) Gh,935,C.A.)⁹ จำเลยผู้จะขายที่ดินพยายามหลีกเลี่ยงการปฏิบัติตามสัญญา โดยการขายที่ดินให้แก่บริษัทซึ่งจำเลยจัดตั้งขึ้น ซึ่งจำเลยเป็นทั้งผู้ถือหุ้นรายใหญ่และกรรมการของบริษัท และหุ้นที่เหลือทั้งหมดจำเลยได้ให้ผู้อื่นถือไว้แทนตน จำเลยและบริษัทของจำเลยจึงต้องร่วมกันรับผิดชอบตามสัญญาต่อโจทก์ โดยจำเลยต้องรับผิดชอบในฐานะคู่สัญญา ส่วนบริษัทของจำเลยต้องโอนที่ดินคืนให้แก่โจทก์ โดยถือว่าบริษัทถือที่ดินไว้แทนจำเลย เพราะการจัดตั้งบริษัทและการโอนที่ดินให้บริษัทเป็นเพียงการที่จำเลยใช้บริษัทเป็นหุ่นเชิด เครื่องกำบัง หรือสิ่งหลอกลวงในการหลีกเลี่ยงการปฏิบัติตามสัญญา ซึ่งเป็นการหลีกเลี่ยงหลักยุติธรรม (Equity) ((Jones V. Lipman (1962) 1 W.L.R.832))¹⁰

⁹ ปิติกุล จิระมงคลพาณิชย์ "การไม่คำนึงถึงสภาพนิติบุคคล" น.7.

¹⁰ เรื่องเดียวกัน, น.7.

ประเทศสหรัฐอเมริกาได้รับเอาแนวความคิดเกี่ยวกับหลักการไม่คำนึงถึงความเป็นนิติบุคคลของบริษัทมาจากประเทศอังกฤษเช่นกัน ต่อมาได้นำมาบัญญัติใน The Model Business Corporation Act, 1979 มาตรา 146 ว่า "ปกติจะใช้หลักความรับผิดโดยจำกัดของผู้ถือหุ้น ทั้งนี้มีข้อยกเว้นหลักจำกัดความรับผิดดังกล่าวในกรณีที่มีการนำบริษัทไปใช้ประโยชน์โดยไม่ยุติธรรมหรือจัดตั้งบริษัทขึ้นเพื่อหลีกเลี่ยงความรับผิด หรือหลีกเลี่ยงบทบัญญัติของกฎหมาย หรือเพื่อหลอกลวง ฉ้อฉล อนึ่ง ผู้ถือหุ้น กรรมการ หรือพนักงานของบริษัท ไม่ต้องรับผิดเป็นส่วนตัวในกรณีที่บริษัทกระทำผิดสัญญากับบุคคลภายนอก เว้นแต่บุคคลดังกล่าวจะกระทำเพื่อประโยชน์ส่วนตัวมากกว่าประโยชน์ของบริษัท" ซึ่งศาลได้ใช้หลักการไม่คำนึงถึงความเป็นนิติบุคคลของบริษัท เช่น บุคคลที่ทำสัญญากับผู้อื่นว่าจะไม่ทำการค้าขายแข่งขันกัน ต้องรับผิดเป็นส่วนตัวในกรณีบุคคลนั้นจัดตั้งบริษัทขึ้นใหม่เพื่อทำการค้าขายแข่งขันกับผู้อื่นอันเป็นการหลีกเลี่ยงสัญญาโดยบริษัทนั้นคนถือหุ้น 98 เปอร์เซ็นต์ และเป็นทั้งกรรมการและพนักงานของบริษัทด้วย เพราะผู้ถือหุ้นนั้นใช้บริษัทเสมือนเป็นหุ่นของตน (Schnucks Twenty-Five, Inc. V. Bettendorf, 595 S.W.2d 279 (Mo.App.1980))¹¹ บริษัทขนส่งสินค้าโดยรถไฟไม่อาจรับเงินส่วนลดค่าธรรมเนียมค่าใช้จ่ายจากบริษัทรถไฟโดยชอบด้วยกฎหมาย แต่กลับตั้งบริษัทในเครือขึ้นมารับเงินดังกล่าวแทน โดยทั้งสองบริษัทมีเจ้าของ ผู้ถือหุ้น และถูกควบคุมโดยบุคคลคนเดียวกัน ศาลวินิจฉัยว่า เมื่อมีการใช้สภาพนิติบุคคลของบริษัทโดยเจตนาที่จะต่อต้านประโยชน์สาธารณะ ก่อความอยุติธรรม กระทำการฉ้อฉล ต้องถือว่าบริษัทเป็นเพียงการรวมกันของกลุ่มคน ศาลจะไม่คำนึงถึงสภาพนิติบุคคลของบริษัท (United States V. Milwaukee Refrigerator Transit Co. (1905) 142 Fed.247)¹²

ประเทศเยอรมันมีการใช้ Piercing the Corporate Veil ในหลายลักษณะเช่นเดียวกับประเทศอังกฤษ สหรัฐอเมริกา เช่น เมื่อมีการใช้สภาพนิติบุคคลเพื่อวัตถุประสงค์ที่ผิดกฎหมาย หรือใช้ความเป็นนิติบุคคลเพื่อปิดบังบุคคลซึ่งซ่อนอยู่เบื้องหลัง ศาลอาจใช้หลักการไม่คำนึงถึงสภาพนิติบุคคล (Piercing the Corporate Veil) โดยอาศัยหลักสุจริต (Good faith) ซึ่งอาจเป็นกรณีที่ผู้ถือหุ้นรายใหญ่คนเดียวของบริษัทตั้งใจจะก่อความเสียหายแก่เจ้าหนี้ โดยใช้ทรัพย์สินของตนปะปนกับของบริษัท ดังนั้น ผู้ถือหุ้นผู้นั้นจะต้องร่วมรับผิดในหนี้สินของบริษัทด้วย ทั้งนี้รวมทั้งกรณีที่บริษัทมีทุนดำเนินการหรือทุนจดทะเบียนต่ำกว่าเกินสมควรด้วย ความรับผิดของผู้ถือหุ้นนี้อาจเกิดขึ้นได้ทั้งในบริษัทคนเดียว (One man Company) และบริษัทในเครือ (Subsidiary Company)

การใช้หลักหลักการไม่คำนึงถึงสภาพนิติบุคคล (Piercing the Corporate Veil) เพื่อเป็นการป้องกัน และแก้ไขปัญหาจากการที่บุคคลบางคนใช้ความเป็นนิติบุคคลโดยมิชอบ ซึ่งเป็นการใช้สิทธิโดยไม่สุจริต การใช้สิทธิโดยไม่สุจริตจึงเป็นการใช้สิทธิที่ไม่ชอบ (abuse of right) และไม่ได้รับ

¹¹ เรื่องเดียวกัน, น.10.

¹² เรื่องเดียวกัน, น.10.

ความคุ้มครองจากกฎหมาย ศาลของเยอรมันนี้จะไม่ใช่หลักหลักการไม่คำนึงถึงสภาพนิติบุคคล (Piercing the Corporate Veil) หากปราศจากความสุจริต (Good faith) หลักนี้จะถูกใช้เมื่อมีผู้ถือหุ้นเพียงคนเดียวของบริษัท หรือนำทรัพย์สินของตนเองมาใช้ร่วมกับบริษัทจนแบ่งแยกไม่ออกว่าเป็นทรัพย์สินของใคร ผู้ถือหุ้นจึงจะต้องรับผิดชอบ

ประเทศไทยศาลได้นำหลักการไม่คำนึงถึงความเป็นนิติบุคคลมาใช้ในบางกรณี ตัวอย่างเช่น การที่โจทก์ให้จำเลยทำสัญญากู้ยืมเงินจากบริษัท ราชามาร์เก็ตติ้ง จำกัด และจำนำหุ้นแก่บริษัทดังกล่าวเพียงเพื่อหลีกเลี่ยงมิให้ธนาคารแห่งประเทศไทย กล่าวหาว่าโจทก์ให้ลูกค้ำกู้ยืมเงินไปซื้อหุ้นของบริษัท โจทก์เองอันเป็นการมิชอบด้วยกฎหมายเท่านั้น พฤติการณ์เช่นนี้ถือได้ว่าโจทก์เป็นผู้ให้จำเลยกู้ยืมเงินไปซื้อหุ้นของบริษัท โจทก์และบริษัทโจทก์รับจำนำหุ้นของตนเองเป็นประกัน (ฎีกาที่ 3119/2526, ฎีกาที่ 174/2528) โจทก์เช่าซื้อรถยนต์จากห้างหุ้นส่วนจำกัดแห่งหนึ่ง ซึ่งจำเลยเป็นหุ้นส่วนผู้จัดการ ต่อมาจำเลยที่ 2 ได้ตั้งห้างหุ้นส่วนจำกัดซึ่งเป็นจำเลยที่ 1 ขึ้นใหม่ โดยจำเลยที่ 2 เป็นหุ้นส่วนผู้จัดการเช่นกัน แล้วได้มีการโอนกิจการมาจากห้างหุ้นส่วนที่เลิกไป โจทก์จึงมีอำนาจฟ้องให้จำเลยทั้งสองรับผิดชอบได้ (คำพิพากษาฎีกาที่ 3969/2529)

แม้บริษัทจะเป็นนิติบุคคลแยกต่างหาก แต่เมื่อกรรมการมีหน้าที่ต้องปฏิบัติต่อบริษัทหรือเจ้าหนี้เป็นประการใดแล้ว กรรมการย่อมไม่อาจจะใช้วิธีจัดตั้งบริษัทขึ้นมากระทำการอันฝ่าฝืนหน้าที่หรือหลีกเลี่ยงความรับผิดชอบอันพึงมีได้ กล่าวโดยเฉพาะ กรรมการจะอาศัยความเป็นนิติบุคคลของบริษัทอื่นมาหลีกเลี่ยงหน้าที่ของกรรมการบริษัทต่อผู้ถือหุ้นหาได้ไม่ ฉะนั้น กรรมการจึงไม่อาจจัดตั้งบริษัทขึ้นมาแข่งขันกับบริษัทได้ หรือกรรมการไม่อาจเข้าไปมีส่วนได้เสียโดยอ้อมในบริษัทอื่นได้นอกจากนี้หากปรากฏว่ากรรมการทำผิดหน้าที่โดยไม่สุจริตจัดตั้งบริษัทขึ้นมาในลักษณะเป็นหุ่นเชิดหรือเครื่องกำบัง กรรมการก็ต้องรับผิดชอบส่วนตัวต่อเจ้าหนี้หรือบุคคลภายนอกผู้สุจริตแต่อย่างไรก็ตาม หลักการไม่คำนึงถึงความเป็นนิติบุคคลของบริษัทนี้นำไปใช้เฉพาะในบางกรณีเท่านั้น ไม่สามารถใช้ได้ในทุกกรณี

2.4 เหตุผลในการกำหนดให้ผู้ทำการแทนนิติบุคคลต้องรับผิดชอบในทางแพ่ง

การใช้หลักสภาพนิติบุคคลของบริษัท โดยเคร่งครัด ถือว่าบริษัทมีสภาพบุคคลต่างหากจากผู้ถือหุ้น และผู้ถือหุ้นมีความรับผิดชอบจำกัดจำนวน โดยเด็ดขาด ซึ่งเป็นหลักใหญ่ที่สำคัญและเป็นหลักที่นิยมใช้อย่างแพร่หลายและเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไป เพราะมีประโยชน์ในแง่ของการระดมทุนของผู้ที่ประสงค์จะลงทุนในบริษัทนั้นๆ แต่บางครั้งมีบุคคลบางคนไม่สุจริตอาศัยสิทธิและผลจากการมีสภาพนิติบุคคลของบริษัทเพื่อแสวงหาประโยชน์ส่วนตัวโดยมิชอบด้วยการจัดตั้งบริษัท หรือใช้บริษัทเพื่อกระทำการฉ้อฉลหรือหลีกเลี่ยงภาระหน้าที่และความรับผิดชอบตามกฎหมายแทนตน เช่น ใช้บริษัทเพื่อหลีกเลี่ยงความรับผิดชอบตามกฎหมายเกี่ยวกับเรื่องนิติกรรมสัญญา ละเมิด แรงงาน ภาษีอากร เป็นต้น เนื่องจากบริษัทบางบริษัทที่จะจัดตั้งขึ้นนั้นมิได้มีวัตถุประสงค์จะดำเนินธุรกิจ

อย่างแท้จริง หรือแม้บริษัทนั้นจะจัดตั้งขึ้นเพื่อดำเนินธุรกิจ แต่ผู้ก่อตั้งมีความมุ่งหมายที่จะหลีกเลี่ยงความรับผิดชอบหรือภาระตามกฎหมายที่จะเกิดขึ้นในอนาคตโดยใช้บริษัทบังหน้า เป็นต้น ดังนั้นการใช้สภาพนิติบุคคลของบริษัทอย่างเคร่งครัด บางครั้งจึงก่อให้เกิดปัญหาบางประการจากการที่บุคคลบางคนแสวงหาประโยชน์จากหลักกฎหมายดังกล่าวโดยไม่สุจริต ก่อให้เกิดความเสียหาย หรือเสียประโยชน์จากหลักกฎหมายดังกล่าวโดยไม่สุจริต ก่อให้เกิดความเสียหาย หรือเสียประโยชน์ต่อบุคคลภายนอก หรือบุคคลที่สามผู้เข้ามามีนิติสัมพันธ์กับบริษัทนั้น หรือต่อบุคคลอื่นที่ต้องเข้ามาผูกพันเกี่ยวข้องกับบริษัทนั้น รวมทั้งทำให้รัฐต้องเสียผลประโยชน์บางประการ เป็นต้น

ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในต่างประเทศอันเกิดจากการใช้สิทธิจากสภาพนิติบุคคลของบริษัท โดยมีขอบ เช่น

(1) ตามพระราชบัญญัติบริษัท มีบทบัญญัติห้ามมิให้บริษัทให้กรรมการของบริษัทตนกู้ยืมเงิน ดังนั้นกรรมการผู้นั้นอาจใช้สิทธิโดยไม่สุจริต จัดตั้งบริษัทขึ้นใหม่อีกบริษัทหนึ่ง โดยมีกรรมการของบริษัทแรกนี้เป็นผู้ถือหุ้นใหญ่ ต่อมาบริษัทแรกได้ให้บริษัทหลังกู้ยืมเงินไป ซึ่งกรณีดังกล่าวเป็นการหลีกเลี่ยงกฎหมาย เพราะการกระทำดังกล่าวเท่ากับทำให้บริษัทให้กรรมการของบริษัทตนเองกู้ยืมเงินนั่นเอง

(2) กรณีบุคคลหนึ่งมีความผูกพันตามสัญญาต่อบุคคลอื่นที่จะงดเว้นการประกอบกิจการค้าขายแข่งขันกัน แต่บุคคลดังกล่าวกระทำการโดยไม่สุจริต พยายามหลีกเลี่ยงของสัญญาที่ทำไว้ โดยการจัดตั้งบริษัทขึ้นใหม่ซึ่งตนเป็นผู้ถือหุ้นใหญ่และเป็นกรรมการด้วยเพื่อดำเนินการแทนตน ซึ่งเป็นการใช้บริษัทเสมือนเป็นหุ่นเชิดเพื่อหลีกเลี่ยงสัญญาและเพื่อแสวงหาประโยชน์ส่วนตัว โดยมีขอบ

(3) กรณีบุคคลที่ไม่สุจริตบางคนอาจหลีกเลี่ยงความรับผิดชอบตามกฎหมายไว้ล่วงหน้า โดยจัดตั้งบริษัทซึ่งมีทุนดำเนินการต่ำเกินสมควร หรือให้บริษัทมีทรัพย์สินเพียงเล็กน้อยไม่เพียงพอชำระหนี้ที่อาจคาดหมายได้ว่าจะเกิดขึ้น ประกอบกับมีการดำเนินกิจการโดยไม่สุจริต ทำให้บุคคลผู้เข้ามาเกี่ยวข้องกับบริษัทในฐานะเจ้าหนี้บริษัท เพราะถูกบริษัทหรือลูกจ้างของบริษัทกระทำละเมิดได้รับความเสียหาย อาจไม่ได้รับการบรรเทาความเสียหาย เช่น บุคคลนั้นจัดตั้งบริษัทและถือหุ้นใหญ่เพื่อประกอบกิจการสระว่ายน้ำ แต่บริษัทไม่มีทรัพย์สินเป็นของตนเองจะต้องเช่าสระว่ายน้ำจากผู้อื่นเพื่อประกอบกิจการบริษัทมีเงินทุนดำเนินการต่ำมากเมื่อเทียบกับกิจการที่ได้กระทำและความเสี่ยงต่อความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นคืออาจต้องจ่ายค่าสินไหมทดแทนกรณีมีคนจมน้ำตายในสระ บริษัทมีเงินทุนหมุนเวียนน้อยมาก การดำเนินกิจการต้องกู้ยืมเงินจากผู้ถือหุ้นใหญ่ ผู้ถือหุ้นใหญ่นั้นเป็นผู้บริหารกิจการของบริษัทปะปนกับกิจการส่วนตัวของตนเอง บางครั้งผู้ถือหุ้นนั้นก็ได้นำเงินของบริษัทไปใช้เพื่อประโยชน์ส่วนตัว หรือยอมชำระหนี้ส่วนตัวเพื่อจ่ายเป็นค่าเช่าสระว่ายน้ำแทนบริษัทซึ่งการดำเนินกิจการของบริษัทตามความเป็นจริงนั้นเสมือนเป็นกิจการส่วนตัวของผู้ถือหุ้นหรือบริษัทเป็นหุ่นเชิดของผู้ถือหุ้นนั่นเอง อันเป็นการใช้สภาพนิติบุคคลของบริษัทโดยไม่สุจริต แต่เมื่อบริษัทต้องรับผิดชอบเพราะเหตุละเมิดเนื่องจากลูกจ้างจมน้ำตาย ต้องจ่ายค่าสินไหมทดแทนแล้ว

ผู้ถือหุ้นก็จะปฏิเสธความรับผิดชอบโดยอ้างว่าตนเป็นเพียงผู้ถือหุ้นเป็นบุคคลต่างหากจากบริษัทมิใช่เป็นเจ้าของกิจการ ผู้เสียหายต้องไปเรียกร้องจากบริษัทซึ่งเป็นเจ้าของกิจการ และเป็นผู้ต้องรับผิดชอบ เพราะเหตุละเมิดโดยตรง แต่ผู้เสียหายก็อาจไม่ได้รับการชำระหนี้เพราะบริษัทไม่มีทรัพย์สินเพียงพอ และบริษัทยังมีหนี้เงินกู้ซึ่งกู้ยืมไปจากผู้ถือหุ้นอีกด้วย

(4) กรณีบุคคลที่ไม่สุจริตบางคนอาจจัดตั้งบริษัท หรือบริษัทแม่จัดตั้งบริษัทในเครือ โดยมีทุนหรือทรัพย์สินเพียงเล็กน้อย และให้บริษัทหรือบริษัทในเครือของตนเป็นผู้จ้างแรงงานคนงาน ทั้งนี้เพื่อหลีกเลี่ยงความรับผิดชอบเรื่องค่าสินจ้างหรือค่าชดเชยต่อลูกจ้างของบริษัทตามกฎหมายแรงงานแทนตน เช่น บริษัทแม่จัดตั้งบริษัทในเครือ โดยทำสัญญากับลูกจ้างคนงาน ทั้งนี้ โดยให้บริษัทในเครือมีฐานะเป็นนายจ้างมีภาระตามกฎหมายแรงงานแทนตน และเมื่อบริษัทในเครือประกอบกิจการขาดทุนปิดกิจการเลิกจ้างลูกจ้างโดยไม่จ่ายค่าชดเชยตามกฎหมายแรงงาน ลักษณะเช่นนี้เป็นการใช้สภาพนิติบุคคลโดยไม่สุจริตก่อให้เกิดความเสียหายแก่ลูกจ้าง เพราะบริษัทซึ่งเป็นนายจ้างไม่มีทรัพย์สินเพียงพอชำระหนี้ และผู้ถือหุ้นหรือบริษัทแม่ซึ่งจัดตั้งบริษัทโดยไม่สุจริตจะปฏิเสธความรับผิดชอบโดยอ้างว่าเป็นความรับผิดชอบของบริษัทซึ่งเป็นนายจ้าง ส่วนตนเป็นเพียงผู้ถือหุ้น ไม่ใช่ นายจ้างจึงไม่ต้องมีความรับผิดชอบร่วมกับบริษัทแต่ประการใด แต่ความเป็นจริงแล้วผู้ถือหุ้นหรือบริษัทแม่เป็นเจ้าของกิจการที่แท้จริงและใช้บริษัทหรือบริษัทในเครือเพื่อแสวงหาประโยชน์ส่วนตัวเสมือนว่าบริษัทนั้นเป็นหุ่นเชิดหรือเป็นกลุ่มกิจการเดียวกันของตน เป็นต้น

จากปัญหาดังกล่าวข้างต้น เป็นกรณีที่บุคคลบางคนใช้สภาพนิติบุคคลของบริษัทเพื่อแสวงหาประโยชน์ส่วนตัวโดยมิชอบ ดังนั้นในต่างประเทศจึงมีแนวความคิดที่จะให้ความคุ้มครองประโยชน์ของบุคคลที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับผูกพันกับบริษัทประเภทนี้ และควบคุมการประกอบกิจการต่างๆ ของบริษัทดังกล่าวรวมทั้งบุคคลที่มุ่งจะใช้สภาพนิติบุคคลของบริษัทเพื่อแสวงหาประโยชน์ส่วนตัวโดยมิชอบ โดยมีความเห็นว่าสมควรมีข้อยกเว้น หรือผ่อนคลายหลักสภาพนิติบุคคลของบริษัทซึ่งวางหลักไว้โดยเคร่งครัดว่าบริษัทมีสภาพบุคคลแยกต่างหากจากผู้ถือหุ้นโดยเด็ดขาด และผู้ถือหุ้นมีความรับผิดชอบอย่างจำกัด ทั้งนี้โดยการใช้หลักการไม่คำนึงถึงสภาพนิติบุคคลของบริษัท

2.5 เหตุผลในการกำหนดให้ผู้ทำการแทนนิติบุคคลต้องรับผิดชอบในทางอาญา

2.5.1 เพื่อความจำเป็นในเรื่องการป้องกันความเสียหายทางเศรษฐกิจ

เนื่องจากในสังคมปัจจุบัน ทุกๆ ประเทศมีนโยบายส่งเสริมและพัฒนาการประกอบธุรกิจ ทั้งนี้เพราะรัฐมีความประสงค์ให้ประชาชนในชาติมีความเป็นอยู่ที่ดี และเพื่อให้การประกอบธุรกิจของบุคคลต่างๆ ในรัฐมีความเสมอภาคทัดเทียมกันตามหลักการของประเทศเสรีประชาธิปไตยทั้งหลาย การประกอบธุรกิจได้ขยายตัวไปอย่างมากมาย การประกอบธุรกิจซึ่งกระทำในรูปนิติบุคคลจึงเกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก เพราะสามารถร่วมทุนกันในระหว่างบุคคลหลายคน ทำให้สามารถทำกิจการ

ขนาดใหญ่ได้ แต่หากมีความเสียหายเกิดขึ้นทางเศรษฐกิจ จากการกระทำของนิติบุคคล ความเสียหายก็ย่อมกระทบต่อสังคมเพิ่มมากขึ้นด้วย และเพิ่มความเสียหายที่จะเกิดแก่สังคมมากกว่า การประกอบธุรกิจโดยบุคคลเพียงคนเดียวเหมือนเช่นในสมัยก่อน

และในปัจจุบันนี้ปรากฏว่า ได้มีการกระทำความคิดโดยนิติบุคคลซึ่งก่อให้เกิดผลร้ายแรง แก่สังคมอยู่เนืองๆ ซึ่งเป็นการกระทำความคิดที่มีลักษณะเป็นอาชญากรรมทางเศรษฐกิจ และการที่จะลงโทษปรับนิติบุคคลเพียงประการเดียวอาจไม่ได้ผลในการระงับ หรือยับยั้งการกระทำความคิดดังกล่าวเนื่องจากนิติบุคคลมีความสามารถทางการเงิน ในการชำระค่าปรับ ดังนั้นจึงจะต้องหาตัวผู้ ดำเนินการซึ่งเป็นบุคคลธรรมดามาลงโทษให้ได้

แต่เนื่องจากความคิดทางเศรษฐกิจนี้ มักจะหาพยานหลักฐานได้ยาก หรือพยานหลักฐาน มักจะอยู่ในความรู้เห็นของจำเลยเป็นส่วนใหญ่ ดังนั้นโดยวัตถุประสงค์ที่จะนำตัวผู้กระทำความคิด มาลงโทษ หรือเพื่อให้ผู้บริหารนิติบุคคลควบคุมดูแลกิจการนั้น ไม่ให้มีการกระทำความคิดเกิดขึ้น จึงได้มีการบัญญัติสันนิษฐานให้ผู้บริหารนิติบุคคลทุกคนรับผิดชอบไว้ก่อน แม้ข้อสันนิษฐานนี้ ยังมีปัญหาเรื่องความเป็นธรรมอยู่บ้าง แต่รัฐมีความจำเป็นที่จะต้องบัญญัติกฎหมายในลักษณะเช่นนี้

การกระทำความคิดทางเศรษฐกิจ ก่อให้เกิดผลเสียหายร้ายแรงต่อระบบเศรษฐกิจและ สังคมดังนี้¹³

(1) เป็นการบ่อนทำลายระบบเศรษฐกิจเป็นส่วนรวม เช่น ทำให้ประชาชนขาดความเชื่อถือ ในระบบธนาคาร หรือตลาดหลักทรัพย์

(2) เป็นการประทุษร้ายต่อทรัพย์สินของคนจำนวนมาก เช่น ในคดีแชร์น้ำมัน เป็นต้น

(3) ทำให้ผู้ประกอบการโดยสุจริตไม่อาจแข่งขันทำธุรกิจได้ เพราะอาชญากรเหล่านี้ ประกอบธุรกิจได้ด้วยต้นทุนต่ำ เช่น หลีกเลี่ยงไม่เสียภาษี หรือละเมิดในทรัพย์สินทางปัญญา ของผู้อื่น

(4) ผลประโยชน์จากอาชญากรรมประเภทนี้ จะมีบทบาทในการอุดหนุนและส่งเสริม ให้เกิดองค์กรอาชญากรรม ซึ่งจะกระทำผิดที่ร้ายแรงขึ้นไปอีก

จะเห็นได้ว่าการกระทำผิดทางธุรกิจ หรืออาชญากรรมทางเศรษฐกิจนี้ ก่อให้เกิด ความเสียหายอย่างร้ายแรงต่อเศรษฐกิจและสังคมเป็นส่วนรวม และการกระทำดังกล่าวนี้นิติบุคคล หรือผู้บริหารนิติบุคคลก็เป็นผู้มีส่วนในการกระทำอยู่ด้วย ฉะนั้น เพื่อป้องกันมิให้การกระทำผิด เช่นนี้เกิดขึ้น จึงมีความจำเป็นที่ต้องบัญญัติบทสันนิษฐานให้ผู้บริหารนิติบุคคลรับผิดชอบด้วย ดังนี้ หากกำหนดบทลงโทษแต่โทษปรับเพียงประการเดียว อาจจะไม่มีความยับยั้งการกระทำผิด ดังกล่าวได้ ฉะนั้นจึงควรที่จะวางบทลงโทษที่หนักขึ้นสำหรับความคิดประเภทนี้ด้วย

¹³ โภเมน ภัทรภิรมย์, “ความคิดทางเศรษฐกิจกับความมั่นคงแห่งชาติ,” เอกสารวิจัยส่วนบุคคล วิชาสังคมจิตวิทยา วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร 2529. (อัคราเนนา)

อย่างไรก็ตาม การป้องกันและปราบปรามความผิดเกี่ยวกับเศรษฐกิจไม่ใช่เรื่องที่ทำได้ง่าย เนื่องจากอาชญากรรมทางเศรษฐกิจส่วนใหญ่จะเป็นผู้มีความรู้สูง และอาศัยโอกาสใน วิชาชีพของตน หรืออาศัยวิชาความรู้ หรือเทคโนโลยีระดับสูงในการประกอบอาชญากรรม ระบบการบริหารงานยุติธรรมต่างๆ ซึ่งเคยชินกับการปราบปรามอาชญากรรมธรรมดา จึงประสบกับอุปสรรคต่างๆ เช่น¹⁴

(1) บุคลากรซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ในการอำนวยความยุติธรรม มักจะขาดความรู้ความเข้าใจ เนื่องจากอาชญากรรมทางเศรษฐกิจมีลักษณะเฉพาะ และสลับซับซ้อน จึงทำการสอบสวนหาพยานหลักฐานที่เป็นแก่นแท้ในการพิสูจน์ความผิดประเภทนี้ กระทำได้ด้วยความยากลำบาก

(2) ขาดความร่วมมือจากประชาชนทั่วไป ความผิดทางเศรษฐกิจมีลักษณะเฉพาะประการหนึ่งคือ ลักษณะแฝงเร้น สังเกตได้ยากและเหยื่อของอาชญากรรมมักไม่รู้สึกรู้ว่าตัวเองเป็นเหยื่อ ดังนั้น การสืบสวนหาข้อมูลของรัฐจึงยากลำบากเพราะผู้เสียหายไม่ให้ความร่วมมือ เช่น ไม่ยอมมาร้องทุกข์ หรือไม่ยอมมาให้ปากคำ

(3) ในด้านการพิจารณาคดี การวางโทษประเภทนี้มักจะเป็นโทษที่เบา หรือรอการลงโทษ ทั้งนี้เพราะโทษที่กฎหมายกำหนดมักจะต่ำ และศาลมักพิจารณาว่าอาชญากรพวกนี้เป็นนักธุรกิจที่มีหน้ามีตา และไม่ใช่อาชญากร โดยอาชีพ ทำให้อาชญากรไม่เกรงกลัวต่อโทษที่ได้รับ เป็นต้น¹⁵

เนื่องจากความผิดทางเศรษฐกิจเหล่านี้มีความซับซ้อนต่างจากความผิดตามกฎหมายอาญาทั่วไป และยังส่งผลที่ร้ายแรงต่อสังคมและการแก้ไขให้กลับคืนดีก็ทำได้ยาก โดยที่ความผิดประเภทนี้ นิติบุคคลมีบทบาทอย่างมากในการประกอบอาชญากรรม ซึ่งดังที่ได้กล่าวมาแล้วในบทก่อนๆ ว่า การกระทำของนิติบุคคลนั้น แสดงออกโดยบุคคลธรรมดา ดังนั้น ความผิดต่างๆ เหล่านี้จึงเกิดเนื่องมาจากการกระทำของบุคคลธรรมดาที่เป็นผู้บริหารนิติบุคคลนั่นเอง

ดังนั้น เพื่อให้กฎหมายมีผลในทางยับยั้ง และปราบปรามการกระทำผิดจำพวกนี้ จึงจำเป็นต้องนำตัวผู้กระทำผิดที่แท้จริง คือ ผู้บริหารนิติบุคคล ซึ่งเป็นบุคคลธรรมดา มาลงโทษให้ได้ แต่เนื่องจากเป็นความผิดที่ซับซ้อนดังกล่าวมาแล้ว ทำให้รัฐหาพยานหลักฐานในการนำตัวบุคคล มาลงโทษได้ลำบาก ฉะนั้นจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะกำหนดกฎหมายซึ่งมีผลให้นำตัวบุคคลเหล่านี้ มาลงโทษได้ง่ายขึ้น การกำหนดเช่นนั้นจำเป็นต้องผลักดันภาระการพิสูจน์ไปให้แก่ผู้บริหารนิติบุคคล หรือบางกรณีก็กำหนดให้ผู้บริหารนิติบุคคลรับผิดชอบไปด้วย หากปรากฏว่านิติบุคคล รับผิดชอบ เช่น กรณีความผิดตามพระราชบัญญัติกำหนดความผิดของห้างหุ้นส่วนจำกัด พ.ศ. 2499 เป็นต้น

¹⁴ เข็มชัย ชุตินวงศ์, “รายงานการไปดูงาน เรื่อง อาชญากรรมทางเศรษฐกิจ,” น. 391-392.

¹⁵ เรื่องเดียวกัน, น. 393-395.

2.5.2 เพื่อความจำเป็นในการกำหนดให้ผู้บริหารรับผิดชอบในการกระทำของผู้บริหารคนอื่นๆ

ในทางอาญานั้น ตามปกติมีหลักว่า บุคคลจะต้องรับผิดชอบก็แต่เฉพาะในการกระทำของตนเองเท่านั้น¹⁶ แต่ตามบทบัญญัติซึ่งกำหนดให้ผู้บริหารนิติบุคคลรับผิดชอบในกรณีที่ปรากฏว่านิติบุคคลมีความผิดนั้น เป็นบทบัญญัติซึ่งกำหนดให้ผู้บริหารนิติบุคคลอื่น ๆ ซึ่งมีได้ลงมือกระทำ ความผิดต้องรับผิดชอบในความผิดของนิติบุคคลนั้น

บทบัญญัติเหล่านี้ได้บัญญัติต่างไปจากหลักการทั่วไปของกฎหมายอาญาดังกล่าวข้างต้น ซึ่งการบัญญัติที่แตกต่างไปดังกล่าวนี้ มีเหตุผลหรือความจำเป็นอย่างไรจึงต้องกำหนดให้ผู้บริหารนิติบุคคลรับผิดชอบไว้ก่อนในสิ่งที่ตนมิได้กระทำ หรือในบางกรณีก็กำหนดให้ผู้บริหารนิติบุคคล ถูกสันนิษฐานให้รับผิดชอบไว้ก่อนในความผิดของนิติบุคคล เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าตนมิได้รู้เห็นในการกระทำดังกล่าวจึงไม่ต้องรับผิดชอบ

แต่ในการกำหนดความรับผิดชอบทางอาญา (Criminal Culpability) ต่อการกระทำที่กฎหมายกำหนดให้เป็นความผิดนั้น จะกำหนดความรับผิดชอบโดยพิจารณาถึงเรื่องต่างๆ ดังต่อไปนี้¹⁷

(1) กำหนดความรับผิดชอบโดยพิจารณาถึงสภาพจิตใจของผู้กระทำในการกระทำอันเป็นความผิดในทางอาญานั้น ผู้กระทำจะมีความรับผิดชอบต่อการกระทำดังกล่าวได้ก็ต่อเมื่อมีเจตนาที่จะก่อให้เกิดผลนั้นขึ้นมา

(2) กำหนดความรับผิดชอบโดยไม่พิจารณาถึงสภาพจิตใจหรือเจตนาของผู้กระทำผิด (Strict Liability)

หลักการกำหนดความรับผิดชอบดังกล่าวนี้ถือว่า บุคคลจำต้องมีความรับผิดชอบในทางอาญาต่อผลของความเสียหายอันเกิดจากการละเมิดบทบัญญัติของกฎหมาย แม้ว่าตนเองจะมีได้มีเจตนาที่จะฝ่าฝืนบทบัญญัติของกฎหมายนั้น หรือมีส่วนผิดในทางจิตใจอันจะถูกดำเนินได้ (Liability Without Fault) ดังนั้น การกำหนดความรับผิดชอบในทางอาญาแก่บุคคลผู้กระทำผิดต่อบทบัญญัติที่กำหนดความรับผิดชอบที่ไม่ต้องการเจตนา นั้น จึงพิจารณาเฉพาะส่วนที่เป็นการกระทำ คือ ส่วนที่เป็นการกระทำที่กฎหมายห้ามเท่านั้น¹⁸ ซึ่งหลักความรับผิดชอบชนิดนี้ โดยรากฐานเป็นการนำเอาหลักเกณฑ์เรื่องละเมิดในทางแพ่ง ซึ่งเกี่ยวกับการประมาทก่อให้เกิดความเดือดร้อนรำคาญต่อความสงบสุขของสาธารณะ (Public Nuisance) มาใช้¹⁹ เหตุผลของเรื่องดังกล่าวก็เพื่อตัดความยากลำบากในการพิสูจน์เจตนาของ

¹⁶ โทแมน ภัทรภรณ์, "กฎหมายเปรียบเทียบ และอาชญาวิทยา : กฎหมายอาญาฝรั่งเศส," เอกสารประกอบศึกษาวิชาปริญญาชั้นสูงในกฎหมายอาญาคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, น. 31-32. (อัสสัมชัญ)

¹⁷ เรื่องเดียวกัน, น.8-12.

¹⁸ Colin Howard, Strict Responsibility, (London : Sweet & Maxwell, 1963) p.1.

¹⁹ Rollin M. Perskins, Perskins on Criminal Law, 2nd ed., (New York: The Foundation Press, Inc., 1969) , p.

ผู้กระทำผิด²⁰ และเพื่อเป็นการคุ้มครองประโยชน์ของสาธารณะ ซึ่งจากการเปลี่ยนแปลงของสังคม เศรษฐกิจ ไปสู่สังคมอุตสาหกรรม ทำให้เกิดการกระทำผิดในลักษณะต่างๆ ที่ก่อให้เกิด ความเสียหายต่อสาธารณชนอันไม่อาจที่จะดำเนินหรือ พิสูจน์ถึงเจตนาของผู้กระทำได้ หรือแม้แต่ ความรับผิดชอบในฐานะประมาทก็ตาม²¹ ทั้งนี้เพราะผู้ก่อให้เกิดผลดังกล่าวได้ใช้ความระมัดระวังตาม ปกติวิสัยวิญญูชนพึงจะมีแล้ว เช่น ความรับผิดชอบของผู้ผลิตและจำหน่ายสินค้า ต่อการที่สินค้า ของตนที่ส่งออกไปจำหน่ายนั้นบกพร่อง

2.6 เหตุผลในการกำหนดให้ผู้แทนนิติบุคคลต้องรับผิดชอบในคดีล้มละลาย

กฎหมายล้มละลายบัญญัติขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้

(1) เพื่อให้เจ้าหนี้ทั้งปวงได้รับชำระหนี้อย่างเป็นธรรมและคาดหมายได้ (Fair & Predictable Treatment) เมื่อลูกหนี้ไม่ปฏิบัติตามชำระหนี้เจ้าหนี้อาจมีสิทธิที่จะฟ้องร้องบังคับ ชำระหนี้เอาจากกองทรัพย์สินของลูกหนี้ได้ หากลูกหนี้มีเจ้าหนี้หลายราย การฟ้องร้องต้องเป็นไป ตามลำดับก่อนหลังของมูลหนี้ หนี้ที่ไม่ถึงกำหนดเจ้าหนี้ก็ไม่มีสิทธิฟ้องร้องลูกหนี้ได้ หากลูกหนี้ มีทรัพย์สินมากพอ เจ้าหนี้ก็จะได้รับชำระหนี้ทุกราย แต่หากลูกหนี้มีทรัพย์สินไม่เพียงพอชำระหนี้ แก่เจ้าหนี้ทุกราย เจ้าหนี้แต่ละรายย่อมที่จะแก่งแย่งกันเร่งบังคับชำระหนี้ของตนให้ได้มากที่สุด โดยไม่คำนึงถึงความเสียหายอันอาจเกิดแก่มูลค่าของกองทรัพย์สินของลูกหนี้ที่เหลือ ซึ่งจะทำให้เจ้า หนี้อื่นได้รับความเสียหาย ดังนั้น กฎหมายล้มละลายจึงพยายามให้เจ้าหนี้ทั้งหลายร่วมมือกันเสมือน หนึ่งเป็นเจ้าหนี้คนเดียว โดยให้ได้รับชำระหนี้จากส่วนแบ่งของกองทรัพย์สินอย่างเป็นธรรม (pari passu) และได้รับชำระหนี้อย่างสะดวกกว่าในคดีแพ่ง ในขณะที่เจ้าหนี้ผู้เป็น โจทก์ ในคดีล้มละลายก็ต้องกระทำเพื่อประโยชน์ของเจ้าหนี้อื่นทั้งหลายด้วย ตลอดจนจะต้องมีการ กำหนดลำดับของสิทธิเรียกร้องที่จะได้รับชำระหนี้อย่างเป็นธรรมด้วย กล่าวได้ว่า วัตถุประสงค์ข้อนี้ มีความสำคัญมากที่สุด²²

(2) เพื่อทำให้เกิดมูลค่าสูงสุดในกองทรัพย์สิน (Maximization of Asset) กฎหมายล้ม ละลายจึงต้องมีมาตรการต่างๆ ที่จะป้องกันไม่ทำให้มูลค่าทรัพย์สินของลูกหนี้เสื่อมค่าลง เพื่อให้เจ้า

²⁰ Lafave and Scott, *Criminal Law* (St. Paul Minn : West Publishing, 1972) , p. 218 .

²¹ Parker V. Adler (1893) 1QB. 20; คดีนี้ข้อเท็จจริงเป็นกรณีที่ทำเลยถูกลงโทษกระทำผิด ฐานส่งนมซึ่งมีการ ปลอมปนออกจำหน่ายแก่ลูกค้า ซึ่งความจริงแล้ว จำเลยมิได้รู้ถึงการที่นมนั้นถูกปลอมปน และได้ใช้ความ ระมัดระวังเป็นอย่างดีตามปกติในการผลิตนมออกจำหน่าย หากแต่ว่านมนั้นได้ถูกปลอมปนโดยบุคคลอื่น และ เกิดขึ้นในขณะที่ทำการขนส่งจะไปจำหน่ายแก่ลูกค้า ซึ่งศาล Queenbench Division แห่งอังกฤษ ได้ตัดสินให้ จำเลยต้องรับผิดชอบโดยเด็ดขาดแม้ว่าไม่มีเจตนาและได้ใช้ความระมัดระวังตามปกติวิสัย ซึ่งผู้ประกอบการเช่นนั้นได้ กระทำก็ตาม

²² R. M. Good, *Principles of Corporate Insolvency Law*, (London : Sweet & Maxwell, 1990), p.7.

หนี้ทั้งหลายได้รับชำระหนี้ให้ได้มากที่สุด เช่น มาตรการจำกัดอำนาจในการจัดการทรัพย์สินของลูกหนี้ เพื่อป้องกันลูกหนี้จำหน่ายจ่ายโอนทรัพย์สินออกไปโดยทุจริต มาตรการทวงหนี้จากลูกหนี้ของลูกหนี้ โดยไม่ต้องมีการฟ้องคดี (Demand of Payment) มาตรการการเพิกถอนนิติกรรมที่เป็นการฉ้อฉล มาตรการการเพิกถอนการให้เปรียบเจ้าหนี้อื่น (Preference) มาตรการจัดการสัญญาหรือทรัพย์สินที่เป็นภาระเกินควร (Burdensome Contract of Properties) มาตรการทางกฎหมายในการสร้างสภาพที่เอื้อต่อการฟื้นฟูกิจการของลูกหนี้เนื่องจากกิจการบางประเภทมีความสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจและสังคม กฎหมายล้มละลายจึงมีมาตรการที่เอื้อต่อการฟื้นฟูกิจการเพื่อที่จะรักษามูลค่ารวมขององค์กรธุรกิจเป็นอันหนึ่งอันเดียวเอาไว้ ด้วยเหตุนี้ ลักษณะของกฎหมายล้มละลายที่มีประสิทธิภาพต้องมีความสมดุลระหว่างการเลิกกิจการ (Liquidation) และการฟื้นฟูกิจการ (Reorganization)²³

การที่จะปรับโครงสร้างหรือฟื้นฟูกิจการได้สำเร็จนั้น หากบริษัทเข้าสู่กระบวนการดังกล่าวตั้งแต่ระยะเริ่มต้นของปัญหา โดยเร็ว ย่อมเป็นการง่ายที่จะประสบความสำเร็จ การเข้าสู่กระบวนการล่าช้าเพียงใดก็จะทำให้ปัญหายิ่งยุ่งยากมากขึ้นตามลำดับ กฎหมายล้มละลายจึงพยายามชักจูงให้ลูกหนี้เข้ามาตั้งแต่เริ่มมีความเป็นไปได้ที่จะต้องเกิดภาวะหนี้สินล้นพ้นตัว โดยไม่จำเป็นต้องรอให้เกิดภาวะเช่นนั้นเสียก่อน ในกรณีนี้ กรรมการของบริษัทเป็นผู้พิจารณาถึงความจำเป็นที่จะต้องเข้าสู่กระบวนการดังกล่าว เนื่องจากกรรมการเป็นผู้มีหน้าที่บริหารจัดการกิจการของบริษัท และอยู่ในฐานะที่จะทราบถึงสถานะทางการเงินของบริษัท แต่หากเป็นกรณีที่ไม่อาจปรับโครงสร้างกิจการหรือฟื้นฟูกิจการได้แล้ว กรรมการก็มีหน้าที่ที่จะต้องนำบริษัทเข้าสู่กระบวนการล้มละลายโดยไม่ชักช้า ทั้งนี้เพื่อสงวนมูลค่าทรัพย์สินของบริษัทไว้ให้ได้มากที่สุด เพื่อที่เจ้าหนี้ทั้งหลายของบริษัทจะได้รับชำระหนี้คืนมากที่สุด

(3) เพื่อให้ทราบสาเหตุแห่งการมีหนี้สินล้นพ้นตัว การมีหนี้สินล้นพ้นตัวของลูกหนี้ อาจเกิดจากสาเหตุหลายประการ บางกรณีอาจเกิดจากภาวะเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศ โดยที่ลูกหนี้ไม่ได้มีเจตนาทุจริต หรืออาจเกิดจากการทุจริตของลูกหนี้ ไม่ว่าจะเกิดจากสาเหตุใดย่อมทำให้เจ้าหนี้ทั้งหลายได้รับความเสียหาย ทั้งยังอาจส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจและสังคมโดยรวมของประเทศ เพราะฉะนั้นจึงเป็นหน้าที่ของรัฐที่จะต้องเข้ามาดำเนินการตรวจสอบ (Investigation) เพื่อหาสาเหตุแห่งการมีหนี้สินล้นพ้นตัวของลูกหนี้ว่าเกิดจากการกระทำโดยสุจริตหรือทุจริต ในการที่จะมีมาตรการให้ความช่วยเหลือลูกหนี้ที่ดำเนินธุรกิจด้วยความสุจริต และมีมาตรการลงโทษลูกหนี้ผู้ทุจริตฉ้อฉลเจ้าหนี้ เพื่อเป็นการยับยั้งหรือขัดขวางไม่ให้บุคคลใดกระทำการก่อหนี้ขึ้นอีกต่อไปเรื่อยๆ โดยที่เขาไม่สามารถที่จะชำระหนี้ได้ ซึ่งการดำเนินการตรวจสอบในคดีล้มละลายนั้น

²³ Evelyn H. Biery and co, International Insolvency Colloquium, Vienna, 4-6 December 2000.

จะกระทำโดยกระบวนการสอบสวนของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ และกระบวนการไต่สวนลูกหนี้ โดยเปิดเผยของศาล

(4) เพื่อช่วยลูกหนี้ที่สุจริตให้หลุดพ้นจากหนี้สินได้โดยเร็ว โดยให้มีโอกาสตั้งตัวใหม่และลงโทษลูกหนี้ที่ทุจริต กฎหมายล้มละลายจึงมีมาตรการช่วยเหลือลูกหนี้ที่สุจริตให้สามารถชำระสะสางหนี้สิน และมีโอกาสกลับไปเริ่มต้นชีวิตใหม่ได้ในสังคม (Fresh start) กล่าวคือ มีมาตรการขอลดหนี้ก่อนล้มละลาย หรือขอลดจากล้มละลาย หรือยกเลิกการล้มละลายได้ เพื่อที่จะได้กลับไปตั้งต้นชีวิตใหม่ โดยไม่เป็นภาระกับสังคม ส่วนลูกหนี้ที่ทุจริตก็มีบทลงโทษทางกฎหมาย และไม่เปิดโอกาสให้ลูกหนี้ดังกล่าวได้รับประโยชน์จากมาตรการทางกฎหมายล้มละลายดังกล่าว

จากวัตถุประสงค์ดังกล่าว กฎหมายล้มละลายควรกำหนดให้กรรมการของบริษัทต้องรับผิดชอบร่วมกับบริษัท เนื่องจากกรรมการของบริษัทเป็นผู้มีหน้าที่จะต้องกระทำการตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายล้มละลาย กรรมการจะต้องกระทำให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์แห่งกฎหมายล้มละลาย ไม่ว่าจะเป็นในด้านการจัดการให้เจ้าหนี้ได้รับชำระหนี้อย่างเป็นธรรมและคาดหมายได้ ในส่วนนี้ กรรมการจะต้องไม่ก่อให้เกิดการให้เปรียบเจ้าหนี้อื่น (Preference) และการทำธุรกรรมมูลค่าต่ำ (Transactions at an undervalue) ทั้งกรรมการมีหน้าที่ทำให้เกิดมูลค่าสูงสุดในกองทรัพย์สินของบริษัท

เมื่อบริษัทต้องล้มละลาย เจ้าหนี้ของบริษัทต้องขอชำระหนี้จากกองทรัพย์สินของบริษัทเท่านั้น กรรมการไม่จำเป็นต้องรับผิดชอบในหนี้สินดังกล่าว แต่บางกรณีกรรมการได้ดำเนินกิจการของบริษัทไปในทางเสียหายแก่เจ้าหนี้ โดยเฉพาะการกระทำในลักษณะเสี่ยงเกินสมควร อย่างที่เรียกว่า “cowboy” และ “fly-by-night” directors ดำเนินธุรกิจโดยมีข้อจำกัดความรับผิดชอบและรับฝากเงินและจ่ายเงินจากเงินของประชาชน ต่อมาบริษัทเข้าสู่กระบวนการชำระบัญชีเพื่อเลิกกิจการและตั้งบริษัทใหม่เกิดขึ้นมา ทั้งบริษัทใหม่มักจะครอบงำเอาสินทรัพย์ของบริษัทเดิมไป คงทิ้งไว้แต่หนี้สินที่มีต่อเจ้าหนี้บริษัทเดิม โดยเฉพาะเจ้าหนี้ที่เสียหายมักจะเป็นเจ้าหนี้ทั้งหลายทั่วไปที่ได้รับความเสียหายจนบางรายถึงกับเป็นสาเหตุให้ต้องล้มป่วยสืบเนื่องจากต้องสูญเสียนเงินจากการปฏิบัติตนของกรรมการนั้น ยิ่งกว่านั้น ความเสียหายไม่ได้จำกัดเฉพาะเจ้าหนี้เพียงไม่กี่ราย แต่ได้ขยายกระจายไปทั่วทั้งหมดเลยทีเดียว²⁴ ส่วนเจ้าหนี้เองก็ไม่อาจทราบถึงสถานะทางการเงินของบริษัทลูกหนี้ได้ เมื่อบริษัทล้มละลายไป แต่ตัวกรรมการไม่ต้องรับผิดชอบด้วย เจ้าหนี้จึงมักเกิดความรู้สึกว่า บุคคลซึ่งเคยเป็นกรรมการไม่ควรต้องรับผิดชอบในแง่ศีลธรรมเท่านั้น แต่ควรมีความรับผิดชอบทางกฎหมายด้วย จึงไม่ควรปล่อยให้กรรมการหลบอยู่ข้างหลังแนวคิดเรื่องหลักจำกัดความรับผิดชอบ²⁵

²⁴ Alison Clarke, Current issues in Insolvency Law, (London : Stevens & Sons, 1991), p.91.

²⁵ Ian S Grier, Richard E Floyd, Voluntary Liquidation Receivership : A Practical Guide, 4th ed. (London : Sweet & Maxwell, 2000), p.55.

Division Consumer Protection Officer of South Yorkshire Country Council ได้เสนอ ปัญหาต่อ Cork Committee เพื่อประกอบการแก้ไขกฎหมายล้มละลายว่า “หลักในเรื่องการจำกัด ความรับผิดชอบของบุคคลเป็นเรื่องที่ดี แต่หลักนี้นำไปสู่ปัญหาได้เช่นกัน... บริษัทถูกตั้งขึ้นมาแล้วก่อนนี้ กับบุคคลภายนอกมีการซื้อขายภายในบริษัท ต่อมามีการขอให้บริษัทล้มละลาย แล้วตั้งบริษัทใหม่ขึ้นมาและดำเนินการอย่างเดียวกันซ้ำแล้วซ้ำอีก”²⁶ ซึ่ง Cork Committee เห็นว่า “ไม่มีผู้ใดประสงค์ ที่จะบั่นทอนความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ อย่างไรก็ตามเจ้าหนี้ของบริษัทก็ควรที่จะได้รับความคุ้มครองจากการกระทำของผู้แทนซึ่งไม่มีความรับผิดชอบที่ได้รับความคุ้มครองจากหลักเรื่อง จำกัดความรับผิดชอบ”²⁷ จึงจำเป็นต้องมีมาตรการใหม่มาใช้บังคับแก่กรรมการ ที่ขาดความรับผิดชอบต่อเจ้าหนี้และขณะเดียวกันก็ต้องยอมรับการกระตุ้นธุรกิจให้เจริญเติบโต ซึ่งย่อมจะก่อให้เกิดความเสี่ยงแก่เจ้าหนี้อย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ มาตรการที่มีความสมควรก็คือ การเพิ่มขอบเขตและภาระหน้าที่ของกรรมการที่มีต่อเจ้าหนี้นั่นเอง ทำให้เกิดมาตรการใหม่ ได้แก่ การให้เปรียบเจ้าหนี้อื่น (Preference) และการทำธุรกรรมมูลค่าต่ำ (Transactions at an undervalue)²⁸

Cork Committee ยังมีข้อเสนออีกว่า ควรจะมีข้อยกเว้นจากหลักพื้นฐานในเรื่องนิติบุคคล ให้ผู้แทนของบริษัทรับผิดชอบในบางกรณีในหนี้ของบริษัทซึ่งตกเป็นผู้ล้มละลาย เพื่อผ่อนคลาย ความแข็งกระด้างของหลักการจำกัดความรับผิดชอบ ดังปรากฏมาตรการ Fraudulent trading และ Wrongful trading ใน Insolvency Act, 1986 มาตรา 213, 214 ตามลำดับ ในรายงานของ Cork Committee ระบุวัตถุประสงค์ไว้สองประการ กล่าวคือ

(1) เพื่อที่จะกำหนดมาตรการทางกฎหมายผูกมัดบริษัททั้งหลายให้ใส่ใจอย่างระมัดระวัง ต่อสถานะทางการเงินเพื่อที่จะได้รู้ถึงปัญหายุ่งยากตั้งแต่ตอนแรกเริ่มและก่อนมีผลประโยชน์ของเจ้าหนี้ทั้งหลายจะเสียหายร้ายแรงและ

(2) เพื่อที่จะขัดขวางและลงโทษพฤติกรรมที่ไม่รับผิดชอบและการปฏิบัติอันไม่ถูกต้อง ในอดีตของผู้ที่จัดการกิจการของบริษัท²⁹

มาตรการการดำเนินธุรกิจโดยฉ้อฉล (Fraudulent trading) และการดำเนินธุรกิจโดยมิชอบ (Wrongful trading) ดังกล่าว เป็นการกำหนดหน้าที่โดยตรงของกรรมการที่มีต่อเจ้าหนี้ โดย Fraudulent trading เป็นการห้ามมิให้กรรมการดำเนินธุรกิจในทางเจตนาฉ้อฉลเจ้าหนี้

²⁶ สหชน รัตนไพจิตร, “แนวความคิดซึ่งให้ผู้แทนต้องรับผิดชอบในหนี้ของบริษัทกรณีบริษัทล้มละลายตามกฎหมาย อังกฤษ”, *วารสารนิติศาสตร์* 18 : น. 40-52. (มีนาคม 2531); Fiona Tolmie, *Introduction to Corporate and Personal Insolvency Law*, (London : Sweet & Maxwell, 1998), p.234.

²⁷ สหชน รัตนไพจิตร, *เพ็ญอ้าง* : น. 40-52.

²⁸ Alison Clarke, , *supra* note 3, p” 91-92.

²⁹ Ian S Grier, Richard E Floyd, *supra* note 4, p.55.

ส่วน Wrongful trading นั้น กรรมการจะพ้นผิดได้ก็โดยการพยายามลดความเสียหายแก่เจ้าหนี้ให้น้อยที่สุด ฉะนั้น กรรมการจึงมีหน้าที่ลดความเสียหายที่จะเกิดขึ้นแก่เจ้าหนี้ให้ได้มากที่สุด³⁰

ต่อมากฎหมายอังกฤษได้ก้าวไปถึงการจำกัดการประกอบอาชีพของกรรมการตาม Company Directors Disqualification Act 1986 โดยเฉพาะมาตรา 6 กำหนดข้อห้ามให้แก่กรรมการของบริษัทที่มีหนี้สินล้นพ้นตัวและกระทำการอันไม่เหมาะสม (unfit)

2.7 แนวคำพิพากษาศาลไทยกับหลักการไม่คำนึงถึงความเป็นนิติบุคคล

2.7.1 แนวความคิดของศาลไทยในอดีต

ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ไม่ได้กำหนดหลักการไม่คำนึงถึงสภาพนิติบุคคล (Piercing the Corporate Veil) ไว้โดยตรง แต่ศาลก็สามารถนำหลักสุจริต (Good faith) ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 5 และหลักเรื่องตัวแทน ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 797 และ 820 หลักเรื่องความยุติธรรม (Equity) มาปรับใช้ได้ สำหรับช่วยผดุงความยุติธรรม เห็นได้จากแนวคำพิพากษาฎีกาที่ผ่านมา มีหลายคดีที่ศาลได้ใช้หลัก Piercing the Corporate Veil มาปรับใช้แต่ก็เป็นอัตราส่วนที่น้อยมาก เมื่อเปรียบเทียบกับกรณีที่ศาลยกฟ้องหรือปฏิเสธที่จะได้นำหลักความเป็นธรรมตามความจริงมาใช้ มีจำนวนมากกว่า เพราะแนวคิดดังกล่าวยังยึดติดอยู่กับการแยกกันอย่างเด็ดขาดระหว่างความเป็นนิติบุคคลกับบุคคลธรรมดา

ศาลไทยได้วางหลักกฎหมายที่ให้อำนาจกรรมการบริษัทในการทำสัญญากับบุคคลภายนอกให้ผูกพันบริษัทไว้ดังนี้

(1) ถ้ากิจการที่กรรมการบริษัททำไป อยู่ในวัตถุประสงค์ของบริษัท บริษัทก็ต้องผูกพันและรับผิดชอบในกิจการนั้น

คำพิพากษาฎีกาที่ 1269/2499 วัตถุประสงค์บริษัท ข้อหนึ่งระบุให้นำทรัพย์สินของบริษัทที่มีอยู่ทั้งหมด หรือแต่บางส่วนจําหน่าย จําเอง เอาค้ำประกัน จําหน่ายไป หมุนส่งไป หรือจัดการอย่างใดก็ได้ที่สุดแต่บริษัทจะเห็นสมควร ดังนั้นการกู้ยืมธรรมดาก็ย่อมอยู่ในอำนาจของบริษัทจะกระทำได้

คำพิพากษาฎีกาที่ 471/2519 โจทก์เป็นบริษัทจำกัด มีวัตถุประสงค์ในการทำธุรกิจยืมเงิน และให้กู้ยืม รับจําหน่ายจําเองสังหาริมทรัพย์ และอสังหาริมทรัพย์โดยมีหรือไม่มีหลักประกัน รวมทั้งการค้ำประกันหนี้สินทุกประเภททั้งในและนอกประเทศบริษัท โจทก์ได้ตั้งวงแชร์และเป็นผู้ค้ำประกันลูกวง กล่าวคือ หากลูกวงผู้ประมวลแชร์ได้ไม่ชำระเงินค่าแชร์ให้แก่ลูกวงคนต่อไป บริษัทโจทก์จะชำระแทน ดังนั้นได้ว่า บริษัทโจทก์เป็นผู้ค้ำประกันการเล่นแชร์ ซึ่งเป็นสัญญาชนิดหนึ่งที่ยังบังคับได้ตามกฎหมายและตรงกับวัตถุประสงค์ของบริษัทโจทก์ จึงหาเป็นการดำเนินกิจ

³⁰ Alison Clarke, , supra note 3, p” 95.

การนอกวัตถุประสงค์ของบริษัทโจทก์ไม่ เมื่อจำเลยที่ 1 ซึ่งเป็นลูกวงได้รับเงินแชร์ ไม่นำเงินมาชำระค่าแชร์ให้แก่ลูกวงคนอื่นและบริษัทโจทก์ได้ใช้เงินแทนแก่ลูกวงไป จำเลยที่ 1 จึงมีหน้าที่ใช้เงินคืนแก่บริษัท โจทก์และจำเลยที่ 2 ในฐานะผู้ค้ำประกันก็ต้องรับผิดชอบตามสัญญาที่ทำไว้กับบริษัทโจทก์ โจทก์จึงมีอำนาจฟ้องจำเลยได้ และนอกจากนี้การที่บริษัทโจทก์จะมีอำนาจทำสัญญาค้ำประกันการเล่นแชร์ได้หรือไม่ อย่างไร ก็เป็นเรื่องของทางราชการที่จะว่ากล่าวกับบริษัทโจทก์ว่าทำนอกวัตถุประสงค์หรือไม่ ไม่เกี่ยวกับจำเลย

(2) ถ้ากรรมการบริษัทจัดการงานของบริษัทนอกขอบวัตถุประสงค์ของบริษัท (Ultra Vires) กิจการนั้นจะไม่ผูกพันบริษัท บริษัทจะให้สัตยาบันก็ไม่ได้ เพราะเรื่องสัตยาบันต้องเป็นเรื่องที่ตัวการมีอำนาจทำได้เสียก่อน เมื่อตัวการไม่มีอำนาจทำได้แล้ว ก็ไม่มีทางจะให้สัตยาบันได้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1725/2513 การที่กรรมการบริษัทไปทำสัญญาโอนขายกิจการของบริษัท อันเป็นการกระทำที่อยู่นอกวัตถุประสงค์ สัญญานั้นไม่ผูกพันบริษัท

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1032/2482 เมื่อการกระทำเป็นการนอกเหนืออำนาจของบริษัทที่ประชุมใหญ่จะอนุมัติหรือให้สัตยาบันอย่างไรก็ได้

(3) ถ้ากรรมการของบริษัทจัดการกิจการงานของบริษัทในขอบวัตถุประสงค์ของบริษัท แต่ทำผิดข้อบังคับที่กำหนดอำนาจของกรรมการบริษัทไว้ ดังนี้ตามหลักแล้วบริษัทจะไม่ผูกพันในสัญญานั้น เพราะข้อบังคับนี้จะต้องจดทะเบียนไว้ก่อนและเมื่อจดทะเบียนก็ต้องถือว่าเป็นอันรู้แก่บุคคลทั่วไป กรณีนี้กรรมการบริษัทที่ทำสัญญานั้นก็ต้องรับผิดชอบเป็นการส่วนตัว

คำพิพากษาศาลฎีกา ที่ 1504/2497 ข้อบังคับของบริษัทว่ากรรมการจัดการและกรรมการอื่นร่วมกันสองนายมีอำนาจลงชื่อแทนบริษัท ถ้ากรรมการจัดการ 3 นาย ลงนามแต่ทนายในคดีที่บริษัทฟ้องความโดยไม่มีกรรมการอื่นลงชื่อด้วย ถือว่าไม่เป็นการลงชื่อแทนบริษัท เพราะมิได้กระทำตามคำสั่งหรือข้อบังคับของบริษัทที่ได้จดทะเบียนระบุนำอำนาจไว้ ศาลจึงต้องพิพากษายกฟ้อง

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 347/2506 ข้อจำกัดอำนาจของกรรมการในอันจะลงนามผูกพันบริษัท ที่ว่าจะต้องมีตราของบริษัทประทับด้วยนั้น เมื่อได้จดทะเบียนและได้ลงพิมพ์โฆษณาในราชกิจจานุเบกษาแล้วต้องถือเป็นอันรู้แก่บุคคลทั่วไป

หนังสือสัญญาเช่าซึ่งมีข้อความในตอนต้นว่า บริษัทโดยกรรมการผู้จัดการเป็นผู้เช่าและมีลายมือชื่อกรรมการผู้จัดการในช่องผู้เช่า แต่ไม่มีตราของบริษัทประทับด้วย ย่อมไม่ผูกพันบริษัท

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 953/2520 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 572 วรรค 2 บัญญัติว่า “สัญญาเช่าซื้อนั้น ถ้าไม่ทำเป็นหนังสือ ท่านว่าเป็น โฆษะ” ซึ่งหมายความว่าเจ้าของทรัพย์และผู้เช่าจะต้องลงชื่อในสัญญาเช่าซื้อด้วยกันทั้งสองฝ่าย

โจทก์เป็นบริษัทจำกัด ซึ่งเป็นนิติบุคคลและจดทะเบียนข้อบังคับไว้ว่าลายมือชื่อกรรมการใดๆ สองนายร่วมกันพร้อมประทับตราบริษัทจึงมีผลผูกพันบริษัทแต่ตามสัญญาเช่าซื้อกรรมการบริษัทโจทก์ลงชื่อเพียงคนเดียวและไม่ได้ประทับตราบริษัทไม่ถูกต้องตามข้อบังคับของบริษัท

ซึ่งได้จดทะเบียนไว้ เท่ากับ โจทก์ผู้เป็นเจ้าของทรัพย์สินหรือผู้ให้เช่าซื้อไม่ได้ลงชื่อในสัญญาเช่าซื้อ สัญญาดังกล่าวจึงเป็นโมฆะ

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2375/2529 ในการทำสัญญาประนีประนอมยอมความระหว่างโจทก์ กับจำเลย ส. กรรมการบริษัทจำเลยเพียงคนเดียวลงชื่อในสัญญาประนีประนอมยอมความแทนจำเลย ซึ่งเป็นการไม่ชอบด้วยข้อบังคับของจำเลยที่ต้องมีกรรมการของจำเลยตามที่ระบุชื่อไว้ในข้อบังคับ จำนวนสองคนร่วมกันลงลายมือชื่อและประทับตราสำคัญของบริษัทด้วย สัญญาประนีประนอมยอมความย่อมไม่สมบูรณ์ไม่มีผลผูกพันจำเลย

(4) ถ้ากรรมการบริษัทจัดกิจการงานของบริษัทภายในขอบวัตถุประสงค์ของบริษัท และ ทำถูกข้อบังคับบริษัทด้วย ก็จะผูกพันบริษัท ได้อย่างไม่มีปัญหา

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 344/2494 (ประชุมใหญ่) คำฟ้องของบริษัทจำกัดซึ่งผู้ลงชื่อเป็นโจทก์ ไม่มีอำนาจลงชื่อแทนบริษัทที่เป็นเสมือนไม่มีบุคคลลงนามในฟ้อง เมื่อศาลยกฟ้องแล้วบริษัท จึงไปทำฟ้องมาขึ้นใหม่ โดยผู้มีอำนาจลงชื่อครบถ้วน การฟ้องคดีก่อนไม่ทำให้อายุความสะดุดหยุดอยู่

(5) ถ้ากิจการที่กรรมการบริษัททำไป อยู่ในวัตถุประสงค์ของบริษัท แต่ทำผิดข้อบังคับ บริษัท บริษัทอาจจะให้สัตยาบันได้ เมื่อให้สัตยาบันบริษัทจึงเข้าไปผูกพันในสัญญาได้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 992/2497 บริษัทจำกัดอาจฟ้องบังคับตามสัญญาที่จำเลยทำกับ บริษัทจำกัดได้ แม้กรรมการบริษัทจำกัดจะลงชื่อในสัญญาไม่ถูกต้องตามข้อบังคับของบริษัทก็ตาม

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 279/2508 เมื่อข้อบังคับของบริษัทระบุว่า ในการลงชื่อทำการแทน บริษัทต้องมีกรรมการ 2 คนลงชื่อ แต่บริษัทโจทก์ฟ้องโดยมีกรรมการคนเดียวลงชื่อแต่ทนาย เมื่อจำเลยคัดฟ้องว่ากรรมการผู้เดียวไม่มีอำนาจ กรรมการสองคนของบริษัท โจทก์จึงยื่นคำร้อง ขอให้สัตยาบันการกระทำของทนายโจทก์และเพียงแต่ขอให้ศาลทราบไว้เท่านั้น ไม่แต่ทนาย เข้ามาใหม่ให้ถูกต้อง อำนาจดำเนินคดีทนายโจทก์ซึ่งได้รับการแต่งตั้งโดยกรรมการผู้เดียว ยังคงบกพร่องไม่สมบูรณ์อยู่เช่นเดิม ศาลจึงต้องพิพากษายกฟ้อง

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 366/2512 กรรมการผู้จัดการของบริษัทโจทก์ทำสัญญาเช่าซื้อ ในนามของบริษัทโจทก์เป็นคู่สัญญาให้จำเลยเช่าซื้อรถยนต์ โดยกรรมการผู้จัดการนั้นลงชื่อแทน แม้มิได้ประทับตราบริษัท ซึ่งตามข้อบังคับที่จดทะเบียนไว้จะต้องประทับตราด้วยก็ถือได้ว่า บริษัทโจทก์เป็นคู่สัญญากับจำเลย บริษัทโจทก์ยอมเอาสัญญาเช่าซื้อที่กรรมการผู้จัดการทำกับจำเลย ฟ้องจำเลยได้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 304/2518 แม้ว่าข้อบังคับของบริษัทโจทก์ที่จดทะเบียนมีว่า กรรมการคนใดคนหนึ่งถ้าพึงคนเดียวมีอำนาจลงชื่อผูกพันบริษัท แต่ต้องประทับตราสำคัญของบริษัท เมื่อสัญญาขายฝากที่บริษัทโจทก์ทำกับจำเลย กรรมการผู้จัดการบริษัทโจทก์ลงชื่อประทับ ตราตำแหน่งผู้จัดการแม้ตราที่ประทับนี้จะมีได้เป็นตราที่บริษัทโจทก์จดทะเบียนไว้

แต่เป็นตราที่ตัวอักษรชื่อบริษัทโจทก์และเป็นตราที่บริษัทโจทก์ใช้กับลูกค้าทั่วไปแล้ว ก็มีผลผูกพันกับบริษัทโจทก์ บริษัทโจทก์จึงมีอำนาจฟ้องบังคับตามสัญญาได้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2392/2523 สัญญาจ้างระบุว่า ว.ลงนามในสัญญาในฐานะผู้แทนบริษัทโจทก์และบริษัทโจทก์ได้ยอมรับเอาผลงานที่จำเลยทำให้ตามสัญญาจนกระทั่งบริษัทได้จ่ายค่าจ้างให้จำเลยครบถ้วนตามสัญญาแล้ว แม้จะไม่ได้ประทับตราสำคัญบริษัทตามข้อบังคับบริษัทโจทก์ก็มีอำนาจฟ้อง

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1524/2494 แม้ในคำขอจดทะเบียนเป็นบริษัทจำกัดได้ระบุว่า กรรมการหนึ่งนายมีอำนาจลงนามแทนบริษัทได้แต่ต้องประทับตราของบริษัทที่ดี เมื่อปรากฏว่า กรรมการซึ่งเป็นผู้จัดการของบริษัท ยืมปูนซีเมนต์ของผู้อื่นมาใช้ในกิจการของบริษัทแล้ว บริษัทจะไม่ยอมรับผิด โดยอ้างว่าใบสั่งของผู้ยืมมีแต่กรรมการผู้จัดการลงนามไม่มีตราประทับด้วยนั้นไม่ได้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1078/2496 ประธานกรรมการบริษัทจำเลยลงชื่อและประทับตราในสัญญา แต่ผิดข้อบังคับของบริษัทจำเลย ที่ว่าต้องมีกรรมการลงชื่อ 2 คนนั้น แม้จะไม่ได้ทำโดยการแสดงเจตนาของผู้แทนบริษัทที่ดี ถ้าปรากฏว่าที่ประธานกรรมการทำไปนั้นเป็นการทำแทนบริษัทที่ดี และบริษัทก็ได้รับเอาผลของนิติกรรมตลอดมา บริษัทจำเลยย่อมจะปฏิเสธความรับผิดหาได้ไม่ อนึ่งการที่บริษัทโจทก์บอกเลิกสัญญาโดยกรรมการลงชื่อไม่ครบตามข้อบังคับของบริษัทบริษัทจำเลยก็ย่อมจะอ้างขึ้นเป็นข้อปฏิเสธการเลิกสัญญาไม่ได้

2.7.2 แนวความคิดของศาลไทยในปัจจุบัน

การนำสืบพยานเพื่อนำข้อเท็จจริงแสดงให้ศาลเห็นเพื่อจะได้นำหลักไม่คำนึงถึงสภาพนิติบุคคล (Piercing the Corporate Veil) มาปรับใช้เป็นเรื่องยาก แต่ก็ไม่ใช่เรื่องที่เป็นไปไม่ได้ ปัญหาที่ยากก็คือการที่จะให้ศาลยอมรับหลักไม่คำนึงถึงสภาพนิติบุคคล Piercing the Corporate Veil เป็นเรื่องที่ยากยิ่งกว่าเพราะศาลส่วนใหญ่ก็จะยึดหลักตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1015 อย่างเคร่งครัด

เมื่อมองเห็นอุปสรรคของคดีส่วนใหญ่ เมื่อศาลมีคำพิพากษาให้บริษัทต้องรับผิดก็ไม่อาจบังคับคดีกับบริษัทได้จริงๆ เพราะบริษัทไม่มีทรัพย์สินอะไรที่จะบังคับคดีได้ ประการสำคัญกรรมการของบริษัท ในฐานะส่วนตัวยังสุขสบายดีไม่เดือดร้อนอะไร

หลังจากเมื่อฟ้องคดีไปผลของคำพิพากษาก็ส่วนใหญ่มักจะเป็นไปตามที่คาดหมายไว้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ คือ ศาลล่างพิพากษาให้เพียงนิติบุคคลรับผิดในหนี้ตามฟ้อง แต่ยกฟ้องกรรมการในฐานะส่วนตัว

ศาลไทยจะมีความเห็นอย่างไรกับหลัก Piercing the Corporate Veil ยังไม่เป็นที่แน่ชัด แต่ก็มีคำพิพากษาของศาลฎีกาในยุคปัจจุบันนี้ ได้ตระหนักถึงเรื่อง ล้มแล้วรวย หรือล้มบนฟูก หรือบริษัทล้มละลายแต่ผู้ดำเนินการรวย มาพิจารณาอย่างละเอียดอีกครั้งหนึ่งโดยศาลไทยได้มีแนวความ

คิดในเรื่องนี้มาใช้ตัดสินคดีสำหรับความรับผิดชอบทางแพ่งของกรรมการบริษัท โดยพิพากษาให้กรรมการรับผิดชอบในหนี้สินเป็นส่วนตัวร่วมกับบริษัทด้วย ดังเช่น ตามคำพิพากษาฎีกา 7104/2546 “โจทก์ยอมมีสิทธิต่างๆ ตามที่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1336 บัญญัติไว้ และกรรมสิทธิ์ของโจทก์จะสิ้นสุดลงได้โดยบทบัญญัติแห่งกฎหมายหรือโดยโจทก์ทำนิติกรรมใดๆ ให้มีผลเป็นการจำหน่ายทรัพย์สินนั้นไป โจทก์มิได้ทำนิติกรรมให้มีผลเป็นการจำหน่ายทรัพย์สินให้แก่จำเลยที่ 4 หรือจำเลยที่ 1 แม้จำเลยที่ 4 ทำสัญญารับเหมาก่อสร้างอาคารกับจำเลยที่ 1 โดยยอมให้กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่จำเลยที่ 4 ได้ทำขึ้นและสิ่งของต่างๆ ที่ได้นำไปไว้ ณ สถานที่ทำงานข้างตึกเป็นของจำเลยที่ 1 เมื่อจำเลยที่ 1 บอกเลิกสัญญาแก่จำเลยที่ 4 แล้ว ก็คงมีผลเฉพาะทรัพย์สินของจำเลยที่ 4 จำเลยที่ 4 จะยกกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินของโจทก์ซึ่งเป็นผู้รับช่วงงานจากจำเลยที่ 4 ให้แก่จำเลยที่ 1 โดยโจทก์มิได้มอบหมายหาได้ไม่ ทั้งสัญญาระหว่างจำเลยที่ 1 กับจำเลยที่ 4 ย่อมมีผลผูกพัน ก่อให้เกิดบุคคลสิทธิหรือสิทธิเหนือบุคคลเฉพาะจำเลยที่ 1 กับจำเลยที่ 4 ซึ่งเป็นคู่สัญญา ดังนั้น หากจำเลยที่ 4 ผิดสัญญา จำเลยที่ 1 ย่อมใช้สิทธิบังคับตามสัญญาได้เฉพาะแก่จำเลยที่ 4 ซึ่งเป็นคู่สัญญาเท่านั้น แต่จะให้มีผลกระทบกระเทือนแก่สิทธิของโจทก์ซึ่งเป็นบุคคลภายนอกไม่ได้ จำเลยที่ 1 จึงต้องคืนทรัพย์สินนั้นให้แก่โจทก์

การที่จำเลยที่ 2 และ ที่ 3 ห้ามและขัดขวางมิให้โจทก์เข้ารีดถอนเอาทรัพย์สินของโจทก์กลับคืนเป็นการกระทำในฐานะกรรมการผู้มีอำนาจกระทำการแทนบริษัทจำเลยที่ 1 ซึ่งกระทำไปโดยไม่มีความหมายสนับสนุนให้กระทำเช่นนั้นได้เป็นการกระทำต่อโจทก์โดยผิดกฎหมาย ทำให้โจทก์ได้รับความเสียหาย อันเป็นการกระทำละเมิดต่อโจทก์ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 420 ซึ่งต้องคืนทรัพย์สินให้แก่โจทก์หรือใช้ราคาและค่าเสียหายอื่นๆ ด้วย เมื่อการกระทำของจำเลยที่ 2 และ ที่ 3 เป็นกิจการของจำเลยที่ 1 จำเลยที่ 1 ย่อมต้องร่วมกับจำเลยที่ 2 และที่ 3 รับผิดชอบต่อโจทก์ด้วย ทั้งนี้ตามมาตรา 1167 ประกอบด้วยมาตรา 427”

คำวินิจฉัยที่ 126/2540 กรุงเทพมหานครได้ตรวจพบนิติบุคคลกระทำความผิดตามพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ.2522 แก้ไขเพิ่มเติมโดย พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2535 ซึ่งตามมาตรา 72 บัญญัติว่า "ในกรณี ที่นิติบุคคลกระทำความผิดตามพระราชบัญญัตินี้ให้ถือว่ากรรมการหรือผู้จัดการทุกคนของนิติบุคคลนั้นเป็นผู้ร่วมกระทำผิดกับนิติบุคคลนั้น เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าการกระทำของนิติบุคคลนั้นได้กระทำโดยตนมิได้รู้เห็นหรือยินยอมด้วย กรุงเทพมหานครจึงหารือสำนักงานอัยการสูงสุดว่าจากข้อสันนิษฐานของกฎหมายดังกล่าว การออกคำสั่งเจ้าพนักงานท้องถิ่นตาม พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ.2522 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติควบคุมอาคาร (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2535 ให้มีผลบังคับนั้น เจ้าพนักงานท้องถิ่นจะต้องมีคำสั่งไปยังนิติบุคคลและกรรมการผู้มีอำนาจดำเนินการแทนนิติบุคคลเท่านั้น หรือจะต้องมีคำสั่งไปยังนิติบุคคลและกรรมการ หรือผู้จัดการ ของนิติบุคคลทุกคน นั้น จึงจะถูกต้อง คำวินิจฉัย การแจ้งคำสั่งของเจ้าพนักงานเพื่อให้นิติบุคคลทราบและปฏิบัติ หากไม่ปฏิบัติจะเป็น

ความผิดนั้น เป็นคนละกรณีกับข้อสันนิษฐานตามกฎหมายในการที่นิติบุคคลกระทำความผิดที่ทำให้ถือว่าการกรรมการหรือผู้จัดการทุกคนของนิติบุคคลนั้นเป็นผู้ร่วมกระทำความผิด กล่าวคือ เมื่อเจ้าพนักงานแจ้งคำสั่งแก่ผู้แทนนิติบุคคลคนใดคนหนึ่ง ก็ถือว่านิติบุคคลนั้นรับทราบแล้ว เมื่อไม่ปฏิบัติตามย่อมเป็นความผิด และถือว่าเป็นกรณีที่นิติบุคคลกระทำความผิดซึ่งก่อให้เกิดการสันนิษฐานความรับผิดชอบของกรรมการและผู้จัดการทุกคน ไม่ว่าจะคนเหล่านั้นจะได้รับแจ้งคำสั่งของเจ้าพนักงานหรือไม่

คำวินิจฉัยที่ 125/2540 เรื่อง สิทธิยึดหน่วง สัญญา (ป.พ.พ.มาตรา 241) หน่วยงานที่ทำการกรรมการขนส่งทางบก ผู้รับจ้างได้ก่อสร้างอาคารเสร็จสิ้นและส่งมอบให้แก่ผู้ว่าจ้างแล้ว แต่ขณะรอการชำระเงินค่าจ้างงวดสุดท้าย อาคารอีกหลังหนึ่งซึ่งผู้รับจ้างรายเดียวกันนี้เป็นผู้ก่อสร้างได้พังทลายลง ดังนี้หน่วยราชการผู้ว่าจ้างควรระงับการชำระเงินค่าจ้างงวดสุดท้ายไว้ก่อน เพราะการพังทลายอาจเกิดเพราะความผิดของผู้รับจ้าง ข้อเท็จจริงและปัญหา กรรมการขนส่งทางบกได้ทำสัญญาจ้างก่อสร้างอาคารสำนักงานขนส่ง สาขาอำเภอบ้านฝ่อ จังหวัดอุดรธานี พร้อมสิ่งก่อสร้างประกอบอื่น ในวงเงินค่าจ้าง ก่อสร้างทั้งสิ้น 13,847,200 บาท โดยถือราคาเหมารวมเป็นเกณฑ์และกำหนดการจ่ายเงินเป็นงวดๆ กำหนดให้ผู้รับจ้างทำงานก่อสร้างให้แล้วเสร็จภายใน 360 วัน ตั้งแต่วันที่ 5 กันยายน 2539 ถึงวันที่ 30 สิงหาคม 2540 ผู้รับจ้างได้ดำเนินการก่อสร้างงานที่รับจ้างและส่งมอบผลงานที่แล้วเสร็จผ่านคณะกรรมการตรวจการจ้างของกรรมการขนส่งทางบก พร้อมกับขอเบิกจ่ายเงินตามผลงานเรื่อยมาจนกระทั่งได้ก่อสร้างงานทั้งหมดแล้วเสร็จตามสัญญาและส่งมอบงานที่แล้วเสร็จงวดสุดท้ายผ่านคณะกรรมการตรวจการจ้างให้ทำการตรวจรับงานจนเสร็จสิ้น ซึ่งคณะกรรมการตรวจการจ้างได้ทำการตรวจรับงานก่อสร้างดังกล่าวแล้ว พร้อมกับขอเบิกเงินครั้งสุดท้ายจำนวน 6,157,200 บาท ซึ่งกรรมการขนส่งทางบกได้ดำเนินการเบิกจ่ายเงินผู้รับจ้างไปบางส่วนแล้ว เป็นจำนวน 2,532,000 บาท คงค้างเบิกอยู่อีกเป็นจำนวน 3,625,200 บาท แต่ปรากฏว่าในวันเดียวกันนั้นตัวอาคารแฟลตพักอาศัยข้าราชการที่ได้ก่อสร้างแล้วเสร็จและผ่านการตรวจรับมอบแล้วได้เกิดทรุดตัวพังลงมาเป็นเหตุให้ตัวอาคารได้รับความเสียหาย กรรมการขนส่งทางบกจึงได้แต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวนข้อเท็จจริงและสอบข้อเท็จจริงความรับผิดชอบทางละเมิดให้ดำเนินการตรวจสอบหาสาเหตุและหาตัวผู้รับผิดชอบแล้ว โดยในขณะนี้อยู่ระหว่างรอผลการตรวจสอบของหน่วยราชการผู้ทำการตรวจพิสูจน์สถานที่เกิดเหตุ ต่อมาผู้รับจ้างได้มาติดต่อขอให้กรรมการขนส่งทางบกจ่ายเงินจำนวน 3,625,200 บาท ที่ยังคงค้างเบิกอยู่ โดยอ้างเหตุว่าเมื่อได้ส่งมอบงานทั้งหมดตามสัญญาโดยผ่านการตรวจรับงานจากคณะกรรมการตรวจการจ้าง พร้อมทั้งได้ขอเบิกจ่ายเงินมาด้วยแล้ว กรรมการขนส่งทางบกมีหน้าที่ต้องจ่ายเงินที่ยังค้างเบิกอยู่ให้แก่ผู้รับจ้างต่อไป แม้ว่าอาคารแฟลตพักอาศัยข้าราชการจะเกิดทรุดตัวพังทลายลงมาแล้วก็ตาม กรรมการขนส่งทางบกเห็นว่าแม้ผู้รับจ้างจะได้ส่งมอบผลงานที่ทำสำเร็จทั้งหมดตามสัญญาจ้างทำของ โดยผ่านขั้นตอนการตรวจรับมอบงานและขั้นตอนการเบิกจ่ายเงินสินจ้างมาอย่างครบถ้วนถูกต้องตามสัญญาและระเบียบของทางราชการทุกประการแล้วก็ตาม แต่เมื่อตัวอาคารแฟลตพักอาศัยข้าราชการ อันเป็นผลงาน

ส่วนหนึ่งของงานที่ทำสำเร็จได้เกิดเหตุรถตัวพังทลายลงมา โดยในขณะนี้ยังไม่อาจตรวจสอบหาสาเหตุที่แท้จริงได้ อีกทั้งยังอยู่ในระหว่างต้องรอผลการตรวจพิสูจน์บริเวณอาคารสถานที่เกิดเหตุจากหน่วยราชการให้ได้ข้อเท็จจริงเป็นที่ยุติแน่ชัดก่อนว่าเป็นความผิดหรือความบกพร่องของฝ่ายใด อันจะนำไปสู่การใช้สิทธิตามสัญญาข้อ 17 และข้อ 6 ที่จะหักเงินค่าจ้างที่ค้างจ่ายและเรียกให้ผู้รับจ้างทำการแก้ไขความชำรุดบกพร่องได้ ถ้าหากค่าเสียหายและความชำรุดบกพร่องได้เกิดขึ้นเพราะความผิดหรือความบกพร่องของผู้รับจ้าง ดังนั้น ในขณะนี้จึงควรระงับการเบิกจ่ายเงินค่าจ้างไว้ก่อน กรมการขนส่งทางบกจึงหาหรือว่าความเห็นดังกล่าวข้างต้นถูกต้องหรือไม่เพียงใด คำวินิจฉัยการพังทลายของอาคารเกิดขึ้นภายหลังจากที่กรมการขนส่งทางบกได้รับมอบงานจ้างไว้แล้ว ดังนั้น หากกรณีดังกล่าวเกิดเพราะความบกพร่องของผู้รับจ้าง ผู้รับจ้างย่อมต้องรับผิดชอบตามสัญญาข้อ 6 ซึ่งกรมการขนส่งทางบกมีสิทธิหักค่าเสียหายเอาจากจำนวนเงินค่าจ้างค้างจ่ายตามสัญญาข้อ 17 กรมการขนส่งทางบกจึงชอบที่จะระงับการจ่ายค่าจ้างค้างจ่ายไว้ก่อนในระหว่างตรวจสอบหาสาเหตุการพังทลายของอาคาร ซึ่งควรเร่งรัดการตรวจสอบให้เสร็จสิ้นโดยเร็วเพื่อความเป็นธรรมด้วย

บทที่ 3 กรณีศึกษา

3.1 ความรับผิดชอบของกรรมการบริษัทตามกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1015 ได้บัญญัติว่า “ห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทเมื่อได้จดทะเบียน ตามบทบัญญัติแห่งลักษณะนี้แล้ว ท่านจัดว่าเป็นนิติบุคคลต่างหากจากผู้เป็นหุ้นส่วน หรือผู้ถือหุ้นทั้งหลาย ซึ่งรวมเข้ากันเป็นห้างหุ้นส่วน หรือบริษัทนั้น” จากบทบัญญัตินี้จะเห็นได้ว่า การจดทะเบียนบริษัททำให้บริษัทมีฐานะเป็นนิติบุคคล มีสิทธิและหน้าที่แยกต่างหากจากผู้ถือหุ้น เช่น สิทธิในทรัพย์สิน สิทธิในการทำนิติกรรมสัญญา สิทธิในการฟ้องหรือถูกฟ้องคดี แต่อย่างไรก็ตามการที่บริษัทมีฐานะเป็นนิติบุคคลเป็นเพียงบุคคลที่กฎหมายสมมติขึ้นมา อาจมีบุคคลที่มีเจตนาไม่สุจริตแสวงหาประโยชน์จากการเป็นนิติบุคคลของบริษัท ซึ่งมีสิทธิและหน้าที่เป็นของตนเอง การกระทำอันมิชอบ เช่น หลีกเลี่ยงความรับผิดชอบจากการทำนิติกรรมสัญญาใดๆ หนี โกง หลอกหลวงผู้อื่น หลีกเลี่ยงภาษีอากร เป็นต้น อันก่อให้เกิดความเสียหายและเป็นการเอาเปรียบต่อรัฐ เจ้าหน้าที่ตลอดจนบุคคลภายนอกผู้สุจริตที่เกี่ยวข้องกับบริษัท ดังนั้นการบริหารงานบริษัทที่ดำเนินการโดยกรรมการบริษัทภายใต้ความครอบงำของผู้ถือหุ้นจึงถือว่าเป็นหัวใจสำคัญที่จะก่อให้เกิดผลดีและผลเสียแก่บริษัท การที่มีบุคคลซึ่งเจตนาไม่สุจริตตั้งบริษัทขึ้นมาและกระทำการโดยมิชอบ เช่น ตั้งบริษัทขึ้นมาโดยมีทรัพย์สินเพียงเล็กน้อยและกระทำโดยมิชอบเพื่อหลีกเลี่ยงความรับผิดชอบตามกฎหมาย ใช้บริษัทที่จัดตั้งรับภาระหนี้สินแทนตน เมื่อได้ก่อภาระหนี้สินแล้ว ผู้ถือหุ้นที่มีอำนาจควบคุมการบริหารบริษัทหรือกรรมการบริษัทก็ไม่ต้องรับผิดชอบในหนี้สินเป็นการส่วนตัว โดยให้บริษัทเป็นผู้รับผิดชอบในหนี้สินเหล่านั้นแทนตน ตามหลักความเป็นนิติบุคคลของบริษัท ทำให้มีการกล่าวกันอยู่เสมอว่าบริษัทล้มละลายแต่กรรมการรวย ดังนั้น เจ้าหน้าที่บริหารบางรายจึงมักจะหาทางผูกมัดกรรมการให้รับผิดชอบเป็นลูกหนี้ร่วมกับบริษัทเสมอ แต่การกระทำดังกล่าวนี้มีลักษณะยุ่งยาก เนื่องจากจะต้องเป็นเจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจต่อรองบังคับเหนือหรือมากกว่าและการกระทำเช่นนี้ในด้านธุรกิจย่อมเป็นการไม่สะดวก เสียเวลา

การที่ผู้แทนนิติบุคคลกระทำการภายในขอบวัตถุประสงค์ของบริษัท และทำถูกข้อบังคับบริษัทด้วย ก็จะผูกพันบริษัท ตามหลักกฎหมายที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น เป็นช่องว่างอย่างหนึ่งที่ทำให้คนไม่สุจริตอาศัยช่องว่างดังกล่าว กระทำการอันไม่ชอบด้วยกฎหมาย และก็ไม่สามารถเอาผิดกับผู้แทนนิติบุคคลนั้นได้

การที่สมมติให้บริษัทเป็นบุคคลขึ้นมาอีกบุคคลหนึ่ง ตามหลักกฎหมายและหลักทฤษฎี ก็เป็นเหตุให้เกิดปัญหาและเป็นช่องว่าง ในการหาประโยชน์เช่นเดียวกัน

ดังนั้น การที่จะใช้หรือถือเอาประโยชน์จากบทบัญญัติเรื่องสภาพนิติบุคคลโดยเคร่งครัดเกินไปก็จะเกิดปัญหาตามมาไม่รู้จบ เช่นนี้จึงมีการนำหลักการไม่คำนึงถึงสภาพนิติบุคคลของบริษัทที่จะนำมาใช้เพื่อแก้ไขปัญหามาจากการที่บุคคลบางคนใช้สภาพนิติบุคคลของบริษัทโดยไม่สุจริต

หลักการไม่คำนึงถึงสภาพนิติบุคคลของบริษัท มีชื่อเรียกว่า Piercing the Corporate Veil ซึ่งหมายถึง การยกหรือเจาะม่านหรือเปิดฉากของบริษัทซึ่งมีสภาพเป็นนิติบุคคลออกไปเพื่อพิจารณาไปถึงบุคคลที่อยู่เบื้องหลังบริษัทและใช้บริษัทเป็นเครื่องบังหน้า หรือเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า Disregarding the Corporate Entity ซึ่งหมายถึงการไม่คำนึงถึงสภาพความเป็นตัวตนของบริษัท นั่นคือ ไม่ถือว่าบริษัทมีตัวตนหรือมีสภาพบุคคลแยกต่างหากจากผู้ถือหุ้น

เมื่อใช้หลักการไม่คำนึงถึงสภาพนิติบุคคลของบริษัทจะมีผลทางกฎหมายที่สำคัญ คือหลักดังกล่าวเป็นการผ่อนคลายความเข้มงวด หรือเป็นข้อยกเว้นของหลักสภาพนิติบุคคลของบริษัท โดยเคร่งครัดที่ว่า บริษัทมีสภาพบุคคลแยกต่างหากจากผู้ถือหุ้น และผู้ถือหุ้นรับผิดชอบโดยจำกัดจำนวนตามหุ้นที่ถือไม่ต้องรับผิดชอบในหนี้สินของบริษัท ซึ่งเมื่อใช้หลักการไม่คำนึงถึงสภาพนิติบุคคลของบริษัทแล้วจะถือว่า บริษัทเป็นนิติบุคคลคนเดียวกันกับผู้ถือหุ้นเป็นหุ้น (Alter ego) ของผู้ถือหุ้น คือถือว่าบริษัทกับผู้ถือหุ้นมิได้มีสภาพบุคคลแยกต่างหากจากกัน โดยเด็ดขาด หรือถือว่ากิจการที่บริษัทประกอบเป็นกิจการส่วนตัวของผู้ถือหุ้นหรือกรรมการของบริษัทนั่นเอง ดังนั้น ผู้ถือหุ้นหรือกรรมการของบริษัทซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่เบื้องหลังบริษัทและใช้สภาพนิติบุคคลของบริษัทเป็นหุ่นเชิด เครื่องกำบัง หรือม่านบังหน้าเพื่อกระทำการใดอันเป็นประโยชน์ส่วนตัวโดยมิชอบ โดยไม่สุจริต โดยฉ้อฉล หรือเพื่อหลีกเลี่ยงหน้าที่หรือความรับผิดชอบตามกฎหมายที่ตนเองควรเป็นผู้มีหน้าที่ หรือความรับผิดชอบนั้น หรือใช้บริษัทกระทำการโดยมีวัตถุประสงค์ที่มีชอบอื่นใด จะต้องร่วมรับผิดชอบกับบริษัทโดยไม่จำกัดจำนวนในหนี้สินทั้งหมดที่บริษัทของตนได้ก่อขึ้นด้วย

การใช้หลักการไม่คำนึงถึงสภาพนิติบุคคลของบริษัทมิได้เป็นการยกเลิกหรือทำลายหลักสภาพนิติบุคคลของบริษัทอันเป็นหลักใหญ่ที่ใช้อยู่มากแต่ประการใด มิได้มีผลทำให้บริษัทสิ้นสภาพนิติบุคคล บริษัทยังคงดำเนินการต่อไปได้ตามปกติ เพียงแต่จะพิจารณาไปถึงบุคคลที่อยู่เบื้องหลังและเป็นบุคคลที่ควรจะต้องรับผิดชอบร่วมกับบริษัทต่อบุคคลภายนอกอย่างแท้จริง เช่น ผู้ถือหุ้นหรือกรรมการต้องร่วมรับผิดชอบในหนี้สินของบริษัท หรือบริษัทแม่ในฐานะที่เป็นเพียงหลักที่ยกเว้นหลักสภาพนิติบุคคลของบริษัท (Corporate Entity) เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมในบางกรณี และใช้เฉพาะกับบริษัทที่ประกอบกิจการโดยมิชอบเท่านั้นเอง มีผลให้ผู้ถือหุ้นมีอำนาจการจำกัดความรับผิดชอบและทำให้ผู้ถือหุ้นต้องรับผิดชอบนอกเหนือจากที่ตนได้ตกลงที่จะจ่ายเงินค่าหุ้นของตนตามมูลค่าหุ้นที่ตนถือให้แก่เจ้าหนี้ของบริษัทโดยตรง หรือผู้ถือหุ้นต้องรับผิดชอบต่อบริษัทเกินกว่าที่เขาต้องจ่ายค่าหุ้นของตน

อนึ่ง การใช้หลักการไม่คำนึงถึงสภาพนิติบุคคลของบริษัทมีวัตถุประสงค์ 3 ประการใหญ่ๆ คือ

(1) ใช้ในการพิจารณาถึงฐานะความเป็นนิติบุคคลของบริษัท

(2) ใช้ประกอบการตีความเกี่ยวกับความรับผิดชอบหรือหนี้ตามกฎหมาย รวมทั้งการดำเนินธุรกิจเพื่อประโยชน์ส่วนตัวของผู้ถือหุ้นที่ไม่สุจริต โดยใช้บริษัทเป็นเครื่องกำบังจากความรับผิดชอบที่จะพึงมีต่อเจ้าหนี้หรือบุคคลภายนอกที่ได้รับความเสียหายจากบริษัท

(3) ใช้ในกรณีที่มีการใช้สภาพนิติบุคคลของบริษัทเพื่อฉ้อฉล หรือเพื่อหลีกเลี่ยงความรับผิดชอบด้านภาษีอากรและอื่นๆ

ทั้งนี้เป็นการพิจารณาหาตัวผู้ต้องรับผิดชอบที่แท้จริง โดยพิจารณาจากวัตถุประสงค์หรือเจตนาของบุคคลซึ่งซ่อนอยู่เบื้องหลังบริษัท

การนำเอาหลักการไม่คำนึงถึงสภาพนิติบุคคลของบริษัทมาใช้ มีความสำคัญต่อการให้ความคุ้มครองป้องกันสิทธิและประโยชน์ของบุคคลภายนอกและรัฐ เมื่อมีการนำหลักนี้มาใช้จะให้ความคุ้มครองทั้งในด้านนิติกรรมสัญญา ละเมิด ภาษีอากร แรงงาน และจะมีผลทำให้บุคคลผู้มีเจตนาไม่สุจริตไม่อาจแสวงหาประโยชน์โดยใช้หลักกฎหมายเกี่ยวกับสภาพนิติบุคคลของบริษัทก่อให้เกิดความเสียหายหรือกระทบกระเทือนต่อผลประโยชน์ของบุคคลภายนอกและของรัฐทำให้บุคคลดังกล่าวไม่อาจกระทำการฉ้อฉล หรือเอาเปรียบหรือกระทำการ โดยมีชอบอื่นใด หรือหลีกเลี่ยงบทบัญญัติของกฎหมาย หรือกระทำการที่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยของประชาชน โดยการใช้สภาพนิติบุคคลของบริษัทเป็นเกราะกำบังหรือเชิดบริษัทนั้นกระทำการแทนตน ซึ่งจะทำให้บุคคลนั้นไม่อาจหลีกเลี่ยงความรับผิดชอบทางแพ่งส่วนตัวเพื่อให้บริษัทซึ่งตนเชิดตั้งขึ้นต้องรับผิดชอบแทนตน

การใช้หลักการไม่คำนึงถึงสภาพนิติบุคคลของบริษัทนี้ใช้ในลักษณะกว้างๆ ทั้งนี้เนื่องจากปัญหาทั้งหลายนี้เกิดขึ้นจากสาเหตุเดียวกัน คือมีการใช้ประโยชน์จากหลักสภาพนิติบุคคลของบริษัทโดยเจตนาไม่สุจริต ซึ่งปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นหลายกรณีนั้นเกิดขึ้นในบริษัทตามกฎหมายหลายฉบับ การพิจารณาแก้ไขปัญหาดังกล่าวโดยการแก้ไขบทบัญญัติของกฎหมายในแต่ละฉบับจึงอาจไม่เหมาะสม เพราะซับซ้อนยุ่งยาก เสียเวลา ดังนั้นการใช้หลักการไม่คำนึงถึงสภาพนิติบุคคลของบริษัทในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว โดยเป็นข้อยกเว้นหลักสภาพนิติบุคคลของบริษัทบางกรณีเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมจะเป็นแนวทางที่แก้ไขปัญหาที่แน่นอนชัดเจน ใช้ได้กับบริษัททุกรูปแบบไม่ว่าจะเป็นบริษัทเล็กหรือบริษัทใหญ่หรือเป็นบริษัทที่ประกอบธุรกิจภายใต้บทบัญญัติของกฎหมายใด

ในประเทศไทยเคยเกิดปัญหาจากการที่บุคคลบางคนไม่สุจริตใช้สภาพนิติบุคคลของบริษัทโดยมิชอบ เพื่อหลีกเลี่ยงบทบัญญัติของกฎหมายโดยใช้ชื่อของตนเป็นเครื่องมือหรือหุ่นเชิดเพื่อประกอบกิจการแทนตน

3.2 ความรับผิดชอบของกรรมการบริษัทตามกฎหมายอาญา

ในด้านอาญา ประเทศไทยเป็นที่เห็นตรงกันว่าสมควรให้นิติบุคคลมีความรับผิดชอบทางอาญาได้ ดังแนวคำพิพากษาของศาลที่ได้พิจารณาพิพากษาไว้ในแนวเดียวกันมาโดยตลอด และนับวันผู้ใช้กฎหมายยิ่งพยายามที่จะกำหนดให้นิติบุคคลได้รับโทษในความผิดต่างๆ อย่างกว้างขวางยิ่งขึ้น เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพสังคมและสิ่งแวดล้อมที่มีความเจริญรุดหน้าไป แต่ปัญหาเรื่องการลงโทษนิติบุคคลยังคงเป็นปัญหาที่สำคัญ กล่าวคือ ประเทศไทยยังคงขาดหลักเกณฑ์ในการพิจารณาความผิดที่กระทำโดยนิติบุคคลและนิติบุคคลจะต้องรับโทษในความผิดที่นิติบุคคลกระทำผิดนั้นอย่างไร โทษที่มีอยู่เพียงพอหรือไม่ โทษที่เหมาะสมควรเป็นเช่นไร และโทษที่นิติบุคคลได้รับเป็นการลงโทษตามวัตถุประสงค์ของการลงโทษตามปรัชญาหรือทฤษฎีการลงโทษหรือไม่ เพราะโทษที่นิติบุคคลได้รับเป็นโทษที่สามารถบังคับได้ตามกฎหมายอาญาเท่านั้น ได้แก่ โทษปรับและริบทรัพย์สิน ดังนั้นเราต้องทำการศึกษาการลงโทษตามประมวลกฎหมายอาญาตามมาตรา 18 และพิจารณาโทษตามกฎหมายอื่นๆ ด้วย ว่าสามารถนำมาใช้บังคับกับนิติบุคคลได้เหมาะสมเพียงใด

3.2.1 โทษตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 18

ในสภาพปัจจุบัน ทุกครั้งที่มีการลงโทษนิติบุคคลในทางอาญา เช่น กรณีความผิดของนิติบุคคล บริษัทจำกัด ในคดีรถก้าชระเบิด³¹ หรือกรณี โรงแรม รอยัล พลาซ่า ถล่มที่โคราชอันมีการกระทำความผิดทางอาญา กล่าวคือ นิติบุคคลกระทำความผิดเพราะประมาทในเรื่องการจัดทางหนีไฟ หรือด้านอาคารไม่ถูกต้อง และการกระทำนั้นเป็นเหตุให้ผู้อื่นถึงแก่ความตาย ซึ่งมาตรา 291 แห่งประมวลกฎหมายอาญากำหนดให้จำคุกไม่เกินสิบปีและปรับไม่เกินสองหมื่นบาท ซึ่งการกระทำโดยประมาทอาจเกิดจากการไม่ป้องกันดูแลให้รถหรือโรงแรมอยู่ในสภาพที่ปลอดภัย เป็นต้น ซึ่งจากตัวอย่างการลงโทษนิติบุคคลซึ่งทำให้นิติบุคคลได้รับผลกระทบคือ การที่นิติบุคคลเสียค่าปรับให้แก่รัฐสูงสุดตามที่กฎหมายกำหนดซึ่งแทบจะไม่มีผลกระทบต่อนิติบุคคลเลย และในปัจจุบันนิติบุคคลเดียวกันก็ยังคงประกอบกิจการต่อไปได้อีก ซึ่งไม่มีหลักประกันใดจะยืนยันว่านิติบุคคลนั้นจะไม่กระทำความผิดซ้ำอีก

ฉะนั้นในสภาพปัจจุบันการบังคับโทษกับนิติบุคคลไทยนั้น โดยแท้จริงแล้วส่วนใหญ่ก็จะดำเนินการโดยเรียกผู้แทนนิติบุคคลเข้ามาเป็นผู้ต้องหา หรือจำเลยในคดีอาญา หรือทำการสอบสวนดำเนินคดีต่อนิติบุคคลโดยการสอบสวนผ่านทางกรรมการผู้มีอำนาจกระทำการแทนนิติบุคคลนั้นๆ และกรรมการหรือผู้แทนนิติบุคคลนี้เองที่จำเป็นต้องร่วมรับผิดชอบกับนิติบุคคล ซึ่งการรับโทษของกรรมการหรือผู้แทนนิติบุคคลก็จะแตกต่างจากโทษสำหรับนิติบุคคล กล่าวคือ

³¹ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3446/2537 พินาศพิพากษาให้ลงโทษกรรมการผู้จัดการของนิติบุคคล บริษัทจำกัด โดยจำคุก 2 ปี แต่โทษจำคุกให้รอการลงโทษไว้ มีกำหนด 3 ปี ส่วนบริษัท จำกัดนั้น ศาลลงโทษปรับ 20,000 บาท

โทษที่จะลงกับกรรมการหรือผู้แทนนิติบุคคลจะเป็น โทษจำคุก แต่โทษที่จะลงกับนิติบุคคลได้แก่การปรับและริบทรัพย์สินเท่านั้น ซึ่งล้วนแต่เป็นโทษตามมาตรา 18 ทั้งสิ้น

3.2.2 การลงโทษปรับนิติบุคคล

โทษปรับ (Fine) เป็นโทษที่กำหนดขึ้นเพื่อตอบสนองวัตถุประสงค์ของการลงโทษต่อบุคคลธรรมดา กล่าวคือ เป็นการให้ผลร้ายต่อทรัพย์สินของผู้ถูกลงโทษ โดยผู้ถูกลงโทษจะต้องเสียค่าปรับเป็นจำนวนตามที่ศาลพิจารณาในความคิดเห็นนั้นๆ ซึ่งการลงโทษปรับนี้ก็ถือเป็นโทษหลักที่ใช้มากที่สุด โดยเฉพาะกรณีที่ยังมีปัญหาเคลือบคลุมว่าควรจะลงโทษจำคุกหรือไม่ แต่การกำหนดโทษปรับก็มีข้อดี เพราะในความเป็นจริงโทษปรับเป็นโทษที่มีภาระทางสังคมน้อยที่สุด เช่น ค่าใช้จ่ายต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นค่าใช้จ่ายในการตรวจตราจับกุม หรือค่าใช้จ่ายในการบังคับค่าปรับ หรือจัดให้มีเรือนจำเพื่อกักขัง

นอกจากนี้ การลงโทษปรับก็ยังให้ผลกระทบต่อทรัพย์สินเงินทองหรือกระทบต่อระบบเศรษฐกิจการเงินของบุคคลที่กระทำความผิด บุคคลส่วนใหญ่โดยเฉพาะนิติบุคคลมีความห่วงหาพันเงินทองของตนเอง ยิ่งนิติบุคคลมีเงินมากก็จะมีเงินหมุนเวียนในบริษัทหรือถือว่ามีสภาพคล่องทางการเงินสูง ทำให้นิติบุคคลมีเงินทุนหมุนเวียนตลอดเวลาอันส่งผลพลอยได้ให้ได้รับประโยชน์ในการเพิ่มความน่าเชื่อถือให้กับนิติบุคคลนั้น ซึ่งจะเป็นผลให้เกิดความก้าวหน้าทางธุรกิจต่อไป

แต่อย่างไรก็ตาม โทษปรับตามกฎหมายอาญามาตรา 18 นั้น เป็นโทษที่ถูกกำหนดไว้สำหรับการลงโทษบุคคลธรรมดา ซึ่งนิติบุคคลกับบุคคลธรรมดามีความแตกต่างในเรื่องของการชำระค่าปรับ แต่ในทางปฏิบัติการชำระค่าปรับตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 18 แม้จะเป็นการบังคับโทษตามวัตถุประสงค์ของการลงโทษ แต่การลงโทษก็เป็นไปเพื่อบุคคลธรรมดา มิใช่เพื่อการลงโทษนิติบุคคล ฉะนั้นจำนวนเงินที่ปรับหรือค่าปรับสำหรับนิติบุคคลจึงเป็นจำนวนเล็กน้อยเมื่อเทียบกับประโยชน์ที่นิติบุคคลมีโอกาสดำเนินกิจการและทำกำไรกับความเสียหายที่นิติบุคคลกระทำ ซึ่งกระทบต่อคนส่วนมาก หรือเป็นภัยสาธารณะกระทบต่อคนหมู่มาก

ในทางความเป็นจริงทั่วไปแล้ว แม้แต่ในต่างประเทศ เช่นสหรัฐอเมริกา ซึ่งเป็นที่ยอมรับอยู่ว่า มีมาตรการการลงโทษที่มีประสิทธิภาพ หากมองไปในอดีตเดิมนั้นก็ยังมีปัญหาในการลงโทษปรับ กล่าวคือ การลงโทษปรับนิติบุคคล มักจะเป็นการปรับจำนวนน้อย เพราะเกรงว่าผู้กระทำความผิดจะไม่อาจชดใช้ค่าปรับนั้นได้ ซึ่งทำให้เป็นช่องว่างหรือข้อเสียของโทษปรับสำหรับนิติบุคคล เพราะการลงโทษปรับนิติบุคคลมักจะน้อยกว่าประโยชน์ที่นิติบุคคลได้รับ โดยเฉพาะกับนิติบุคคลที่มีขนาดใหญ่ และไม่สามารถบรรเทาความเสียหายได้ ซึ่งนับว่าเป็นช่องทางให้เกิดอาชญากรรมทางเศรษฐกิจที่กระทำโดยนิติบุคคลหรือเป็นบ่อเกิดของการกระทำความผิดที่เกิดจากนิติบุคคลมากขึ้น

3.2.3 การลงโทษริบทรัพย์สินนิติบุคคล

โทษริบทรัพย์สิน (Forfeiture of the penalty or crime forfeiture) นอกจากการลงโทษปรับแล้ว การลงโทษริบทรัพย์สินยังเป็นโทษที่ใช้เป็นเครื่องมือปราบปรามผู้กระทำความผิดอันเป็นการให้ผลร้ายแก่ผู้กระทำความผิด โดยการบังคับเอาทรัพย์สินของผู้กระทำความผิด ซึ่งการริบทรัพย์สินเป็นโทษที่เพิ่มเข้ามาจากโทษหลักอีกประการหนึ่งที่ถูกนำมาใช้ในระยะเวลาหลังมากขึ้น เพราะอาชญากรรมหรือการกระทำความผิดโดยนิติบุคคล ที่มุ่งประโยชน์ทางเศรษฐกิจเป็นสำคัญนั้น หากนิติบุคคลนั้นถูกตัดประโยชน์ที่อาหรับออกไป ก็จะไม่มีความต้องการที่จะประกอบอาชญากรรม เช่นนั้นอีก หรือใช้ความระมัดระวังในการประกอบกิจการมากขึ้น ซึ่งเป็นการปฏิบัติกันมานาน ตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 33 จึงยังเป็นหนึ่งในโทษที่ใช้บังคับอยู่ขณะนี้

การริบทรัพย์สินนั้น มีมาช้านานตั้งแต่สมัยโบราณ ซึ่งสามารถพบเห็นได้ตามกฎหมายเก่าเรื่อยมาจนปัจจุบัน³² เช่นกฎหมายอาญาหลวง, กฎหมายลักษณะโจร, กฎหมายลักษณะอาญาหลวง, กฎหมายลักษณะขบถศึก และพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความอาญา ที่มีโทษสำหรับใช้ไปพลางก่อน ร.ศ. 150 มาตรา 29 เหล่านี้เป็นต้น ซึ่งกล่าวโดยสรุปการลงโทษริบทรัพย์สินแต่เดิมจึงทำกันอย่างกว้างขวางและกระทบกระเทือนต่อเศรษฐกิจความเป็นอยู่ของผู้ถูกริบทรัพย์สินเป็นจำนวนมาก ซึ่งทำให้ผู้กระทำความผิดเกิดความกลัว หรือหลบจำไม่กล้ากระทำความผิดอีกซึ่งนับว่าเป็นการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมได้อย่างผลดีทีเดียว แต่อย่างไรก็ตามการลงโทษริบทรัพย์สินก็ยังมีข้อเสียหรือช่องโหว่ตรงที่เป็นโอกาสให้ผู้มีอำนาจของรัฐที่ต้องการเงินทอง ทรัพย์สินใช้อำนาจในทางมิชอบจับกุมบุคคลที่มั่งมีมาพิจารณาลงโทษริบทรัพย์สินของเขา โดยไม่เป็นธรรมได้ง่าย ดังนั้น ในปัจจุบันจึงมีการกำหนดให้การลงโทษริบทรัพย์สินมีข้อจำกัดมากขึ้น

3.3 ความรับผิดชอบของกรรมการบริษัทตามพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483

ในกฎหมายล้มละลาย ความรับผิดชอบของผู้แทนนิติบุคคลที่ได้บัญญัติไว้มีเพียงเฉพาะกรณีของ ห้างหุ้นส่วนสามัญหรือห้างหุ้นส่วนจำกัดที่ถูกพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาด โดยเจ้าหนี้ ผู้เป็น โจทก์หรือเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์อาจทำคำร้องขอให้หุ้นส่วนจำพวกไม่จำกัดความรับผิดชอบในห้างหุ้นส่วนนั้นล้มละลายได้ ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 89 แห่งพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธ

³² พิพัฒน์ จักรางกูร, “การริบทรัพย์สิน” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2502), น.9-11 นอกจากนี้ยังใช้เป็นวิธีการเพื่อความปลอดภัยในนามของโทษด้วย กล่าวคือการริบทรัพย์สิน (Confiscation) บางครั้งก็ใช้เป็นโทษ บางครั้งก็ใช้เป็นวิธีการเพื่อความปลอดภัย เมื่อเป็นการริบวัตถุที่ผิดกฎหมาย เช่นอาวุธที่ต้องห้าม เครื่องขังปลอม วัตถุที่มีพิษหรือยาเสพติด หนังสือที่ต้องห้ามจำหน่าย หรือสินค้าที่เสื่อมคุณภาพเป็นต้น ลักษณะของวิธีการเพื่อความปลอดภัยจะเห็นได้ชัดเมื่อมีการริบทรัพย์สิน แม้จะมีคำพิพากษาให้ปล่อยตัวผู้กระทำความผิดก็ตาม โปรดดูรายละเอียด โกเมน ภทรภิรมย์ “คำอธิบายประมวลกฎหมายอาญา: ลักษณะวิธีการเพื่อความปลอดภัย,” วารสารอัยการ, ปีที่ 14 ฉบับที่ 1693 (ก.ย. 2534):51

ศักราช 2483 แต่ในส่วนของนิติบุคคลประเภทบริษัทไม่มีกฎหมายล้มละลายมาตราใด บัญญัติให้ผู้แทนหรือกรรมการของบริษัทต้องรับผิดชอบร่วมกับบริษัทหรือล้มละลายตามบริษัทนั้นๆ ทั้งที่ในความเป็นจริงบริษัทเป็นเพียงนิติบุคคลตามกฎหมาย ในการดำเนินกิจการของบริษัทก็จะต้องดำเนินไปโดยมีบุคคลหรือคณะบุคคลเป็นผู้ดำเนินกิจการ ซึ่งการกระทำของผู้แทนนิติบุคคลดังกล่าว อาจกระทบสิทธิหรือก่อให้เกิดภาระหนี้แก่บุคคลหรือนิติบุคคลอื่น เช่นกรณีบริษัท ก. โดยนาย ข. ซึ่งเป็นกรรมการของบริษัท ไปทำสัญญากู้ยืมเงินจากธนาคาร ค. แล้วไม่ชำระหนี้ หากบริษัท ก. ไม่มีทรัพย์สินอื่นใด หรือกรณีเข้าเงื่อนไขการฟ้องล้มละลายได้ ธนาคาร ค. ทำได้เพียงอาศัยอำนาจตามกฎหมายฟ้องร้องให้บริษัท ก. ล้มละลาย โดยไม่สามารถเอาผิดหรือฟ้องให้ นาย ข. กรรมการบริษัทล้มละลายได้ ทั้งที่ในความเป็นจริงนาย ข. อาจทำสัญญากู้ยืมเงินแทนบริษัท ก. โดยไม่จำเป็นหรืออาจเกิดจากการบริหารงานที่ผิดพลาดของนาย ข. อันเป็นเหตุให้ธนาคาร ค. ไม่ได้รับชำระหนี้ และเมื่อบริษัท ก. ล้มละลาย เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ของบริษัท ก. เองก็ไม่สามารถฟ้องร้องหรือบังคับให้นาย ข. ซึ่งเป็นกรรมการรับผิดชอบบริษัทอันจะนำไปสู่การรวบรวมทรัพย์สินของบริษัท ก.

จากกรณีตามตัวอย่าง หากดูตามสภาพความเป็นจริงแล้ว ภาวะการล้มละลายของบริษัท ก. มิได้เกิดจากตัวบริษัท ก. แต่เกิดจากการบริหารงานที่ผิดพลาดของนาย ข. ซึ่งเป็นกรรมการบริษัท แต่ในกฎหมายล้มละลายไม่สามารถเอาผิดหรือบังคับคดีเอากับตัวนาย ข. ได้ ซึ่งหากนิติบุคคลหรือบริษัทในประเทศไทยเกิดภาวะเช่นนี้เป็นจำนวนมาก ย่อมส่งผลร้ายต่อสภาพเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศ

หากเราพิจารณาถึงความรับผิดชอบของกรรมการบริษัทในคดีแพ่งนั้น ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1167 ประกอบกับมาตรา 812 มาตรา 1168 และ มาตรา 1169 ได้บัญญัติถึงความรับผิดชอบของกรรมการบริษัทไว้อย่างชัดเจนว่าการที่กรรมการดำเนินกิจการของบริษัท กรรมการเปรียบเสมือนเป็นตัวแทนของบริษัท กรรมการจึงต้องใช้ความระมัดระวังในการดำเนินการนั้น หากกรรมการประมาทเลินเล่อกระทำการโดยปราศจากอำนาจหรือทำการนอกเหนืออำนาจ ทำให้บริษัทเกิดความเสียหาย กรรมการย่อมต้องรับผิดชอบบริษัท หรือเมื่อพิจารณาแล้ว ได้ความชัดเจน ศาลจะอาศัยบทบัญญัติตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ลักษณะ 5 ในหมวดความรับผิดชอบเพื่อละเมิด มาประกอบในการพิพากษาให้กรรมการต้องรับผิดชอบต่อบุคคลภายนอก ร่วมกับบริษัท

แต่ในคดีล้มละลาย ไม่มีกฎหมายบัญญัติถึงความรับผิดชอบของกรรมการต่อบริษัทหรือต่อบุคคลภายนอกเลย ตามพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 มีบัญญัติไว้เพียงในมาตรา 30 ซึ่งกำหนดให้ลูกหนี้ไม่ว่าจะเป็นบุคคลธรรมดาหรือนิติบุคคลที่ถูกพิทักษ์ทรัพย์จะต้องมารายงานตัว และให้การสอบสวนกิจการทรัพย์สินต่อเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ โดยกรณีที่ถูกหนี้เป็นนิติบุคคล ผู้มีหน้าที่ต้องมาให้การสอบสวนกิจการทรัพย์สินได้แก่กรรมการผู้มีอำนาจของนิติบุคคลนั้น ซึ่งในบางกรณีกรรมการผู้มีอำนาจที่มาให้การสอบสวนกิจการทรัพย์สินของลูกหนี้ก็มีได้เป็น

ผู้ดำเนินกิจการหรือผู้รายละเอียดเกี่ยวกับกิจการของบริษัทนั้นๆ และแม้จะมีการสอบสวนกิจการ
ทรัพย์สินก็มิได้ทำให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ทราบพฤติการณ์ของการดำเนินกิจการอันจะนำไปสู่
การฟ้องหรือร้องขอให้กรรมการซึ่งดำเนินกิจการโดยมิชอบหรือประมาทเลินเล่อให้ล้มละลาย
ตามบริษัท เหมือนเช่นกรณีของห้างหุ้นส่วนสามัญหรือห้างหุ้นส่วนจำกัด อีกทั้งในทางปฏิบัติ
ก็ยังไม่ปรากฏกรณีที่เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์อาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติล้มละลาย
พุทธศักราช 2483 นำบทบัญญัติตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ดังกล่าว มาฟ้องร้อง
ให้กรรมการบริษัทที่ดำเนินกิจการโดยประมาทเลินเล่อ กระทำการโดยปราศจากอำนาจหรือทำการ
นอกเหนืออำนาจเป็นเหตุให้บริษัทเกิดความเสียหายให้รับผิดชอบต่อบริษัทหรือต่อบุคคลภายนอก
เป็นคดีแพ่งหรือฟ้องให้กรรมการร่วมรับผิดชอบกับบริษัทเป็นคดีล้มละลาย เนื่องจากเป็นเรื่องยากในการ
นำสืบให้ศาลเห็นถึงพฤติการณ์มิชอบของกรรมการประกอบกับการพิจารณาของศาลไทยยังไม่มี
การยอมรับหลักการไม่คำนึงถึงสภาพนิติบุคคล “PIERCING THE CORPORATE VEIL” ซึ่งเป็น
หลักการที่กำหนดหรือบังคับให้กรรมการต้องรับผิดชอบเป็นการส่วนตัวแม้จะทำในฐานะกรรมการ
บริษัท โดยไม่คำนึงถึงความเป็นนิติบุคคลที่จะนำมาปกป้องความรับผิดชอบส่วนตัวของกรรมการหรือ
ผู้ถือหุ้น เนื่องจากกฎหมายไทยมีการวางหลักว่า เมื่อบริษัทได้จดทะเบียนตามกฎหมายแล้ว จะถือว่าเป็น
นิติบุคคลแยกต่างหากจากผู้ถือหุ้นทั้งหลายของบริษัทนั้น ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 1015³³
แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ทำให้กรรมการของบริษัท ซึ่งเป็นนิติบุคคลตามกฎหมายไทย
ไม่ต้องรับผิดชอบเป็นการส่วนตัว แต่ในปัจจุบันศาลไทยเริ่มยอมรับหลักการดังกล่าวบ้างแล้วโดยศาล
จะอาศัยบทบัญญัติตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ลักษณะ 5 ในหมวดความรับผิดชอบเพื่อละเมิด
ซึ่งเป็นหลักกฎหมายเรื่องละเมิดมาประกอบในการพิพากษาให้กรรมการต้องรับผิด
ต่อบุคคลภายนอกร่วมกับบริษัท เช่น คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 79/2511 , 928/2531 และ 7104/2546
แต่การใช้ดุลพินิจในการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลก็มิได้อาศัยหลักกฎหมายโดยตรงในเรื่อง
ความรับผิดชอบของกรรมการต่อบริษัท หรือความรับผิดชอบของกรรมการต่อบุคคลภายนอกร่วมกับบริษัท
เนื่องจากในกฎหมายไทยยังมิได้มีการบัญญัติหลักกฎหมายดังกล่าวไว้โดยตรง

จากกรณีดังกล่าว หากพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 บัญญัติหลักกฎหมาย
เรื่องความรับผิดชอบของกรรมการต่อบริษัทหรือต่อบุคคลภายนอก รวมถึงมีบทบัญญัติถึงขั้นตอน
อำนาจของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ในการฟ้องร้องกรรมการบริษัทให้ร่วมรับผิดชอบกับบริษัท
เป็นคดีแพ่งหรือร้องขอให้กรรมการล้มละลายตามบริษัท เจกเช่นเดียวกับที่มีบทบัญญัติตามประมวล

³³ มาตรา 1015 บัญญัติว่า “ห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทเมื่อได้จดทะเบียนตามกฎหมายแห่งลักษณะนี้แล้ว ท่านจัดว่าเป็น
นิติบุคคลต่างหากจากผู้ถือหุ้นส่วนหรือผู้ถือหุ้นทั้งหลายซึ่งรวมเข้ากันเป็นหุ้นส่วนหรือบริษัทนั้น”

กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1167³⁴ ประกอบกับมาตรา 812³⁵ มาตรา 1168³⁶ มาตรา 1169³⁷ และบทบัญญัติตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ลักษณะ 5 ในหมวดความรับผิดชอบเพื่อละเมิด และตามพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 มาตรา 89 หรือมีการกำหนดหลักกฎหมายใหม่ๆ ที่เกี่ยวข้องกับกรณีดังกล่าวก็จะทำให้การดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีล้มละลายเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ กับทั้งเป็นการป้องกันมิให้กรรมการอาศัยช่องว่างของกฎหมายมาใช้ในการสร้างฐานะของตนเอง แต่สร้างหนี้ให้แก่บุคคลที่ไม่มีชีวิตและสร้างหนี้ให้แก่บุคคลภายนอกที่สุจริต อีกทั้งยังทำให้ทราบถึงกิจการและสามารถรวบรวมทรัพย์สินของบุคคลหรือสามารถบังคับชำระหนี้ในกรณีลูกหนี้บุคคลได้มากขึ้นกว่าในปัจจุบันอันจะนำไปสู่ภาวะเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศที่ดีขึ้น

³⁴ มาตรา 1167 บัญญัติว่า “ความเกี่ยวพันกันในระหว่างกรรมการและบริษัทและบุคคลภายนอกนั้น ท่านให้บังคับตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้ ว่าด้วยตัวแทน”

³⁵ มาตรา 812 บัญญัติว่า “ถ้ามีความเสียหายเกิดขึ้นอย่างใด เพราะความประมาทเลินเล่อของตัวแทนก็ดี เพราะไม่ทำการเป็นตัวแทนที่ดี หรือเพราะทำการ โดยปราศจากอำนาจหรือนอกเหนืออำนาจก็ดี ท่านว่าตัวแทนจะต้องรับผิดชอบ”

³⁶ มาตรา 1168 บัญญัติว่า “ในอันที่จะประกอบกิจการของบริษัทนั้น กรรมการต้องใช้ความเอื้อเฟื้อสอดส่องอย่างบุคคลค้าขายผู้ประกอบด้วยความระมัดระวัง

ว่าโดยเฉพาะ กรรมการต้องรับผิดชอบร่วมกันในประการต่างๆ ดังจะกล่าวต่อไปนี้ คือ

- (1) การใช้เงินค่าหุ้นนั้น ได้ใช้กันจริง
- (2) จัดให้มีและรักษาไว้ให้เรียบร้อย ซึ่งบรรดาสมาชิกบัญชี และเอกสารที่กฎหมายกำหนดไว้
- (3) การแจกเงินปันผลหรือดอกเบี้ยให้เป็นไปโดยถูกต้องตามที่กฎหมายกำหนดไว้
- (4) บังคับการให้เป็นไปโดยถูกต้องตามมติของที่ประชุมใหญ่

อนึ่ง ท่านห้ามมิให้ผู้เป็นกรรมการประกอบการค้าขายใดๆ อันมีสภาพเป็นอย่างเดียวกัน และเป็นการแข่งขันกับการค้าขายของบริษัทนั้น ไม่ว่าทำเพื่อประโยชน์ตนหรือเพื่อประโยชน์ผู้อื่น หรือไปเข้าหุ้นส่วนไม่จำกัดความรับผิดชอบในห้างค้าขายอื่นซึ่งประกอบกิจการมีสภาพเป็นอย่างเดียวกันและแข่งขันกับกิจการของบริษัทโดยมิได้รับความยินยอมของที่ประชุมใหญ่ของผู้ถือหุ้น

บทบัญญัติที่กล่าวมาข้างบนนี้ให้ใช้บังคับตลอดถึงบุคคล ซึ่งเป็นผู้แทนของกรรมการด้วย”

³⁷ มาตรา 1169 บัญญัติว่า “ถ้ากรรมการทำให้เกิดเสียหายแก่บริษัทฯ จะฟ้องร้องเรียกเอาสินไหมทดแทนแก่กรรมการก็ได้ หรือในกรณีที่บริษัทไม่ยอมฟ้องร้อง ผู้ถือหุ้นคนใดจะเอาคตินั้นขึ้นว่าก็ได้

อนึ่งการเรียกร้องเช่นนี้ เจ้าหนี้ของบริษัทจะเป็นผู้เรียกบังคับก็ได้เท่าที่เจ้าหนี้ยังคงมีสิทธิเรียกร้องแก่บริษัทอยู่”

บทที่ 4

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

4.1 บทสรุป

ตามที่กล่าวมาแล้วทั้งหมดนั้น จะเห็นได้ว่า เมื่อสังคมพัฒนาและเศรษฐกิจเจริญก้าวหน้ามากขึ้น การประกอบธุรกิจก็มักจะนิยมการกระทำในรูปของนิติบุคคล เมื่อนิติบุคคลกระทำผิดก็จะเกิดความเสียหายให้แก่สังคมมากเนื่องจากนิติบุคคลประกอบขึ้นด้วยการร่วมลงทุนของบุคคลหลายคน เมื่อการดำเนินการโดยองค์กรใหญ่ หากองค์กรเหล่านั้นกระทำการที่เป็นความผิดทางเศรษฐกิจ ผลกระทบที่เกิดแก่สังคมย่อมมีมากกว่าการประกอบธุรกิจซึ่งลงทุนโดยบุคคลเพียงคนเดียว

การที่กฎหมายได้สมมติให้นิติบุคคลมีสภาพทางกฎหมายมีฐานะเป็นบุคคลอีกคนหนึ่ง ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ผู้แทนนิติบุคคลที่ไม่สุจริตก็ย่อมจะหาประโยชน์จากการเป็นนิติบุคคลนั้นได้ ซึ่งก่อให้เกิดความเสียหายต่อบุคคลภายนอกผู้สุจริต รวมถึงระบบเศรษฐกิจของประเทศ

ในปัจจุบัน กฎหมายของไทยยังไม่มีบทบัญญัติที่ชัดเจนถึงความรับผิดชอบของกรรมการบริษัท ขณะที่ศาลต่างประเทศ เช่น อังกฤษ สหรัฐอเมริกา และเยอรมันนี เป็นต้น ได้นำหลักไม่คำนึงถึงสภาพนิติบุคคล “PIERCING THE CORPORATE VEIL” มาใช้ในการพิจารณาคดี เพื่อให้ผู้แทนของนิติบุคคลผู้ไม่สุจริตต้องร่วมรับผิดชอบกับนิติบุคคลในความเสียหายที่เกิดขึ้น อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาถึงแนวคำพิพากษาของศาลไทยในหลายๆ คดีที่ผ่านมา ปรากฏว่าศาลไทยได้มีการนำหลักไม่คำนึงถึงสภาพนิติบุคคล “PIERCING THE CORPORATE VEIL” มาประกอบการวินิจฉัยตัดสินคดีความในหลายๆ คดี แต่ก็ยังมีจำนวนน้อยเมื่อเทียบกับคดีที่ศาลยึดหลักความเป็นบุคคลของนิติบุคคลอย่างเคร่งครัด

4.2 ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาพบว่า ตามกฎหมายไทยยังมีช่องว่างในเรื่องของความรับผิดชอบของกรรมการบริษัทต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นต่อบริษัทและบุคคลภายนอก คณะผู้จัดทำเห็นว่าปัญหาที่เกิดขึ้นดังกล่าวควรมีหนทางแก้ไขในแนวทาง ดังนี้

แนวทางแก้ไขในระยะสั้น ควรนำหลักกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยเรื่องตัวแทนและความรับผิดทางละเมิดมาปรับใช้เพิ่มขึ้นในกรณีที่กรรมการของบริษัทกระทำการในนามบริษัท

โดยไม่สุจริต โดยอาศัยหลักการไม่คำนึงถึงสภาพนิติบุคคล “PIERCING THE CORPORATE VEIL” เพื่อให้กรรมการบริษัทผู้ไม่สุจริตได้รับโทษ

ในส่วนของกฎหมายอาญา ควรนำหลักการไม่คำนึงถึงสภาพนิติบุคคล “PIERCING THE CORPORATE VEIL” มาใช้ประกอบกับหลักกฎหมายเรื่องฉ้อโกง เพื่อลงโทษแก่กรรมการที่ไม่สุจริต

แนวทางแก้ไขในระยะยาว คณะผู้จัดทำเห็นควรเพิ่มเติมบทบัญญัติกฎหมาย ดังนี้

1. ควรเพิ่มเติมบทบัญญัติของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ดังนี้

“มาตรา กรรมการบริษัทไม่จำเป็นต้องรับผิดชอบในหนี้สินทั้งปวงของบริษัท เว้นแต่หนี้สินดังกล่าวเกิดจากการที่กรรมการบริษัทกระทำการโดยไม่สุจริต

มาตรา ถ้ามีเหตุอย่างหนึ่งอย่างใดดังต่อไปนี้เกิดขึ้น ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่ากรรมการบริษัทกระทำการโดยไม่สุจริต

(1) ผู้เป็นหุ้นส่วนหรือกรรมการเข้าครอบงำการดำเนินกิจการของบริษัทแต่เพียงผู้เดียวอย่างแข็งขัน

(2) เมื่อบุคคลจัดตั้งบริษัทขึ้นในลักษณะใช้เป็นหุ่นเชิดในการกระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดเพื่อเป็นเกราะกำบังหรือเป็นการหลอกลวงเพื่อให้ตนไม่ต้องรับผิดชอบ

(3) เมื่อบุคคลผู้เป็นหุ้นส่วนหรือกรรมการมีพฤติการณ์ในลักษณะที่เอาตนเองเข้าผูกพันกับทรัพย์สินและหนี้สินของบริษัท เสมือนเป็นทรัพย์สินและหนี้สินของตนเอง

(4) เมื่อบุคคลใดจัดตั้งบริษัทที่มีทุนดำเนินการต่ำเกินสมควร ไม่เพียงพอต่อความรับผิดชอบที่อาจคาดหมายได้ล่วงหน้าว่าจะเกิดขึ้นได้จากการประกอบธุรกิจนั้น

(5) บุคคลผู้เป็นผู้ถือหุ้นรายใหญ่เพียงผู้เดียว ซึ่งไม่สามารถแบ่งแยกระหว่างทรัพย์สินและธุรกิจส่วนตัวออกจากทรัพย์สินและธุรกิจของบริษัทได้

(6) กรรมการหรือผู้ถือหุ้นใช้บริษัทแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัวโดยมิชอบมากกว่าการแสวงหาประโยชน์เพื่อบริษัท หรือทำการยกย้ายถ่ายเททรัพย์สินของบริษัทเพื่อประโยชน์ของตนเอง

(7) กรรมการหรือผู้ถือหุ้นได้ดำเนินการของบริษัทไปในทางมิชอบเพื่อหลีกเลี่ยงบทบัญญัติเกี่ยวกับหนี้สินหรือความรับผิดชอบตามกฎหมาย”

2. ควรเพิ่มเติมบทบัญญัติของพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483

“มาตรา 89 วรรคสอง หากกรรมการบริษัทบุคคลใดมีพฤติการณ์ตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ประกอบมาตรา เจ้าหนี้ผู้เป็นโจทก์อาจมีคำขอโดยทำเป็นคำร้องให้บุคคลนั้นล้มละลายได้ โดยไม่ต้องฟ้องเป็นคดีขึ้นใหม่”

3. ควรมีบทบัญญัติของกฎหมาย จำกัดสิทธิของกรรมการผู้ไม่สุจริต ห้ามดำรงตำแหน่ง กรรมการบริษัทรวมถึงห้ามก่อตั้งบริษัทตามระยะเวลาที่กำหนด

บรรณานุกรม

หนังสือภาษาไทย

เข็มชัย ชูติวงศ์, คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน, พิมพ์ครั้งที่ 5 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติบรรณาการ, 2538).

โสภณ รัตนกร, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, พิมพ์ครั้งที่ 4 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติบรรณาการ, 2537).

วิทยานิพนธ์

พิพัฒน์ จักรางกูล, “การริบทรัพย์สิน,” วิทยานิพนธ์นิติศาสตร์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2502.

วงศ์ศิริ ศรีรัตน์, “ความรับผิดชอบทางอาญาของผู้บริหารนิติบุคคล,” วิทยานิพนธ์นิติศาสตร์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2536.

อภิวรรณ โปธิบุญ อักษรสุวรรณ, “ความคิดที่ได้กระทำโดยนิติบุคคล : ศึกษาเฉพาะโทษที่จะลงแก่นิติบุคคล,” วิทยานิพนธ์นิติศาสตร์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2543.

วุฒิพงษ์ วงษ์ศรีแก้ว, “ความรับผิดของกรรมการที่บริหารบริษัทในกรณีบริษัทล้มละลาย,” วิทยานิพนธ์นิติศาสตร์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2548.

บทความ

โกเมน ภัทรภิรมย์, “ความคิดทางเศรษฐกิจกับความมั่นคงของชาติ.” เอกสารวิจัยส่วนบุคคล วิชาสังคมจิตวิทยา วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร 2529.

โกเมน ภัทรภิรมย์, “กฎหมายเปรียบเทียบ และอาชญาวิทยา : กฎหมายอาญาฝรั่งเศส.” เอกสารประกอบการศึกษาวิชาปัญหาชั้นสูงในกฎหมายอาญา คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ปิติกุล จีระมงคลพาณิชย์, “การไม่คำนึงถึงสภาพนิติบุคคล.”

พิชัย พันภัย, “ศาลไทยไม่ยอมรับหลัก Piercing the Corporate Veil จริงหรือ.” วารสารข่าว กฎหมายใหม่ ปีที่ 2 ฉบับที่ 31 (กรกฎาคม 2547) : น. 32-42.

สหชน รัตนไพจิตร, “แนวความคิดซึ่งให้ผู้แทนต้องรับผิดชอบในหนี้ของบริษัทกรณีบริษัทล้มละลายตามกฎหมายอังกฤษ.” วารสารนิติศาสตร์ 18 (มีนาคม 2531): น. 40-52.

อมร จันทรสมนบูรณ์, บันทึกเรื่องการพิจารณาแก้ไขบทกำหนดโทษทางอาญาที่ลงโทษแก่กรรมการและผู้จัดการบริษัทในกรณีฐานแจ้งรายการต่อราชการเนินเข้าเงินกำหนดหรือ

แจ้งผิดพลาด, รายงานการประชุมพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค เรื่องเสร็จที่ 248/2530 สำนัก
งานคณะกรรมการกฤษฎีกา

ประวัติผู้ศึกษา

1. ชื่อ-สกุล นางสาวเพ็ญทิพย์ จาตุรงค์เกาศัลย์

ตำแหน่งปัจจุบัน นิตกร 5 กองจำหน่ายทรัพย์สิน กรมบังคับคดี

คุณวุฒิการศึกษา นิติศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

สถานที่ติดต่อ 189/1 ถ.บางขุนนนท์ แขวงบางขุนนนท์ เขตบางกอกน้อย กทม.

หมายเลขโทรศัพท์ ที่ทำงาน : 0-2881-4371

ที่บ้าน : 0-2410-7229 มือถือ : 081-493-3390
2. ชื่อ-สกุล นายภาควุฒิ ภูพันธ์ศรี

ตำแหน่งปัจจุบัน นิตกร 5 กองจำหน่ายทรัพย์สิน กรมบังคับคดี

คุณวุฒิการศึกษา นิติศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง

สถานที่ติดต่อ 189/1 ถ.บางขุนนนท์ แขวงบางขุนนนท์ เขตบางกอกน้อย กทม.

หมายเลขโทรศัพท์ ที่ทำงาน : 0-2881-4371

ที่บ้าน : 0-2803-7096 มือถือ : 085-161-5321
3. ชื่อ-สกุล นางสาวสายพิรุณ วัฒนวงศ์สันติ

ตำแหน่งปัจจุบัน นิตกร 5 กองบังคับคดีล้มละลาย 1 กรมบังคับคดี

คุณวุฒิการศึกษา นิติศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง

สถานที่ติดต่อ 189/1 ถ.บางขุนนนท์ แขวงบางขุนนนท์ เขตบางกอกน้อย กทม.

หมายเลขโทรศัพท์ ที่ทำงาน : 0-2881-4377-8

ที่บ้าน : 0-2979-9391 มือถือ : 081-567-3064
4. ชื่อ-สกุล นางมณัญญา พันธุชิน

ตำแหน่งปัจจุบัน นิตกร 6 ว กองบังคับคดีล้มละลาย 1 กรมบังคับคดี

คุณวุฒิการศึกษา นิติศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง

สถานที่ติดต่อ 189/1 ถ.บางขุนนนท์ แขวงบางขุนนนท์ เขตบางกอกน้อย กทม.

หมายเลขโทรศัพท์ ที่ทำงาน : 0-2881-4378

ที่บ้าน : 0-2924-2745 มือถือ : 089-115-6282

5. ชื่อ-สกุล นายอำนาจ วงศ์จา
ตำแหน่งปัจจุบัน นิตกร 5 กองบังคับคดีล้มละลาย 1 กรมบังคับคดี
คุณวุฒิการศึกษา นิติศาสตรบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
สถานที่ติดต่อ 189/1 ถ.บางขุนนนท์ แขวงบางขุนนนท์ เขตบางกอกน้อย กทม.
หมายเลขโทรศัพท์ ที่ทำงาน : 0-2881-4375-6
ที่บ้าน : 0-2450-6316 มือถือ : 089-459-6615
6. ชื่อ-สกุล นางสาวกัญญวรรณ สมบัติศิริ
ตำแหน่งปัจจุบัน นิตกร 5 กองบังคับคดีล้มละลาย 1 กรมบังคับคดี
คุณวุฒิการศึกษา นิติศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
สถานที่ติดต่อ 189/1 ถ.บางขุนนนท์ แขวงบางขุนนนท์ เขตบางกอกน้อย กทม.
หมายเลขโทรศัพท์ ที่ทำงาน : 0-2881-4375-6
ที่บ้าน : 0-2574-3535 มือถือ : 081-451-0201
7. ชื่อ-สกุล นายพนุพงศ์ กิตติวิจนสกุล
ตำแหน่งปัจจุบัน นิตกร 5 กองบังคับคดีล้มละลาย 1 กรมบังคับคดี
คุณวุฒิการศึกษา นิติศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง
สถานที่ติดต่อ 189/1 ถ.บางขุนนนท์ แขวงบางขุนนนท์ เขตบางกอกน้อย กทม.
หมายเลขโทรศัพท์ ที่ทำงาน : 0-2881-4375-6
ที่บ้าน : 0-2373-8458 มือถือ : 087-830-8037
8. ชื่อ-สกุล นายเทิดศักดิ์ ดำเนินยุทธ
ตำแหน่งปัจจุบัน นิตกร 5 กองบังคับคดีล้มละลาย 2 กรมบังคับคดี
คุณวุฒิการศึกษา นิติศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง
สถานที่ติดต่อ 189/1 ถ.บางขุนนนท์ แขวงบางขุนนนท์ เขตบางกอกน้อย กทม.
หมายเลขโทรศัพท์ ที่ทำงาน : 0-2887-5080
ที่บ้าน : มือถือ : 085-841-7371

9. ชื่อ-สกุล นางสาวชีรา ลลิตเลิศล้ำ
ตำแหน่งปัจจุบัน นิตกร 5 กองบังคับคดีล้มละลาย 3 กรมบังคับคดี
คุณวุฒิการศึกษา นิติศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
สถานที่ติดต่อ 189/1 ถ.บางขุนนนท์ แขวงบางขุนนนท์ เขตบางกอกน้อย กทม.
หมายเลขโทรศัพท์ ที่ทำงาน : 0-2881-4914
ที่บ้าน : 0-2224-2087 มือถือ : 086-065-0542
10. ชื่อ-สกุล นายโอบพงษ์ ภคภานนท์
ตำแหน่งปัจจุบัน นิตกร 5 กองบังคับคดีล้มละลาย 4 กรมบังคับคดี
คุณวุฒิการศึกษา นิติศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง
สถานที่ติดต่อ 189/1 ถ.บางขุนนนท์ แขวงบางขุนนนท์ เขตบางกอกน้อย กทม.
หมายเลขโทรศัพท์ ที่ทำงาน : 0-2881-4921
ที่บ้าน : 0-2429-2659 มือถือ : 086-554-7220
11. ชื่อ-สกุล นางสาวศิรดา สวัสดิ์มงคล
ตำแหน่งปัจจุบัน นิตกร 5 กองบังคับคดีล้มละลาย 4 กรมบังคับคดี
คุณวุฒิการศึกษา นิติศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง
สถานที่ติดต่อ 189/1 ถ.บางขุนนนท์ แขวงบางขุนนนท์ เขตบางกอกน้อย กทม.
หมายเลขโทรศัพท์ ที่ทำงาน : 0-2881-4385
ที่บ้าน : 0-2467-1280 มือถือ : 084-656-9700
12. ชื่อ-สกุล นางสาวทสมา รุ่งรัตน์มณีวงษ์
ตำแหน่งปัจจุบัน นิตกร 5 กองบังคับคดีล้มละลาย 5 กรมบังคับคดี
คุณวุฒิการศึกษา นิติศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง
สถานที่ติดต่อ 189/1 ถ.บางขุนนนท์ แขวงบางขุนนนท์ เขตบางกอกน้อย กทม.
หมายเลขโทรศัพท์ ที่ทำงาน : 0-2881-4907
ที่บ้าน : มือถือ : 086-565-8850

13. ชื่อ-สกุล นายบรรศักดิ์ พิรทรัพย์
ตำแหน่งปัจจุบัน นิตกร 5 กองยึดทรัพย์สิน กรมบังคับคดี
คุณวุฒิการศึกษา นิติศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง
สถานที่ติดต่อ 189/1 ถ.บางขุนนนท์ แขวงบางขุนนนท์ เขตบางกอกน้อย กทม.
หมายเลขโทรศัพท์ ที่ทำงาน : 0-2881-4367
ที่บ้าน : 0-2215-5801 มือถือ : 089-173-0266
14. ชื่อ-สกุล นายบัณฑิต ดิษสุวรรณ
ตำแหน่งปัจจุบัน นิตกร 5 กองบังคับคดีล้มละลาย 1 กรมบังคับคดี
คุณวุฒิการศึกษา นิติศาสตรบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
สถานที่ติดต่อ 189/1 ถ.บางขุนนนท์ แขวงบางขุนนนท์ เขตบางกอกน้อย กทม.
หมายเลขโทรศัพท์ ที่ทำงาน : 0-2887-5063
ที่บ้าน : 0-2979-9600 มือถือ : 089-201-9227